

Załącznik do uchwały Nr X/73/2019

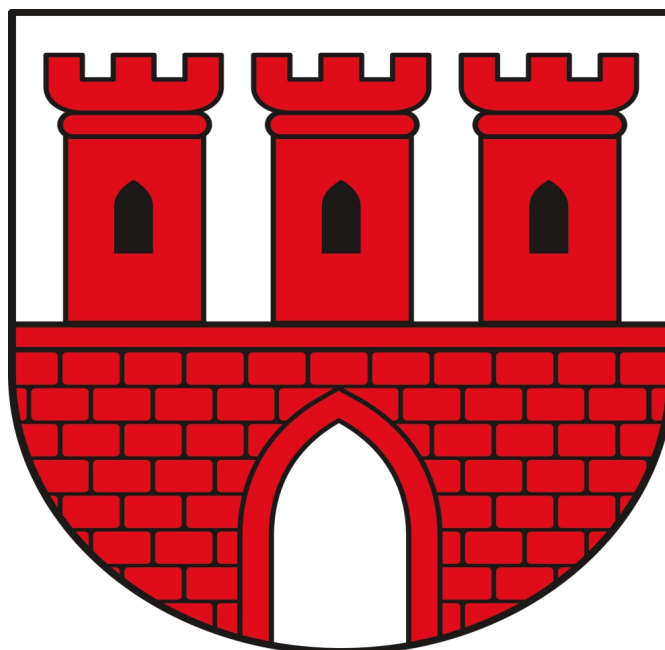
Rady Gminy w Gąsawie

z dnia 23 września 2019 r.

GMINA GĄSAWA

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI

NA LATA 2019 - 2022

KWIECIEŃ 2019

OCHRONA ZABYTKÓW KRESY

www.ochronazabytkow.pl

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP
- 1.1. Położenie Gminy Gąsawa
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
- 2.1. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
- 2.2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
- 2.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
- 2.4. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy
3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY GĄSAWA
- 3.1. Zarys historii obszaru gminy
- 3.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
- 3.3. Zabytki archeologiczne
- 3.4. Dziedzictwo niematerialne
- 3.5. Zabytki z terenu Gminy Gąsawa objęte ochroną prawną
- 3.6. Gminna ewidencja zabytków Gminy Gąsawa
4. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ
- 4.1. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia
5. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
6. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
7. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
8. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI
- 8.1. Dotacje
- 8.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- 8.3. Środki europejskie
9. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW
10. ANEKSY
- 10.1. ANEKS NR 1 Gminna ewidencja zabytków Wsi i Gminy Gąsawa - Zabytki Nieruchome
- 10.2. ANEKS NR 2 Gminna ewidencja zabytków Gminy Gąsawa – Stanowiska archeologiczne

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe, to zarówno dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak i naszych czasów. Do dziedzictwa kulturowego oprócz dziedzictwa archeologicznego, architektonicznego i dziedzictwa sztuki zaliczamy także przejawy życia takie jak np. formy gospodarowania, przejawy rozwoju społeczności i inne elementy stanowiące o naszej kulturze.

Świadomość potrzeby ratowania i ochrony zabytków jest coraz powszechniejsza wśród mieszkańców. Dbanie o należyty stan i atrakcyjny wygląd zabytków są naszym obywatelskim obowiązkiem. Rewitalizacja poszczególnych obiektów, jak również całych zespołów zabudowy jest szansą na ich uratowanie. W takich przedsięwzięciach pomagać ma, wynikający ze społecznej potrzeby, gminny program opieki nad zabytkami, przewidziany przez ustawę o ochronie i opiece nad zabytkami. Jest także czynnikiem w upowszechnianiu wiedzy i pomaganiu właścicielom zabytków w dbaniu o dobrą kondycję substancji zabytkowej. Aby gmina stała się piękna dla mieszkańców i atrakcyjna dla turystów trzeba zadbać o lokalne zabytki.

Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Gąsawa na lata 2019-2022 wyznacza cele przy jego realizacji po pozytywnym zaopiniowaniu przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i właściwym przyjęciu w drodze uchwały Rady Gminy w Gąsawie.

Dokument ten został opracowany w oparciu o obowiązujące przepisy prawne dotyczące zagadnień związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami, a także wprowadza zmiany w stosunku do istniejącego stanu zabytków zlokalizowanych na terenie Gminy Gąsawa.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania w gminie. Nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania i koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Program opieki nad zabytkami stanowi podwalinę współpracy między samorządem gminy, właścicielami zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

1.1. Położenie Gminy Gąsawa

Pod względem administracyjnym, Gmina Gąsawa znajduje się w południowo-zachodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w granicach administracyjnych powiatu żnińskiego w jego południowej części. Na Gminę składa się 20 sołectw, a jej powierzchnia wynosi 136 kilometrów kwadratowych. Sąsiaduje bezpośrednio z gminami Żnin od północy, Rogowo od zachodu i południowego zachodu, należącymi do powiatu żnińskiego, oraz gminami Mogilno i Dąbrowa od strony wschodniej i południowo-wschodniej należącymi do powiatu mogileńskiego. Administracyjną stolicą Gminy jest wieś Gąsawa, której ludność stanowi ponad jedną czwartą ogółu mieszkańców gminy. Kolejnymi pod względem liczby ludności są wsie: Szelejewo, Gogółkowo, Łysinin, Obudno i Biskupin. W 2017 roku łączna liczba mieszkańców Gminy wynosiła 5.313 osób (GUS 2017).

Według fizyczno-geograficznego podziału Polski, Gmina Gąsawa położona jest w makroregionie Pojezierza Wielkopolsko-Kujawskiego we wschodniej części mezoregionu Pojezierza Gnieźnieńskiego zwanego Pojezierzem Żnińskim. Wysoczyzna morenowa, która kształtuje krajobraz na jej terenie wznosi się przeciętnie na wysokość 95-110 m n.p.m., jednak zdarzają się również pagórkowate tereny wznoszące się na wysokość bezwzględną ponad 120 metrów. Wysoczyznę przecina sandr zbudowany głównie z piasków, dzieląc ją na część zachodnią i wschodnią. Główne ciekі wodne na terenie gminy to Stara Gąsawka, Kanał Mokre, Rzeka Gąsawka i Struga Foluska. Przebieg dwóch ostatnich jest ściśle powiązany z przebiegiem rynien polodowcowych żnińską i foluską. Wysokie walory otaczającego krajobrazu wzbogacają liczne jeziora: Ostrowieckie (159,6 ha), Oćwieckie (142, ha) Chomiąskie (102,2 ha), Gąsawskie (99 ha), Foluskie (62,4 ha) i Godawskie (29,6 ha). Na terenie gminy dominują gleby płowe zajmujące 38% powierzchni. Następne pod względem zajmowanej powierzchni są gleby rdzawe, czarne ziemie, brunatne właściwe i brunatne wyługowane. Według klasyfikacji kompleksu przydatności rolniczej gleb, na terenie gminy znaczną część zajmują gleby należące do kompleksu pszenne go dobrego. Gleby te dominują z zachodniej części gminy. W jej wschodniej

i centralnej części przeważają gleby należące do kompleksu żytanego bardzo dobrego lub dobrego. Ogółem użytki rolne na terenie gminy zajmują około 63% powierzchni, natomiast lasy 26%. Kompleksy leśne rozpościerają się od południowej do północnej granicy gminy i koncentrują się głównie w jej wschodniej części. Pomimo żyznych gleb, w wyniku wieloletniej działalności człowieka, obecnie w lasach zlokalizowanych na terenie gminy dominują sosny. Grądy będące roślinnością potencjalną, naturalnie występującą na tego typu siedliskach stanowią jedynie około 9% całkowitej powierzchni kompleksów leśnych.

Potwierdzeniem wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych terenów znajdujących się na terenie Gminy Gąsawa jest Obszar Chronionego Krajobrazu Jezior Żnińskich, który swoją powierzchnią obejmuje 28% terenu Gminy, Rezerwat Źródła Gąsawki oraz Obszar Natura 2000 - Ostoja Barcińsko-Gąsawska.

Gmina położona jest w odległości około 60 kilometrów od Bydgoszczy i 80 kilometrów od Poznania. Najważniejszym szlakiem komunikacyjnym, przebiegającym wzdłuż jej zachodnich granic jest droga krajowa numer 5 relacji Bydgoszcz-Poznań. W najbliższym czasie planowane jest również oddanie do użytku drogi ekspresowej numer 5, która usprawni komunikację z głównymi ośrodkami miejskimi takimi jak Wrocław, Poznań, Bydgoszcz, Toruń i Gdańsk. Droga wojewódzka 251 komunikująca ze sobą Inowrocław, Żnin i Wągrowiec, przebiega w pobliżu północnej granicy Gminy Gąsawa, natomiast droga wojewódzka numer 254 relacji północ-południe łącząca Bydgoszcz i Mogilno, znajduje się tuż przy jej wschodniej granicy. Komunikacja na terenie Gminy odbywa się za pośrednictwem sieci 13 dróg powiatowych oraz 27 dróg lokalnych. Najbliższe połączenie kolejowe, dostępne dla mieszkańców gminy znajduje się w odległości około 21 kilometrów, w miejscowości Mogilno. Komunikacja zbiorowa natomiast jest realizowana za pośrednictwem regularnych połączeń autobusowych z większymi ośrodkami miejskimi, w tym z miastem powiatowym oraz w obrębie gminy.

W 2017 roku w Gminie Gąsawa wśród osób aktywnych zawodowo, 34,1% pracowało

w rolnictwie, 22,5% w budownictwie i przemyśle, w usługach 14,9%, w sektorze finansowym 4,6%. Na opisywanym obszarze funkcjonowało 400 podmiotów gospodarczych, z czego 311 zarejestrowanych było przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Ponad 95% ze wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw stanowiły mikroprzedsiębiorstwa. Wśród osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, najwięcej działało w sektorze budownictwa (31,3%), handlu hurtowym i detalicznym oraz rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybołówstwie (8,3%). Działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi prowadziło 19 podmiotów. W 2017 r. na terenie Gminy funkcjonował jeden hotel o standardzie 4*, 5 ośrodków wczasowych, 2 ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, pole biwakowe i 2 kwatery agroturystyczne (GUS 2017).

Sztandarową atrakcją turystyczną Gminy Gąsawa jest Muzeum Archeologiczne w Biskupinie, prezentujące w swoim Rezerwacie Archeologicznym żywą lekcję historii, będące motorem napędowym lokalnej turystyki, miejscem licznie odwiedzanym przez turystów z Polski i Europy. Na jego terenie zachowały się liczne ślady osadnictwa począwszy od epoki kamienia, po wczesne średniowiecze. Co roku Muzeum organizuje Festyn Archeologiczny (największe w Europie tego typu wydarzenie), którego jubileuszowa XXV edycja odbywa się w 2019 roku. Atrakcją wzbogacającą ofertę kulturalną Muzeum Archeologicznego jest przebiegająca przez teren gminy, funkcjonująca po dzień dzisiejszy linia kolei wąskotorowej (Żnińska Kolej Powiatowa). W okresie od maja do września kursuje ona regularnie na trasie Żnin-Wenecja-Biskupin-Gąsawa. W pobliskiej Wenecji znajduje się Muzeum Kolei Wąskotorowej. Nie bez znaczenia jest również przebiegający przez teren gminy Szlak Piastowski.

W stolicy administracyjnej gminy funkcjonuje Gminny Ośrodek Kultury w Gąsawie oraz podlegająca mu Gminna Biblioteka Publiczna w Gąsawie i jej filia w Laskach Wielkich.

Wydatki budżetowe Gminy na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w latach 2014-2017 stanowiły kolejno 5,9%, 3,7%, 2,8%, 2,5 % ogółu wydatków budżetowych.

Na terenie gminy znajdują się cztery placówki oświatowe: Przedszkole Samorządowe w

Gąsawie, Szkoła Podstawowa im. Wandy Dobaczewskiej w Gąsawie, Szkoła Podstawowa im. Wiceadmirala Józefa Unruga w Laskach Wielkich oraz Zespół Szkół Niepublicznych w Gąsawie.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2019 r. poz. 730), która mówi o obowiązku sporządzania przez samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne, na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Dla realizacji wskazanych celów program określa zasady dotyczące finansowania

i inicjowania działań ochronnych w stosunku do środowiska kulturowego, w skład którego wchodzi obiekty zabytkowe oraz tereny archeologiczne na obszarze Gminy Gąsawa.

Jednocześnie nakłada następujące obowiązki i uprawnienia:

1. uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19);
2. uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20);
3. prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4);
4. przyjmowania zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienia o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2);
5. sporządzania przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1);
6. obowiązek przyjęcia przez radę gminy gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 3);
7. sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87 ust. 5);

2.1. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Ochronę dziedzictwa kulturowego oraz opiekę nad zabytkami w Polsce reguluje Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, która nakłada na państwo i obywateli obowiązek ochrony zabytków, co zostało zawarte w:

- art. 5 Konstytucji RP, określającym dziedzictwo narodowe jako wartość strzeżoną przez państwo polskie;
- art. 6 ust. 1 Konstytucji RP mówiącym, że Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będących źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju;
- art. 85 Konstytucji RP stanowiącym, że każdy jest obowiązany do dbałości o stan

środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.

W świetle ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami opieka sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza i polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku;
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
3. zabezpieczenia zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczenia dla historii i kultury.

Ponadto ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony. Bez względu na stan zachowania ochronie podlegają:

1. zabytki nieruchome będące, w szczególności:
 - a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
2. zabytki ruchome będące, w szczególności:
 - a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami,

- pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 i 908 oraz z 2013 r. poz. 829),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodziełami oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
3. zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6 ust. 2).

Ustawa określa także sposób i formy ochrony zabytków, którymi są:

1. wpis do rejestru zabytków,
 - 1a. wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
2. uznanie za Pomnik Historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 16 ustawy:

1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

- 1a. Rada gminy ogłasza w prasie miejscowej oraz przez obwieszczenie, a także w sposób zwyczajowo przyjęty w danej miejscowości, o podjęciu prac nad utworzeniem parku kulturowego, określając formę, miejsce i termin składania wniosków dotyczących projektu uchwały o utworzeniu parku kulturowego, nie krótszy jednak niż 21 dni od dnia ogłoszenia.
2. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia, o których mowa w art. 17 ust. 1.
3. Wójt (burmistrz, prezydent miasta), w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, sporządza plan ochrony parku kulturowego, który wymaga zatwierdzenia przez radę gminy.
4. W celu realizacji zadań związanych z ochroną parku kulturowego rada gminy może utworzyć jednostkę organizacyjną do zarządzania parkiem.
5. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony i zarządzany na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na terenie których ten park ma być utworzony.
6. Dla obszarów, na których utworzono park kulturowy, sporządza się obowiązkowo miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 18:

1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i aktualizacji [...] strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
2. W [...] planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:
 - 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
 - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
 - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.

W myśl art. 19:

1. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:
 - 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) parków kulturowych.
- 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:
 - 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:
 - 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
 - 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
 - 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.
2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
3. W studium i planie, o których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Art. 20 stanowi, że projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W art. 21 zapisano, że ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Według art. 22 ust. 4 wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do obowiązków gminy należy m.in.:

- sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87);
- sporządzenie gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, opracowanego zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 roku.

W art. 81 wskazano możliwość uzyskania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, ale także przy zabytkach ujętych w gminnej ewidencji zabytków:

1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.
2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.

Szczegółowo określono obowiązki gminy w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których gmina jest właścicielem lub posiadaczem. Są one zawarte w art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72 ww. ustawy.

Wzmiankowany wyżej art. 87 ustawy określa obowiązek gminy dotyczący sporządzenia i uchwalenia gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program powinien być opracowany na okres 4 lat;
- program służy celom określonym w ustawie (wymienionym w rozdz. 2 niniejszego opracowania);

- program ogłoszony jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym;
- z realizacji programu wójt, burmistrz, prezydent miasta sporządza co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia radzie gminy.

Ustawa o samorządzie gminnym określa zadania własne gminy. Należą do nich zadania obejmujące m.in. następujące kwestie:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych mostów, dróg, ulic, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Przy sporządzaniu programu wzięto pod uwagę również następujące akty prawne:

- ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz.U. z 2019 r. poz. 60, 235, 730);
- ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 51, 630, 695, 730.);
- ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 42, 412, 452.);
- ustawę z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2018 r. poz. 1614, 2244, 2340),
- ustawę z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 270, 492.);
- ustawę z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 115, 730);
- ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie

(tekst jednolity Dz. U. z 2019 r. poz. 688).

2.2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

Rządowymi dokumentami tworzącymi ramę do mecenatu oraz nowoczesnej polityki względem materialnej poprawy stanu zabytków są:

I. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2014 oraz jej uzupełnienie na lata 2004-2020

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 została przyjęta przez Rząd RP 21 września 2004 r. Zakres Strategii został podporządkowany głównie regionom, jako podstawowym jednostkom podziału terytorialnego. Metodologia dokumentów strategicznych wchodzących w skład Narodowego Planu Rozwoju na lata 2007-2013 zobowiązuje Ministra Kultury do wydłużenia horyzontu czasowego Strategii Rozwoju Kultury do 2020 roku. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, bazując na przyjętej przez Radę Ministrów 21 września Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, rozszerza jej zakres do roku 2020.

Przyjęte dokumenty wyznaczają cel strategiczny oraz cele cząstkowe dla strategii rozwoju kultury w regionach. Celem strategicznym jest zrównoważony rozwój i wspieranie kultury w regionach. Natomiast cele cząstkowe stanowią między innymi:

- wzrost efektywności zarządzania strefą kultury,
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury,
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków,
- wzrost udziału kultury w PKB,
- modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury,
- wzrost uczestnictwa w kulturze,
- rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej

w programach szkolnych,

- efektywna promocja twórczości,
- promocja polskiej kultury za granicą,
- ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem,
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury,
- rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, desing, wydawnictwa, fotografia).

Cele cząstkowe realizowane będą w ramach pięciu obszarów priorytetowych:

- Czytelnictwo i sektor książki NPK Promocja czytelnictwa i rozwój sektora książki,
- Dziedzictwo kulturowe NPK Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego,
- Instytucje artystyczne i promocja twórczości NPK Rozwój instytucji artystycznych,
- Szkolnictwo artystyczne i promocja młodych twórców - NPK Wspierania debiutów i rozwoju szkół artystycznych,
- Sztuka współczesna NPK Znaki Czasu.

Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

Tezy, opracowane przez zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury, stanowią istotne uzupełnienie do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, wskazując cele i zadania Programu.

„Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. (...) Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem ważnym w interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństwa, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także

znaczenie dla sfery ekonomii i gospodarki”.

Dokument stwierdza, że „celem Programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce”. Autorzy dokumentu uznali za istotne przypomnienie podstawowych zasad konserwatorskich porządkujących sferę ochrony zabytków, które dotyczą konserwatorów, pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, pracowników budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych.

Zasady te brzmią:

1. Zasady *primum non nocere* (z łac. - po pierwsze nie szkodzić);
2. Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
3. Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji;
4. Zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
5. Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji;
6. Zasady odwracalności metod i materiałów;
7. Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

W dokumencie do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące założenia w zakresie:

- Uwarunkowań dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami: określenie stanu zabytków: nieruchomych, ruchomych i archeologicznych oraz stanu zabytków techniki, pomników historii i obiektów wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO. Dodatkowo ocena stanu służb związanych z ochroną i opieką nad zabytkami i stanu uregulowań finansowych, organizacyjnych i prawnych;
- Działań o charakterze systemowym: powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa; przygotowanie strategii i głównych założeń ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadzenie jej do polityk sektorowych;
- Systemu finansowania: stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki

konserwatorskiej;

- Dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania: co oznacza ujednolicenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych;
- Kształcenia i edukacji: kształcenie profilaktyczne, podyplomowe i system uznawalności wykształcenia, edukacja społeczeństwa, edukacja właścicieli i użytkowników;
- Współpracy międzynarodowej: współpraca z instytucjami i organizacjami, współpraca w obszarze Europy Środkowej.

II. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017

Celem głównym krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Jest on wdrażany przez trzy cele szczegółowe:

- Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce, tj. uporządkowanie i ujednolicenie stanu wiedzy o zasobie zabytków w Polsce polegające na sporządzeniu kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C), uporządkowaniu rejestru zabytków nieruchomych (księgi rejestru A i C) (usunięcie „martwych wpisów”), opracowaniu diagnozy stanu zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych;
- Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków, tj. podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków wraz z podniesieniem jakości procesów decyzyjnych w administracji dotyczących ochrony zabytków;
- Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji, tj. zwiększanie dostępu do dziedzictwa i jego aktywna promocja;

W trakcie opracowania niniejszego programu, trwają prace nad *Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2019-2022.*

III. Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 r.

Uchwałą nr 125/2014 z dnia 24 czerwca 2014 r. Rada Ministrów określiła koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju do 2030 roku, która będzie realizowana poprzez realizację celów szczegółowych:

- Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

IV. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020, uchwałą nr 61 została przyjęta w dniu 26 marca 2013 r. przez Radę Ministrów. Dokument obejmuje zagadnienia związane z kulturą w celu szczegółowym 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

Punkt 4. wskazuje: „Podstawą silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości i umiejętności jej ciągłej, twórczej reinterpretacji. Natomiast jego integralnym elementem jest otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania i współżycia osób reprezentujących różne wartości, tradycje, normy zachowań i sposoby życia. Obydwa te aspekty są ze sobą silnie związane i warunkowane przez znajomość

własnej tradycji, kultury, historii oraz indywidualną kreatywność, otwartość na inspiracje i nowe rozwiązania.”

Aby zrealizować powyższe cele w zakresie opieki nad zabytkami i ochrony zabytków zaplanowano w Priorytecie 4.1. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej, działanie 4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu: „planowane jest upowszechnianie i ułatwianie dostępu do dóbr kultury, również tych najnowszych; wypracowanie ulepszonych, spójnego systemu ochrony zabytków oraz upowszechnianie zintegrowanego podejścia do krajobrazu kulturowego.”

2.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny program opieki nad zabytkami Gminy Gąsawa wykazuje zgodność, zarówno z programami o charakterze wojewódzkim, jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

I. Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 roku (załącznik do uchwały nr XLI/693/13 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 października 2013 r.)

Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego na podstawie przepisów ustawy o zagospodarowaniu przestrzennym zobowiązany jest do uchwalenia strategii rozwoju województwa. Aktualnie obowiązująca na terenie województwa kujawsko-pomorskiego jest Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r., która określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne ze Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r. stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym również zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Misja województwa w Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r. została określona słowami: Kujawsko-Pomorskie - człowiek, rodzina, społeczeństwo.

Strategia wyznaczyła w tym celu cztery priorytety będące najważniejszą i najpilniejszą

do realizacji „potrzebą rozwojową” województwa:

1. Konkurencyjna gospodarka
2. Modernizacja przestrzeni wsi i miast
3. Silna metropolia
4. Nowoczesne społeczeństwo

Określono również osiem celów strategicznych, realizujących potrzeby zidentyfikowane w ramach priorytetów rozwoju:

1. Gospodarka i miejsca pracy
2. Dostępność i spójność
3. Aktywne społeczeństwo i sprawne usługi
4. Innowacyjność
5. Nowoczesny sektor rolno-spożywczy
6. Bezpieczeństwo
7. Sprawne zarządzanie
8. Tożsamość i dziedzictwo

Ponadto w treści Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2020 r. określony został program strategiczny „Spójność” będący jednym z trzech pakietów programów strategicznych niezbędnych do wdrożenia dla osiągnięcia celów Strategii. W ramach programu strategicznego określono zagadnienia, które powinny zostać objęte programem opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego:

- zachowanie dziedzictwa materialnego
- zachowanie dziedzictwa niematerialnego
- kultywowanie tradycji regionalnych
- wzrost świadomości społecznej dla ochrony dziedzictwa kulturowego
- określenie warunków wykorzystania obiektów cennych kulturowo na potrzeby rozwoju społecznego i gospodarczego

Najbardziej bezpośredni wpływ na opiekę nad zabytkami ma cel strategiczny **Tożsamość i dziedzictwo**, którego główną ideą działań jest zbudowanie identyfikacji regionalnej

mieszkańców oraz rozpoznawalnego i pozytywnie postrzeganego wizerunku województwa na zewnątrz.

Realizacja celu ma nastąpić poprzez:

1. Budowę tożsamości regionalnej województwa
2. Zachowanie oraz promocję dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego regionu
3. Wsparcie działań ratowniczych tradycyjnej kultury wiejskiej, ginących zawodów, cudów architektury, przyrody, powstających drobnych kolekcji, zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa
4. Rozwój oferty kulturalnej o znaczeniu regionalnym, krajowym i międzynarodowym
5. Promocję marki województwa

a także poprzez zidentyfikowane już przedsięwzięcia:

1. Podjęcie działań na rzecz upowszechniania wiedzy o województwie wśród jego mieszkańców
2. Rozwój projektu Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej
3. Rozbudowa gmachu Książnicy Kopernikańskiej w Toruniu z instalacją służącą do odkwaszania papieru
4. Modernizacja i rozbudowa gmachu Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy
5. Opracowanie zgodnych z podstawą programową materiałów z zakresu edukacji regionalnej dla przedszkoli, szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z województwa kujawsko-pomorskiego
6. Rozbudowa i remont gmachu Filharmonii Pomorskiej w Bydgoszczy
7. Utworzenie Muzeum Ziemi Kujawsko-Pomorskiej w Bydgoszczy
8. Utworzenie Muzeum Powstania Wielkopolskiego w Bydgoszczy
9. Utworzenie Muzeum Kina Niemego w Lipnie
10. Utworzenie Muzeum Wojny Polsko-Sowieckiej 1920 roku we Włocławku
11. Utworzenie Muzeum Jazdy Polskiej w Grudziądzu
12. Utworzenie Muzeum Chleba w Spichlerzu w Grudziądzu
13. Utworzenie Muzeum Wsi Dobrzyńskiej w gminie Brzuze
14. Utworzenie Muzeum Ziemiaństwa w Nawrze
15. Utworzenie Muzeum Portu na Wiśle w Toruniu

16. Rozwój Muzeum Wodociągów w Bydgoszczy
17. Rozwój Muzeum Techniki i Inżynierii Komunalnej Torunia
18. Budowa nowego gmachu głównego Muzeum Ziemi Kujawskiej i Dobrzyńskiej we Włocławku
19. Realizacja muzeum – interaktywnego centrum edukacji historycznej i regionalnej w Kruszwicy
20. Rewitalizacja, adaptacja i rozbudowa gmachu głównego Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy
21. Realizacja projektu badań archeologiczno-architektonicznych w miejscu dawnego grodziska i zamku w Bydgoszczy, zakończonych organizacją rezerwatu archeologicznego z pawilonem muzealnym
22. Rozbudowa Kujawsko-Dobrzyńskiego Parku Etnograficznego w Kłóbce 65
23. Rozbudowa Ośrodka Chopinowskiego w Szafarni
24. „Europejski Szlak Megalitów” – rozwój Parku Kulturowego Wietrzychowice
25. Powołanie Regionalnego Centrum Zarządzania Informacją o Kulturze
26. Wykreowanie flagowych wydarzeń kulturalnych regionu
27. Budowa wielofunkcyjnego obiektu (łąającego funkcje kultury, wystawiennicze, konferencyjne i dydaktyczne) na Placu Teatralnym w Bydgoszczy
28. Utworzenie Teatru Kameralnego w Bydgoszczy
29. Rozbudowa i modernizacja Teatru Polskiego w Bydgoszczy
30. Budowa sali widowiskowej we Włocławku
31. Budowa sali widowiskowej w Grudziądzu łącząca funkcje targowo-wystawiennicze i sportowo-widowiskowe
32. Rozwój Teatru Muzycznego w Toruniu
33. Podjęcie działań na rzecz budowy marki regionalnej województwa kujawsko-pomorskiego
34. Wsparcie działań na rzecz ochrony i promocji Zespołu Staromiejskiego w Toruniu, wpisanego na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO
35. Wzmocnienie instytucjonalne i rozwój nowych funkcji centrum kulturowo-kongresowego na Jordankach w Toruniu
36. Rewitalizacja XIX-wiecznego pierścienia fortecznego Twierdzy Toruń

37. Kontynuacja adaptacji historycznej fabryki Weesego na cele „Muzeum Toruńskiego Piernika” jako Oddziału Muzeum Okręgowego w Toruniu

II. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego (Uchwała nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego)

Zasady kształtowania przestrzeni oraz kierunki zagospodarowania dla terenów wchodzących w skład administracyjnych granic województwa Kujawsko-Pomorskiego określone zostały w obowiązującym planie zagospodarowania przestrzennego województwa Kujawsko-Pomorskiego uchwalonym Uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r.

Obecnie trwają prace nad nowym Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, który jest w fazie projektu przyjętego w drodze uchwały nr 14/588/18 Zarządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 12 kwietnia 2018 r.

Podstawowym celem zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego wg wskazanego powyżej dokumentu jest „Zbudowanie struktur funkcjonalno-przestrzennych podnoszących konkurencyjność regionu i jakość życia mieszkańców”.

Zostały także określone trzy cele szczegółowe, z których jeden bezpośrednio odnosi się do dziedzictwa kulturowego:

„Zwiększenie atrakcyjności regionu w wymiarze europejskim jako pochodnej jego walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego, wysokich standardów życia mieszkańców, wysoce sprawnych systemów infrastruktury technicznej, dogodnych powiązań ze światem zewnętrznym”.

Zauważono poprawę stanu krajobrazu i środowiska naturalnego, wskazując jednocześnie na potrzebę poprawy warunków życia mieszkańców oraz infrastruktury technicznej. Określono również zasady, które powinny być spełnione w celu zachowania dziedzictwa kulturowego regionu:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego w stanie umożliwiającym jego przetrwanie dla przyszłych pokoleń

- harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego
- dbałość o integralność zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych

Określono również kierunki działań związane z rozwojem i kształtowaniem sieci osadniczej, a wśród nich znalazły się również zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego polegające na rewaloryzacji zabytkowych układów urbanistycznych, ograniczeniu ruchu samochodowego z centrów największych miast oraz konserwacji i turystycznym wykorzystaniu ruin zamków. Kontynuowane są również działania związane z zachowaniem dziedzictwa dla przyszłych pokoleń, szczególnie poprzez ochronę obszarów o wysokich wartościach środowiska przyrodniczego i kulturowego: brzesko-radziejowskiego, doliny Drwęcy, doliny Osy, doliny Wisły, górznieńskiego, kcyńsko-żnińskiego, koronowskiego, krajeńskiego, mogileńskiego, nadgoplańskiego, ryńsko-ostrowickiego, rypińskiego-zbójeńskiego, skępsko-lipnowskiego i tucholskiego, ochronę terenów związanych z osadnictwem holenderskim w dolinie Wisły, ochronę zasobów średniowiecznej urbanistyki i architektury obronnej szczególnie na Ziemi Chełmińskiej oraz ochronę dziedzictwa kulturowego związanego z początkami Państwa Polskiego w Inowrocławiu, Kościelcu Kujawskim, Kruszwicy, Mogilnie, Strzelnie i Kałdusie. Ponadto postuluje się konserwację zespołów fortyfikacyjnych w Grudziądzu, Chełmnie i Toruniu, zabytkowych obiektów sakralnych i zespołów dworsko-pałacowych, utworzenie nowych parków kulturowych i zachowanie historycznych panoram głównie miejscowości położonych nad Wisłą.

III. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020 (uchwała nr XXXI/518/17 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 24 kwietnia 2017 r.)

Głównym zamierzeniem „Programu opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2017-2020” jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego, służących polepszeniu stanu zachowania zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazu kulturowego województwa Kujawsko-Pomorskiego. Celem działania Samorządu Województwa jest zharmonizowanie polityki ochrony przestrzeni kulturowej z polityką rozwoju

regionalnego i strategią zrównoważonego zagospodarowania województwa. Prowadzenie spójnej polityki i zintegrowanej ochrony dziedzictwa kulturowego oraz współdziałanie wszystkich szczebli jednostek samorządu terytorialnego w województwie z instytucjami rządowymi i organizacjami pozarządowymi, podmiotami gospodarczymi, posiadaczami i użytkownikami zabytków umożliwi osiągnięcie wyznaczonych celów i zamierzeń określonych w dokumencie programowym.

„Program opieki nad zabytkami województwa kujawsko-pomorskiego na lata 2017-2020” stanowi kontynuację "Programu opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2013-2016". Realizacja wcześniejszych programów wykazuje, iż dzięki dotacjom z budżetu państwa i jednostek samorządu terytorialnego oraz wysiłkowi właścicieli coraz więcej obiektów zabytkowych zostaje poddanych pracom remontowym i konserwatorskim, stając się wyróżnikami przestrzennymi w lokalnym krajobrazie.

Program został opracowany w celu wdrożenia zapisów Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.) oraz Ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2017 poz. 1595). Ustawa wprowadza obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami na szczeblu gminnym, powiatowym oraz wojewódzkim. Zgodnie z art. 87 ust. 1 wyżej wymienionej ustawy Zarząd Województwa sporządza na okres 4 lat wojewódzki program opieki nad zabytkami. Po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków program przyjmuje Sejmik Województwa. Co dwa lata Zarząd sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Sejmikowi Województwa.

Szczegółowe cele programu opieki nad zabytkami, zostały określone w art. 87 ust. 2 ustawy i należą do nich:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami wynikającymi z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- wzmocnienie ochrony i opieki nad materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków poprzez zahamowanie procesów ich degradacji, a w dalszej

kolejności poprawa stanu ich zachowania,

- wyeksponowanie poszczególnych zabytków i krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych,
- podejmowanie i określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych w celu wyeliminowania sytuacji konfliktowych związanych z wykorzystaniem zabytków oraz dla zapewnienia zabytkom należytej opieki oraz określenia sposobów udostępnienia dóbr kultury narodowej, będących ich własnością, a także wskazywanie potencjalnych źródeł finansowania,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

IV. Strategia Rozwoju Powiatu Żnińskiego na lata 2012-2022 (uchwała nr XIV/99/2012 Rady powiatu Żnińskiego z dnia 27 stycznia 2012 r.)

Strategia Rozwoju Powiatu Żnińskiego to najważniejszy dokument programowy, w oparciu o który samorząd realizuje obowiązek prowadzenia polityki rozwoju lokalnego. Głównym celem strategii jest stworzenie podstaw planu rozwoju powiatu żnińskiego w okresie 2012–2022. Definiuje ona wskazane do realizacji cele strategiczne w określonej perspektywie czasowej:

- ekologiczne i racjonalne gospodarowanie zasobami przyrodniczymi oraz wykorzystanie potencjału położenia geograficznego dla rozwoju powiatu,
- poprawę jakości życia mieszkańców poprzez budowanie kapitału społecznego, dążenie do spójności społecznej rozumianej jako wyrównywanie szans i możliwości rozwoju oraz przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu,
- wzrost konkurencyjności gospodarczej Powiatu Żnińskiego poprzez wykorzystanie potencjału turystyczno-rekreacyjnego, gospodarczego i tworzenie warunków umożliwiających zrównoważony rozwój lokalny
- rozbudowa, modernizacja i unowocześnienie infrastruktury, sprzyjającej społeczno-gospodarczemu rozwojowi powiatu.

Zdefiniowane cele strategiczne dążą do realizacji założeń określonych w Strategii wizji Powiatu Żnińskiego jako przyjaznego i bezpiecznego, o silnym kapitale społecznym, kultywującego tradycję i kulturę Pałuk, rozwiniętego gospodarczo w oparciu o zasoby przyrodnicze i dziedzictwo historyczno-kulturowe oraz poprzez stworzenie i promocję oryginalnej marki. Jest to dokument pomocny przy realizacji wyznaczonych kierunków rozwoju regionu, dążeniu do osiągnięcia celów w perspektywie długofalowej.

Wśród najważniejszych zadań wyznaczonych w ramach Strategii odnoszących się bezpośrednio do Gminy Gąsawa pod kątem niniejszego opracowania wyróżnić można między innymi:

- ochronę obszarów o szczególnie cennym znaczeniu przyrodniczym,
- rozwój turystyki i rekreacji z poszanowaniem zasad ochrony środowiska,
- promocję lokalnej marki podczas imprez masowych,
- współpracę z Lokalnymi Grupami Działania w zakresie promocji lokalnych produktów,
- budowę znaku promocyjnego Powiatu i dystrybucję materiałów promocyjnych,
- wielokierunkową promocję powiatu, w tym opracowanie i promocję profesjonalnej oferty turystycznej,
- wspieranie rozwoju turystyki weekendowej i agroturystyki,
- budowę elementów małej infrastruktury turystycznej,
- wspieranie rozwoju bazy gastronomicznej i noclegowej,
- wspieranie rozwoju bazy do uprawiania sportów wodnych,
- budowę ścieżek rowerowych sprzyjających rekreacji.

Wdrażanie postanowień strategii wymaga starannego określenia uwarunkowań organizacyjnych oraz odpowiednich systemów monitorowania i kontroli realizacji uchwalanych planów. Podstawą skutecznego wdrażania strategii rozwoju jest reagowanie na ujawniające się różnice pomiędzy założeniami a rzeczywistością, w związku z czym strategia jest dokumentem otwartym, umożliwiającym wprowadzenie zapisów wynikających ze zmieniających się warunków.

W celu wskazania szczegółowych zadań do realizacji ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich wykonanie oraz źródeł finansowania należy stworzyć właściwe dokumenty wykonawcze.

V. Plan Rozwoju Powiatu Żnińskiego na lata 2012-2022 (uchwała nr XX/.../2012 Rady powiatu Żnińskiego z dnia 27 grudnia 2012 r.)

Plan Rozwoju Powiatu Żnińskiego na lata 2012-2022 jest dokumentem określającym szczegółowo zadania przeznaczone do realizacji na podstawie Strategii Rozwoju Powiatu Żnińskiego na lata 2012-2020. Przedstawia on również ramy czasowe ich realizacji. Docelowo zakłada on osiągnięcie celów strategicznych oraz celów operacyjnych określonych w Strategii poprzez dążenie do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego Powiatu Żnińskiego, uwzględniającego w szczególności wykorzystanie dziedzictwa historyczno-kulturowego oraz walorów przyrodniczych i krajobrazowych do wzrostu konkurencyjności regionu oraz uzyskania pozytywnego wpływu na jakość życia jego mieszkańców.

2.4. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy

I. Strategia Rozwoju Gminy Gąsawa na lata 2008-2020

Strategia Rozwoju Gminy Gąsawa na lata 2008-2020 stanowi plan rozwoju w myśl art. 15 ust. 1 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2018 r. poz. 1307, 1669).

Przepisem, który w sposób ogólny wskazuje możliwość planowania i programowania rozwoju, jest art. 18 ust. 2 pkt. 6 ustawy o samorządzie gminnym, zgodnie z którym do właściwości rady gminy należy uchwalanie programów gospodarczych.

Strategia powstała z inicjatywy władz samorządowych w celu prowadzenia zaplanowanej i efektywnej polityki zarządzania obszarem gminy. Celem głównym opracowania Strategii było opracowanie dokumentu operacyjnego, służącego jako narzędzie do wdrożenia wizji rozwoju Gminy Gąsawa. Obecna Strategia jest pierwszym tego rodzaju dokumentem. Dotychczasowe działania koncentrowały się jedynie na stosowaniu planowania krótkookresowego.

Zasadniczym argumentem przemawiającym za stworzeniem Strategii była również konieczność dostosowania jej celów i działań do polityki spójności Unii Europejskiej oraz

wynikających z tej polityki celów tematycznych, wdrażanych za pomocą krajowych i regionalnych programów operacyjnych. Prace związane z opracowaniem Strategii były prowadzone z lokalnymi liderami, którzy zostali włączeni do zespołu na podstawie ich:

- reprezentatywności
- posiadanego doświadczenia i wiedzy w sprawach gospodarczych i społecznych
- gotowości do uczestniczenia w planowaniu rozwoju gminy

Warsztatami kierował moderator, którego zadaniem było m.in. rozstrzyganie sporów, ponieważ decyzje zapadały na zasadzie konsensusu. Strategia rozwoju opracowywana była wg metody planowania strategicznego ukierunkowanego na cel, która przewiduje osiem etapów w ramach czterech faz procesu przygotowania i realizacji strategii rozwoju.

1. etap przygotowawczy (wstępne konsultacje, wybór firmy, wybór członków zespołu planującego)
2. etap analizy (badania i analiza danych statystycznych, przygotowanie ankiet, przygotowanie analizy SWOT oraz raportu o stanie gminy)
3. etap planowania strategii (formułowanie planów działań, przygotowania systemu wdrożenia, oceny, monitorowania i aktualizacji strategii)
4. etap realizacji (konsultacje społeczne, podsumowanie wyników oraz przygotowanie końcowego dokumentu)

II. Program rewitalizacji Gminy Gąsawa na lata 2017-2023

Uchwałą nr XLII/323/2018 z dnia 28 września 2018 r. Rada Gminy w Gąsawie przyjęła Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Gąsawa na lata 2017-2023. Dokument stanowi wieloletni program działań o charakterze gospodarczym lub społecznym, dotyczący gospodarki przestrzennej i urządzeń technicznych, zmierzający do wyprowadzenia obszaru zdegradowanego z sytuacji kryzysowej oraz stworzenia warunków do jego dalszego rozwoju, realizowany przez różne podmioty, zgodnie z określonym harmonogramem czasowym i finansowym z różnych źródeł, opracowany, przyjęty i koordynowany przez Gminę.

Celem dokumentu jest wskazanie obszarów zdegradowanych oraz wskazanie konkretnych przedsięwzięć prowadzących do ich likwidacji. Działania te wiążą się z różnymi innymi zamierzeniami ujętymi w następujących dokumentach:

- na poziomie krajowym:
 - Narodowy Plan Rewitalizacji 2022 Założenia
 - Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju
 - Strategia Rozwoju Kraju 2020
 - Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie
 - Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030
 - Wytyczne w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020
- na poziomie regionalnym:
 - Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do roku 2020 - Plan modernizacji 2020+
 - Regionalny Program Operacyjny Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2014-2020
 - Strategia Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020
- na poziomie lokalnym:
 - Strategia Rozwoju Powiatu Żnińskiego na lata 2012-2022
 - Strategia Rozwoju Gminy Gąsawa 2008-2020
 - Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Gąsawa 2008-2020
 - Program Gospodarki Niskoemisyjnej Gminy Gąsawa
 - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gąsawa

W ramach działań rewitalizacyjnych zdefiniowano obszary zdegradowane i przeznaczone do rewitalizacji. Są to sołectwa Obudno i Szelejewo położone na przeciwnych krańcach gminy. Zdefiniowano problemy takie jak:

- znaczny odsetek osób długotrwale bezrobotnych
- mały potencjał kapitału społecznego
- znaczny udział dzieci do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek
- bardzo niski stopień przedsiębiorczości

- degradacja obiektów budowlanych oraz niska jakość infrastruktury
- problemy komunikacyjne

W Gminie Gąsawa skoncentrowano się na zwiększeniu partycypacji w życiu społecznym dla społeczności w rejonach o wysokim uzależnieniu od świadczeń pomocy społecznej. Główny nacisk położono na ożywienie społeczne i gospodarcze powodujące wzrost zatrudnienia oraz zmniejszenie poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego poprzez poprawę warunków uczestnictwa w życiu społecznym i gospodarczym.

Badania prowadzone wśród mieszkańców dają konkretne rozwiązania, których oni oczekują:

- poprawa stanu infrastruktury technicznej
- stworzenie miejsc opieki nad dziećmi
- stworzenie atrakcyjnych miejsc spędzania czasu wolnego

Planuje się przeprowadzenie szeroko zakrojonych działań informacyjnych i integracyjnych (szkolenia, kursy, warsztaty) oraz budowę lub rozbudowę infrastruktury sportowej, kulturalnej i turystycznej (remont świetlicy, rekultywacja terenów zielonych, zagospodarowanie terenu dawnego folwarku oraz opuszczonych budynków na mieszkania socjalne)

III. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gąsawa

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest podstawowym dokumentem dla władz samorządowych gminy, w oparciu o który prowadzona jest polityka i strategia działań w sferze zagospodarowania przestrzennego, społeczno-gospodarczego oraz ekologicznego. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Gąsawa została przyjęta Uchwałą nr XXX/253/2017 Rady Gminy w Gąsawie.

Dokument jest podstawą koordynacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, powinien być także podstawą koordynacji wszystkich decyzji i przedsięwzięć

realizacyjnych samorządu w zakresie gospodarki przestrzennej gminy. Odgrywa także rolę w kształtowaniu struktury funkcjonalno-przestrzennej jako środek informacji o możliwościach i ograniczeniach w odniesieniu do poszczególnych obszarów.

Jednym z podstawowych kierunków polityki przestrzennej gminy została „ochrona istniejących zasobów środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz poprawa jego stanu”, a także „zwiększenie atrakcyjności turystyczno-wypoczynkowej gminy i upowszechnienie jej walorów przyrodniczo-krajobrazowych”. Celem zagospodarowania przestrzennego gminy jest „tworzenie warunków przestrzennych podnoszących konkurencyjność, atrakcyjność gminy zapewniających poprawę warunków życia jej mieszkańców, przy zachowaniu równowagi między aktywnością ekonomiczną, gospodarczą, społeczną a środowiskiem przyrodniczym i kulturowym”. Zamierzenia te mają być zrealizowane m.in. poprzez „rozwój usług z zakresu obsługi ruchu turystycznego”, „ochronę wartości zasobów dziedzictwa kulturowego” oraz „utrzymanie trasy kolejki wąskotorowej Żnin-Wenecja-Biskupin-Gąsawa jako linii lokalnej o znaczeniu turystycznym”.

W rozdziale 4. części I przedstawiono uwarunkowania wynikające ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Znajdujący się tutaj wykaz zabytków został uzupełniony o przynależność do jednej z pięciu stref ochrony konserwatorskiej.

- **„A” - strefa ścisłej ochrony konserwatorskiej**
- **„B” - strefa ochrony konserwatorskiej**
- **„AW” - strefa ścisłej ochrony archeologicznej**
- **„W” - strefa ochrony archeologicznej**
- **„E, K” - strefa ochrony ekspozycji i krajobrazu** (Biskupin, Chomiąża Szlachecka, Gąsawa, Godawy, Gogółkowo, Komratowo, Łysinin, Oćwieka)

Zwrócono również uwagę na pozytywne i negatywne cechy środowiska kulturowego gminy. Do korzystnych cech zaliczono niewątpliwie rezerwat archeologiczny w Biskupinie, liczne zespoły dworsko-parkowe, a także duży potencjał turystyczny historycznych zasobów oraz różnorodność typów krajobrazu kulturowego. Z drugiej strony zwrócono uwagę na zły stan techniczny zabudowy oraz jej niedostateczne powiązanie z historyczną strukturą osadniczą. Przekłada się to na znacznie rozproszoną zabudowę.

IV. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego na obszarze Gminy Gąsawa

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego (M.P.Z.P.) stanowi podstawę planowania przestrzennego na terenie Gminy Gąsawa. Ustanawia przepisy powszechnie obowiązujące, będące podstawą wydawania decyzji administracyjnych.

Sporządzone zostały dla poszczególnych obszarów gminy, zatwierdzone uchwałami:

- Uchwała nr XXIX/174/98 Rady Gminy Gąsawa z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zabudowy letniskowej we wsi Chomiąża Szlachecka,
- Uchwała nr XIX/138/2000 Rady Gminy Gąsawa z dnia 21 listopada 2000 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenu budownictwa letniskowego części działki nr 75/5 oraz działek 76/2-76/17 we wsi Chomiąża Szlachecka,
- Uchwała nr XIV/100/2000 Rady Gminy Gąsawa z dnia 29 marca 2000 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy mieszkaniowej letniskowej we wsi Chomiąża Szlachecka – za lasem,
- Uchwała nr XVI/112/2000 Rady Gminy Gąsawa z dnia 23 czerwca 2000 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy letniskowej we wsi Wiktorowo- 3,
- Uchwała nr XXIX/178/98 Rady Gminy Gąsawa z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w sołectwie Annowo, we wsi Wiktorowo,
- Uchwała nr XXIX/176/98 Rady Gminy Gąsawa z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej położonego pomiędzy ulicami Leszka Białego i Trzemeszeńska w Gąsawie,
- Uchwała nr XXIX/179/98 Rady Gminy Gąsawa z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w sołectwie Laski Wielkie,
- Uchwała nr XIV/99/2000 Rady Gminy Gąsawa z dnia 29 marca 2000 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy rekreacyjnej we wsi Obudno,

- Uchwała nr XXXI/229/02 Rady Gminy Gąsawa z dnia 26 kwietnia 2002 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy mieszkaniowej letniskowej we wsi Ostrówce – Nad Kanalem,
- Uchwała nr XXIX/175/98 Rady Gminy Gąsawa z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Piastowo,
- Uchwała nr XXIX/177/98 Rady Gminy Gąsawa z dnia 17 czerwca 1998 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Pniewy,
- Uchwała nr XXXI/227/02 Rady Gminy Gąsawa z dnia 26 kwietnia 2002 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów położonych w Chomiąży Szlacheckiej, Łysininie, Marcinkowie Górnym i Szelejewie,
- Uchwała nr XXXI/228/2002 Rady Gminy Gąsawa z dnia 26 kwietnia 2002 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zabudowy letniskowej we wsi Laski Wielkie,
- Uchwała nr XXXVIII/306/2018 Rady Gminy Gąsawa z dnia 21 czerwca 2018 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenu położonego we wsi Biskupin,
 - ustalono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej
 - **dla terenów objętych strefą E, K:**
 - należy nawiązać nową zabudowę do tradycyjnej, historycznej murowanej zabudowy regionalnej,
 - obowiązuje zakaz tworzenia „rekonstrukcji” osiedli pradziejowych i średniowiecznych lub ich elementów/fragmentów oraz wprowadzanie funkcji kolidujących z historyczno-kulturową i edukacyjną rangą miejsca,
 - wymagane jest uzgadnianie projektów zagospodarowania terenu i projektów budowlanych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
 - wymagane są nadzory archeologiczne nad pracami ziemnymi,

■ **dla terenów objętych strefą W:**

- wszelka działalność inwestycyjna musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi, zakres prac archeologicznych zostanie określony na etapie uzgadniania projektu budowlanego,
 - w przypadku odsłonięcia konstrukcji ziemnych, drewnianych, kamiennych, murowanych należy poddać je konserwacji i wyeksponować w miejscu odkrycia,
 - wszelkie prace ziemne można wykonać po uzgodnieniu i za pozwoleniem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- Uchwała nr XXXVIII/305/2018 Rady Gminy Gąsawa z dnia 21 czerwca 2018 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w obrębie ewidencyjnym Laski Wielkie-Małe,
 - Uchwała nr XXIV/219/2017 Rady Gminy Gąsawa z dnia 28 lutego 2017 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenu w obrębie wsi ChomiąŜa Szlachecka,
 - Uchwała nr XXXII/225/2014 Rady Gminy Gąsawa z dnia 29 maja 2014 r. w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów zabudowy lotniskowej w obrębie wsi ChomiąŜa Szlachecka.

W M.P.Z.P. zawarte są zapisy z m.in. zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. Uwzględniono zasady ochrony i opieki nad zabytkami, a także podkreślono konieczność konsultowania zmian z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W tekście Planów uwzględniono podział na strefy ochrony konserwatorskiej, wyznaczone przez Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, przyjmując dla nich wymogi wskazane w dokumencie Studium.

v. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych

Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych dla Gminy Gąsawa został opracowany w 2017 r. Został on pozytywnie zaopiniowany przez

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków i przez odpowiedni organ zarządzania kryzysowego. Dokument został opracowany w oparciu o następujące podstawy prawne:

1. Konwencja Haska o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokółem o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego z dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. nr 46, poz. 212-załącznik).
2. Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisany w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r., poz. 248).
3. Konwencja z dnia 16 października 1972 r. w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. (Dz. U. z 1976 r. nr 32, poz. 190).
4. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. (Dz. U. z 2017 r., poz. 2187, z 2018 r., poz. 10).
5. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. nr 212 z dnia 29 września 2004 r., poz. 2153).
6. Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie klęski żywiołowej. (Dz.U. 2017 poz. 1897).
7. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie powszechnej samoobrony ludności (Dz. U. z 1993 r. nr 91, poz. 421).

VI. Uwarunkowania ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.

Na terenie gminy Gąsawa znajduje się:

Obszar chronionego krajobrazu Jezior Żnińskich

Utworzony na mocy Rozporządzenia Wojewody Bydgoskiego nr 9/91 z dnia 14 czerwca 1991 r. razem z 21 innymi obszarami krajobrazu chronionego w byłym województwie bydgoskim. Aktualnym aktem prawnym w sprawie obszaru chronionego krajobrazu Jezior Żnińskich jest Uchwała nr X/248/15 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 24 sierpnia 2015 r. Obszar zajmuje 5117,68 ha co stanowi blisko 38% powierzchni całej gminy i obejmuje jeziora Duże i Małe Żnińskie, Weneckie, Biskupińskie, Gąsawskie i inne. W jego skład

wchodzi również fragment miejscowości Żnin. Zachodnią część obszaru charakteryzują płaskie brzegi i niski stopień lesistości. Wschodnia część jest bardziej atrakcyjna krajoznawczo, stwarza też więcej możliwości do wypoczynku.

Zgodnie z uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z 2015 r. na terenie obszaru chronionego Jezior Żnińskich zakazuje się:

- realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko w rozumieniu ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko;
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciwoślusiskowym lub utrzymaniem, budową, odbudową, naprawą lub remontem urządzeń wodnych;
- lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej.

Obszar Natura 2000 - PLH040028 - Ostoja Barcińsko-Gąsawska

Obszar Natura 2000 - Ostoja Barcińsko-Gąsawska została wytyczona 1 marca 2011 r. decyzją Komisji Europejskiej z dnia 10 stycznia 2011 r. w sprawie przyjęcia na mocy dyrektywy Rady 92/43/EWG czwartego zaktualizowanego wykazu terenów mających znaczenie dla Wspólnoty składających się na kontynentalny region biogeograficzny (notyfikowaną jako dokument nr C(2010) 9669 (2011/64/UE)). Obejmuje on powierzchnię 3456.41 ha. Ochronie podlega kompleks leśny z ciągiem jezior połączonych dwiema rzekami Notecią i Gąsawką.

Na terenie ostoi stwierdzono występowanie 11 typów siedlisk. Ponadto na uwagę zasługują stanowiska staroduba łąkowego, kserotermiczne skarpy nad jez. Kierzkowskim Małym, wilgotne łąki, liściaste lasy oraz cenne rośliny takie jak: pajęczycza gałęzista, dzwonek boloński, posłonek pospolity i inne.

Na terenie Ostoi Barcińsko-Gąsawskiej nie są ustanowione zadania ochronne.

Obowiązują zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego związane z pewnymi ograniczeniami w zabudowie oraz, zgodnie z art. 33 ustawy o ochronie przyrody, zabronione są działania, mogące negatywnie oddziaływać na przyrodę:

- pogorszyć stan siedlisk przyrodniczych lub siedlisk gatunków roślin i zwierząt, dla których ochrony wyznaczono obszar Natura 2000,
- wpłynąć negatywnie na gatunki, dla których ochrony został wyznaczony obszar Natura 2000,
- pogorszyć integralność obszaru Natura 2000 lub jego powiązania z innymi obszarami (z pewnymi zastrzeżeniami, które rozwinięto poniżej).

Rezerwat przyrody Źródła Gąsawki

Rezerwat został utworzony 22 listopada 2001 r. Rozporządzeniem nr 275/01 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 2 października 2001 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody. Celem ochrony jest zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych źródeł rzeki Gąsawki oraz ekosystemy o cechach naturalnych tj. nisze źródłiskowe, ziołorośla, turzycowiska oraz zbiorowiska mszarne. Obejmuje powierzchnię 12,88 ha na terenie Nadleśnictwa Gołębki.

Na terenie rezerwatu obowiązują powszechne zakazy i ograniczenia wynikające z ustawy m.in. zakaz budownictwa, ponadto Zarządzeniem nr 5/2014 Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy z dnia 14 kwietnia 2014 r. ustanowione zostały zadania ochronne.

Użytek ekologiczny

Na terenie gminy Gąsawa ustanowiono Rozporządzeniem nr 1/2004 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z 19 stycznia 2004 r. jeden użytek ekologiczny o powierzchni 5,34 ha obejmujący łąkę porośniętą wierzbą oraz brzozą z samosiewu położoną nad jez. Ostrowickim.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody na terenie użytków ekologicznych wprowadzone zostały następujące zakazy:

- niszczenia, uszkodzania lub przekształcania obiektu lub obszaru;
- wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac

związanych z zabezpieczeniem przeciwsztormowym lub przeciwpowodziowym albo budową, odbudową, utrzymaniem, remontem lub naprawą urządzeń wodnych;

- uszkodzania i zanieczyszczenia gleby;
- dokonywania zmian stosunków wodnych, jeżeli zmiany te nie służą ochronie przyrody albo racjonalnej gospodarce rolnej, leśnej, wodnej lub rybackiej;
- likwidowania, zasypywania i przekształcania naturalnych zbiorników wodnych, starorzeczy oraz obszarów wodno-błotnych;
- wylewania gnojowicy, z wyjątkiem nawożenia użytkowanych gruntów rolnych;
- zmiany sposobu użytkowania ziemi;
- wydobywania do celów gospodarczych skał, w tym torfu, oraz skamieniałości, w tym kopalnych szczątków roślin i zwierząt, a także minerałów i bursztynu;
- umyślnego zabijania dziko występujących zwierząt, niszczenia nor, legowisk zwierzęcych oraz tarlisk i złożonej ikry, z wyjątkiem amatorskiego połowu ryb oraz wykonywania czynności związanych z racjonalną gospodarką rolną, leśną, rybacką i łowiecką;
- zbioru, niszczenia, uszkodzania roślin i grzybów na obszarach użytków ekologicznych utworzonych w celu ochrony stanowisk, siedlisk lub ostoi roślin i grzybów chronionych.

Ponadto, na terenie gminy Gąsawa zarejestrowane są następujące pomniki przyrody:

- lipa krymska, iglicznia trójcierniowa, robinia grochodrzew w zabytkowym parku dworskim na działce o nr ew. 10/1 obrębu Marcinkowo w miejscowości Marcinkowo Dolne,
- dąb szypułkowy i lipa drobnolistna w zabytkowym parku dworskim na działce o nr ew. 25/2 obrębu Pniewy w miejscowości Pniewy,
- kasztanowiec biały i lipa drobnolistna,
- trzy sosny zwyczajne rosnące przy kościele w miejscowości Chomiąża Szlachecka na działce o nr ew. 56,
- dąb szypułkowy rosnący przy kościele w miejscowości Chomiąża Szlachecka na działce o nr ew. 56,
- dwie lipy drobnolistne rosnące przy kościele na działce o nr ew. 157/1 w Gąsawie,

- dąb szypułkowy rosnący w parku w miejscowości Marcinkowo Dolne na działce o nr ew. 10/1,
- trzy lipy drobnolistne rosnące przy kościele w miejscowości Ryszewko na działce o nr ew. 32,
- głąz narzutowy znajdujący się w oddziale 231 leśnictwa Gołębki w miejscowości Oćwieka – Drewno,
- głąz narzutowy znajdujący się w oddziale 28 a leśnictwa Oćwieka obrębu Oćwieka nadleśnictwa Gołębki w miejscowości Oćwieka – Drewno,
- jesion wyniosły i dwa wiązy znajdujące się na działce nr 25/2 w Pniewach,
- aleja lipowa, 53 drzewa znajdujące się przy drodze gminnej Marckinkowo Górne - Biskupin.

Obowiązuje prawna ochrona i stosowanie przepisów odrębnych dla pomników przyrody.

3. CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY GĄSAWA

3.1. Zarys historii obszaru gminy

Najwcześniejsze ślady osadnictwa na terenie gminy pochodzą z okresu paleolitu. Świadczą o tym chociażby ślady obozowiska łowców reniferów na terenie Biskupina w postaci krzemiennych grotów, gładzika kościanego, czy innych wyrobów z krzemienia. Z okresu neolitu pochodzi zespół trzech „długich domów” w Gąsawie oraz pojedynczy dom odkryty w Biskupinie. Kolejne społeczności były związane z Kulturą Pucharów Lejkowatych, po której odnaleziono skarb w postaci trzech krzemiennych siekier, Kulturą Amfor Kulistych oraz Kulturą Ceramiki Sznurowej (odkryty tzw. kraal, czyli zagroda dla bydła w Biskupinie). Najbardziej znanym stanowiskiem z okresu kultury łużyckiej jest oczywiście osada obronna w Biskupinie sprzed ok. 750 r. p.n.e. Należy jednak pamiętać, że w okolicy odnotowano ok. 60 mniejszych osad. Odkryto również ślady osadnictwa związanego z kulturą lateńską oraz okresem rzymskim. Przez teren dzisiejszych Pałuk mogła biec jedna z odnóg Szlaku Bursztynowego pełniąca ważną funkcję handlową. Jego śladem biegnie dzisiaj droga międzynarodowa nr 5.

We wczesnym średniowieczu istniało na tym terenie kilka ośrodków wczesnofeudalnych, z których najistotniejszym jest gród w Biskupinie funkcjonujący do początku XI w. Zaczęły się także rozwijać okoliczne osady, które w następnym stuleciu zostały przekazane na rzecz Kościoła, w tym klasztorowi w Trzemesznie m.in. Gąsawa, Komratowo, Oćwieka czy Szelejewo. Zaczęła wtedy też powstawać na omawianym terenie sieć parafialna. Jako pierwsza prawdopodobnie na przełomie XI i XII w. powstała parafia w Gąsawie, a następne w Chomiąży Szlacheckiej. Bardzo duże znaczenie miał przechowujący relikwie św. Wojciecha klasztor w Trzemesznie podległy arcybiskupstwu gnieźnieńskiemu, na czele którego stał wówczas arcybiskup Jakub ze Żnina. Zapoczątkował on lokację wsi na prawie polskim na Pałukach, który spowodował dalsze bogacenie się Kościoła.

Okres rozbicia dzielnicowego to czas wojen domowych. W okolicach Gąsawy toczono walki pomiędzy Władysławem Odonicem a Władysławem Laskonogim o prawa do Chomiąży Szlacheckiej. Pomimo układu w Kcyni zawartego 30 listopada 1223 r. przyznającego prawo do Pałuk Odonicowi, walki nie ustały. Próbę dyplomatycznego rozwiązania konfliktu chciano podjąć w czasie zjazdu w Gąsawie, na który poza Odonicem i Laskonogim przybyli: Leszek Biały - książę krakowski i Henryk Brodaty - książę śląski sprzymierzeni z Władysławem Laskonogim oraz Konrad Mazowiecki, arcybiskup Wincenty, liczni biskupi oraz rycerstwo. Niestety próba załagodzenia konfliktu zakończyła się zabójstwem Leszka Białego, co upamiętnia odsłonięty w 1927 r. pomnik, zrekonstruowany w latach 70. XX w. Zabójstwo doprowadziło do dalszych walk w całym kraju, a także do antagonizmów pomiędzy potężnymi rodami w regionie, które zakończył dopiero Władysław Łokietek jednocząc polskie ziemie. Okres rządów Kazimierza Wielkiego to czas rozkwitu gospodarczego regionu. Wystawiono dokument potwierdzający wcześniejsze przywileje dla klasztoru w Trzemesznie wyliczające wsi należące do niego m.in.: Komratowo, Oćwiekę, Łysinin czy Gąsawę, dla której w 1388 r. wystawiono dokument lokacyjny na prawie magdeburskim, co przyczyniło się do rozwoju handlu nowego miasta położonego na szlaku handlowym prowadzącym z Gniezna do Torunia. Do dzisiaj Gąsawa zachowała dawny układ przestrzenny typowy dla innych miasteczek wielkopolskich z kwadratowym rynkiem usytuowanym na osi dróg z Mogilna do Żnina i z Gniezna do Żnina.

W kolejnych wiekach zaczęło rozwijać się także rzemiosło, jednak Gąsawa i okoliczne wsie pozostały typowo rolnicze, zaopatrując region, a szczególnie klasztor w Trzemesznie w artykuły codziennego użytku. Zachowało się bardzo mało materiałów źródłowych z czasów

nowożytnych z powodu dużych zniszczeń w czasie wojen ze Szwecją. Wiadomo na pewno, że w końcu XVIII w. powstały nowe, zachowane do dzisiaj, kościoły w Gąsawie i Ryszewku. Do parafii gąsawskiej należały wówczas: Marcinkowo Górne i Dolne, Szelejewo, Łysinin, Oćwieka i Komratowo, a w samym mieście istniał szpital dla starców oraz szkoła parafialna. W XVIII w. w Gąsawie mieszkali sami Polacy, łącznie ok. 230 mieszkańców. Gąsawa wraz ze Żninem znalazła się pod zaborem pruskim już po pierwszym rozbiórce w 1772 r. wchodząc w skład nowo utworzonego powiatu inowrocławskiego. Zniesiono wówczas podległość klasztorowi w Trzemesznie, a sama Gąsawa stała się miastem królewskim. W kolejnych latach region często zmieniał przynależność administracyjną wchodząc w skład w latach 1807-1815 Księstwa Warszawskiego, a następnie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Wobec niepowodzeń krótkotrwałych zrywów patriotycznych, w czasie których okoliczna ludność demonstrowała patriotyczną postawę, zwrócono się w stronę pracy organicznej i pracy u podstaw. Rozwijano nowoczesne rolnictwo wprowadzając nowy system gospodarki rolnej oraz nowoczesne, bardziej wydajne metody pracy przy użyciu nowych maszyn. Jednocześnie rozpoczęła się bardziej zdecydowana walka z polskością przy pomocy Kulturkampfu, Hakaty, czy Komisji Kolonizacyjnej. Temu miał również służyć nowy podział administracyjny regionu i utworzenie powiatu żnińskiego, do którego należała Gąsawa z okolicznymi wsiami.

Wybuch I wojny światowej spowodował odrodzenie się nadziei na odzyskanie Niepodległości. Urealniło to na przełomie 1918 i 1919 r. Powstanie Wielkopolskie, w czasie którego Pałuki położone w połowie drogi pomiędzy Bydgoszczą a Poznaniem odgrywały ważną rolę. Główne walki zakończone sukcesem rozegrały się tutaj na początku stycznia 1919 r., dzięki którym Gąsawa z pobliskim Żninem oraz szerzej cała Wielkopolska znalazły się Polsce. Powojenne lata w odrodzonej Ojczyźnie nie były łatwe. Na przełomie lat 20. i 30. trwał wielki kryzys gospodarczy, który uniemożliwiał rozwój rolnictwa. Ważnym wydarzeniem, które zmieniło na zawsze region było odkrycie osady w Biskupie w 1933 r. przez miejscowego nauczyciela Walentego Szwajcera, które przyczyniło się do lepszego poznania pod względem archeologicznym wielu miejscowości na Pałukach, a w konsekwencji do rozwoju turystycznego regionu. Okres międzywojenny to również czas prężnego działania różnych towarzystw i kół m.in. Koła Śpiewaczego, Sokoła, czy Ochotniczej Straży Pożarnej. Niestety na skutek zmian administracyjnych Gąsawa po blisko 550 latach straciła prawa miejskie.

II wojna światowa dla Pałuk rozpoczęła się 7 września 1939 r., kiedy wkroczyło

niemieckie wojsko i bez walk zajęło region włączając Pałuki do Rzeszy Niemieckiej do Kraju Warty. Rozpoczęły się masowe aresztowania oraz prześladowania, a także egzekucje Polaków m.in. w Balczewie. Zniszczono polskie pomniki m.in. Leszka Białego, a zabytkowe kościoły w Gąsawie i Ryszewku zamieniono na magazyny zbożowe. W styczniu 1945 r. z chwilą wkroczenia wojska sowieckich zakończyła się II wojna światowa.

Zaczęto szybko organizować polskie urzędy oraz sklepy. Uruchomiono również starą elektrownię, którą zamknięto w latach 60. kiedy okolicę podłączono do państwowej sieci energetycznej. Powstały wówczas nowe osiedla domków jednorodzinnych, zbudowano lokalne drogi, a 1 stycznia 1973 r. dokonano reformy administracyjnej tworząc gminę Gąsawa, którą zamieszkiwało ponad 3700 osób, do której należały: Biskupin, Drewno, Gąsawa, Godawy, Głowy, Komratowo, Łysinin, Marcinkowo Górne i Dolne, Oćwieka, Ryszewko, Szelejewo, ChomiąŜa Szlachecka, Laski Wielkie, Nowawieś Pałucka, Obudno, Pniewy i Rozalinowo. Rozbudowano także rezerwat archeologiczny w Biskupinie, nadając mu obecny kształt. W ostatnich latach powstały także nowe budynki, dzięki którym Biskupin jest polskim centrum archeologii doświadczalnej. 16 września 1994 r. osadę uznano za pomnik historii Polski.

3.2. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Na terenie Gminy znajdują się obiekty, które należałoby uznać za wyjątkowo wyróżniające się na tle wszystkich zabytków, zarówno wpisanych do rejestru, jak i gminnej ewidencji zabytków. Stanowią one elementy rozpoznawalne przez społeczeństwo nie tylko w skali regionu. Do takich „wizytówek” gminy niewątpliwie zaliczyć należy:

- **Rezerwat archeologiczny w Biskupinie**

Najbardziej znanym zabytkiem archeologicznym jest bez wątpienia osada obronna kultury łuŜyckiej w Biskupinie. Została odkryta pod wodami jeziora Biskupińskiego w 1933 r. przez miejscowego nauczyciela Walentego Szwajcera. Poinformował on o znalezisku prof. Józefa Kostrzewskiego z Poznania, który razem z prof. Zdzisławem Rajewskim zorganizował w następnym roku szeroko zakrojone badania archeologiczne. Korzystano w tym czasie z najnowocześniejszego sprzętu i niekonwencjonalnych metod m.in. wykonywano zdjęcia z balonu oraz prowadzono badania pod wodą. Prowadzono badania interdyscyplinarne oraz

archeologię eksperymentalną. W czasie II wojny światowej badania w Biskupinie były prowadzone przez prof. Hansa Schleifa, które miały wykazać jej pragermańskość. Po zakończeniu wojny pracami kierował Rajewski, z inicjatywy którego w 1950 r. utworzono w Biskupinie muzeum, a w latach 70. rezerwat archeologiczny ze współczesnymi, pełnowymiarowymi rekonstrukcjami. 16 września 1994 r. osada w Biskupinie została uznana za pomnik historii Polski.

Najbardziej rozpoznawalną częścią rezerwatu jest osada obronna kultury łużyckiej z przełomu epok brązu i żelaza, datowana na podstawie badań dendrochronologicznych na lata 747-722 p.n.e. Osada składała się ze 106 domów ułożonych w 13 rzędach rozdzielonych ulicami. Całość otoczona była drogą okrężną z wałem obronnym o szerokości 3 m u podstawy, wypełnionym drewnianymi skrzyniami z piaskiem i kamieniami, budowanych w technice zrębowej. Osada usytuowana na wyspie skomunikowana była z lądem za pomocą pomostu z bramą z dwuskrzydłowymi wrotami u wejścia. Na terenie osady znajdują się rekonstrukcje pomostu, bramy, kilku odcinków wału, fałochron, dwa rzędy chat oraz ulica.

Rezerwat archeologiczny o powierzchni ok. 38 ha jest jednym z największych w Europie. Poza osadą obronną znajdują się tutaj również inne rekonstrukcje:

- obozowisko łowców i zbieraczy - rekonstrukcja stanowiska sprzed ok. 8 tys. lat, jako jedyna nie jest zlokalizowana w bezpośrednim sąsiedztwie śladów osadnictwa,
- osada pierwszych rolników - rekonstrukcja neolitycznej osady sprzed ok. 6 tys. lat w postaci tzw. długiego domu. Pierwsze badania archeologiczne prowadzone były tutaj w latach 50. XX w., a następnie w latach 2011-2012. Na ich podstawie wzniesiono dwa domy na planie wydłużonego trapezu zamieszkiwane najprawdopodobniej przez kilka rodzin. W sąsiedztwie znajduje się źródło wody, które pełniło rolę kultową
- rekonstrukcja dwóch grobów skrzynkowych z V w. p.n.e. z terenu Nowejwsi Pałuckiej oraz Świątkowa
- wioska piastowska - rekonstrukcja kilkunastu domostw o funkcji usługowo-rzemieślniczej usytuowanych wokół placu z paleniskiem, w sąsiedztwie niewielkiego grodu na półwyspie biskupińskim z X-XI w. Badania archeologiczne były prowadzone na tym terenie przed II wojną światową oraz w

latach 1949-1954, 1986 i 2012-2013

Na terenie rezerwatu znajduje się również chata pałucka wpisana do rejestru zabytków z przełomu XVIII i XIX w.. Budynek kryty strzechą z podcieniem w szczycie posiada trzy pomieszczenia - izbę czarną, codzienną i białą.

- **Kościół pw. św. Mikołaja w Gąsawie**

Gąsawa jako osada targowa została wymieniona w XII w. jako własność klasztoru kanoników regularnych w Trzemesznie. Parafia została erygowana wcześniej na przełomie XI i XII w. Pierwszy kościół istniał na skrzyżowaniu szlaków prowadzących ze Żnina i Trzemeszna do Biskupina i Rogowa. Kolejne przywileje dla kościoła potwierdzali Przemysław I (1251 r.), Przemysław II (1292 r.) i Kazimierz Wielki (1368 r.). Pierwotna budowla została zniszczona w 1655 r. podczas wojen szwedzkich.

Obecny kościół został wzniesiony w 1674 r. staraniem opata trzemeszeńskiego Kazimierza Brzechwy. W 1690 r. nastąpiła jego konsekracja. W następnym stuleciu (1764 r.) powstaje dzwonnica oraz szkoła (niezachowana), a w 1815 r. plebania na miejscu wcześniejszej z przełomu XVII i XVIII w. Rok później została ufundowana okrągła kaplica pw. św. Antoniego mieszcząca w podziemiu kaplicę grobową, przylegającą do kościoła od strony północnej. W latach 1855-56 staraniem ks. Teofila Kegela odnowiono świątynię zmieniając pokrycie z gontu na łupkę. W okresie międzywojennym odnowiono wnętrze oraz rozbudowano plebanię. W czasie II wojny światowej kościół służył jako magazyn zbożowy. W 1948 r. wykonano nową polichromię autorstwa Władysława i Kazimierza Drapiewskich oraz Józefa Tajcherta. W 1999 r. odkryto pod grubą warstwą tynku, jak się później okazało, jeden z największych zespołów barokowych polichromii w Polsce, które w następnych latach do 2006 r. były odsłaniane i konserwowane przez studentów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Kościół usytuowany jest w centrum Gąsawy przy Rynku od strony północnej. Jest orientowany z wejściem od strony zachodniej. Świątynia jest jednonawowa z nawą zbliżoną do kwadratu i węższym, prostokątnym prezbiterium zamkniętym trójbocznie. Od południa przylega kwadratowa kruchta, a od północy kaplica św. Antoniego oraz zakrystia. Kościół jest drewniany, wzniesiony w stylu barokowym w konstrukcji zrębowej na kamiennej podmurówce, kryty dachem dwuspadowym z sygnaturką na kalenicy od strony zachodniej. Prezbiterium również kryte dachem dwuspadowym zakończonym trójościennie.

Elewacja zachodnia symetryczna z wejściem w środkowej osi oraz niewielkim oknem. W trójkątnym szczycie oddzielonym gzymsem od ściany nawy znajdują się dwa kwadratowe okna. Elewacja południowa z kruchtą w środkowej osi oraz po jednym, kwadratowym oknie po obu stronach kruchty. Elewacja północna przesłonięta kaplicą, analogiczna do południowej. Kaplica tynkowana z drzwiami prowadzącymi do krypty i okrągłym oknem powyżej. Prezbiterium symetryczne z dwoma oknami w elewacji południowej oraz 8-bocznym oknem w ukośnych ścianach. Do północnej elewacji prezbiterium przylega zakrystia z drzwiami i niewielkim oknem.

Wnętrze kryte stropem płaskim, w kaplicy sklepienie żaglaste ze stiukową dekoracją na ścianie z nazwiskami fundatorów: Ignacego i Urszuli Zdebińskich. Na belce tęczowej późnogotycka z 1. poł. XVI w. grupa Ukrzyżowania. Ponadto bogate wyposażenie barokowe z 2. poł. XVII w. i 1. poł. XVIII w. Ołtarz główny z 1. ćw. XVIII w. uzupełniony w 2. poł. XVIII w. oraz przebudowany w 1973 r. W części dolnej wbudowane tabernakulum z płaskorzeźbą Baranka Eucharystycznego na drzwiczkach, rzeźbą pelikana karmiącego pisklęta w zwieńczeniu oraz rzeźbami dwóch aniołów po bokach. W części górnej obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem w polu środkowym z rzeźbami aniołów oraz owalnym obrazem ze św. Józefem w zwieńczeniu. Ołtarze boczne w prezbiterium barokowe z 1. poł. XVIII w. przeniesione prawdopodobnie z Trzemeszna, analogiczne do głównego w kształcie bogatych ram z dekoracją akantową. Lewy z dwiema rzeźbami Archanioła Michała, figurami aniołów w zwieńczeniu oraz obrazem przedstawiającym Anioła Stróża w polu środkowym i św. Stanisława ponad nim. Prawy z obrazem św. Barbary pośrodku w otoczeniu pięciu putt i św. Antoniego w zwieńczeniu. Kolejne dwa ołtarze usytuowane są przy tęczy. Lewy z pocz. XVIII w. architektoniczny z dekoracją akantową z obrazem Władysława Drapiewskiego z 1948 r. w polu środkowym przedstawiającym Serce Jezusa i barokowym w zwieńczeniu przedstawiającym męczeństwo św. Sebastiana. Prawy, wcześniejszy z poł. XVII w. z uszakami z pocz. XVIII w. z grupą Ukrzyżowania z 2. ćw. XVII w. w polu środkowym i obrazem przedstawiającym Chustę św. Weroniki w zwieńczeniu. W kaplicy św. Antoniego ołtarz klasycystyczny z ok. 1817 r., murowany, klasycystyczny z obrazem św. Antoniego autorstwa Władysława Drapiewskiego z 1948 r. Ponadto ambona z poł. XVII w. z dekoracją o motywach roślinnych, chrzcielnica manierystyczna z 1. ćw. XVII w. w kształcie kielicha, neogotycki prospekt organowy, obrazy i rzeźby barokowe.

W sąsiedztwie kościoła znajduje się dwukondygnacyjna, drewniana dzwonnica z 1764 r., zrekonstruowana w 1945 r. oraz plebania z 1. poł. XIX w., powiększona w 2. poł. XIX w.; wzniesiona na planie prostokąta, parterowa z piętrowym skrzydłem. Elewacja frontowa pięcioosiowa poprzedzona gankiem z kolumnkami, na których znajduje się taras z facjatą zwieńczoną trójkątnie. Na cmentarzu przykościelnym znajduje się figura Matki Boskiej z Dzieciątkiem z 1866 r., wzorowana na Madonnie Sykstyńskiej Rafaela.

• Kościół pw. św. Marii Magdaleny w Ryszewku

Wieś położona jest przy starej drodze ze Żnina do Gniezna. Pierwsze wzmianki o kościele pochodzą z XIV w. kiedy świątynia jest wzmiankowana jako kościół filialny parafii w Gąsawie. Od połowy następnego stulecia był siedzibą samodzielnej parafii. Obecna świątynia wzniesiono na miejscu wcześniejszej, również drewnianej, zbudowanej przed 1678 r. z fundacji opata trzemeszeńskiego Macieja Mias(t)kowskiego.

Obecny kościół powstał w 1727 r. lub 1788 r., kiedy miała miejsce jego konsekracja. W 1860 r. wzniesiono wieżyczkę na sygnaturkę, a w 1892 r. ufundowano organy. W latach 1911 i 1936 przeprowadzono odnowienie kościoła. W czasie II wojny światowej użytkowany jako magazyn zbożowy. Ostatnie prace konserwatorsko-restauratorskie miały miejsce w latach 50.-XX w. oraz w 1997 r.

Kościół usytuowany jest po zachodniej stronie drogi prowadzącej ze Żnina. Jest orientowany, zwrócony prezbiterium do drogi. Jest jednonawowy z chórem od zachodu i kruchtą od południa. Węższe prezbiterium zamknięte jest trójbocznie. Od północy przylega do niego zakrystia. Świątynia jest drewniana w konstrukcji zrębowej, wzniesiona w stylu barokowym na kamiennej podmurówce. Nawa kryta dachem dwuspadowym, prezbiterium także zamkniętym trójpołaciowo. Od strony zachodniej na kalenicy znajduje się 6-boczna sygnaturka, dwukondygnacyjna, ażurowa w górnej części.

Elewacje szalowane pionowymi deskami zwieńczone gzymsem koronującym. Okna prostokątne z opaskami z desek. Elewacja frontowa symetryczna z wejściem w środkowej osi i okienkami po bokach oraz ponad drzwiami, zwieńczona trójkątnym szczytem z gzymsem. W elewacji południowej pomiędzy oknami kruchta zwieńczona trójkątnym szczytem z krucyfiksem. W elewacji północnej dwa okna oraz zakrystia. W prezbiterium dwa okna od strony południowej.

Wypozażenie wnętrza barokowo-klasycystyczne. Ołtarz główny z 1. poł. XVII w. uzupełniany w następnym stuleciu, w typie tryptyku z obrazem Matki Boskiej z Dzieciątkiem w części środkowej i płaskorzeźbami na skrzydłach - na lewym św. Anna Samotrzeć i św. Zofia, na prawym nierozpoznana święta i św. Katarzyna, na rewersach postaci Ojców Kościoła. W górnej kondygnacji znajdują się rzeźby Matki Boskiej z Dzieciątkiem z pocz. XVI w. i Chrystus z grupy koronacji NMP z 1. poł. XVII w. Ponadto dwa ołtarze boczne. Lewy złożony z elementów z XVI w. i 2. poł. XVIII w. z obrazem św. Marii Magdaleny w środkowym polu autorstwa Henryka Jaguszeńskiego z 1894 r. ujęty ramą z ornamentem chrząstkowym z późnogotyckimi płaskorzeźbami św. Doroty i św. Barbary po bokach. W predelli znajduje się renesansowy obraz z 1538 r. Złożenie do grobu. W manierystycznym zwieńczeniu obraz z Sercem Marii z k. XIX w. Prawy ołtarz z 1610-20 r., architektoniczny z kolumnami z płaskorzeźbami św. Stanisława i św. Wojciecha z 1. ćw. XVI w. W zwieńczeniu pilastry, rzeźby dwóch aniołów oraz obraz Serce Jezusa z poł. XIX w. Ponadto na wyposażenie wnętrza składa się ambona barokowo-klasycystyczna z poł. XIX w., chrzcielnica z tego samego okresu, konfesjonał barokowy z późnogotyckimi płaskorzeźbami, ława kolatorska z poł. XIX w. oraz ławy barokowe z XVIII w. Ponadto późnogotycka rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego z 1. poł. XVI w., krucyfiksy barokowe, feretron.

W sąsiedztwie kościoła znajduje się drewniana dzwonnica z 1727 r. wzniesiona w konstrukcji słupowej i sumikowo-łatkowej, na której znajdują się dzwony z 1975 r. oraz plebania z 1927 r. na miejscu poprzedniej spalonej w 1916 r. wzniesiona wg projektu S. Kotowskiego. Budynek w stylu dworowym.

● Dwór w Łysininie

Dwór w Łysininie został wzniesiony w 1914 r. lub 1926 r. dla Antoniego Michalskiego, właściciela majątku. Po II wojnie światowej budynek upaństwowiono i ulokowano w nim szkołę rolniczą, a następnie siedzibę Zakładu Rybackiego.

Dwór ulokowano poza zwartą zabudową wsi po wschodniej stronie drogi.

Budynek wzniesiono na planie prostokąta, jest dwutraktowy, parterowy, kryty dachem dwuspadowym z naczółkami. Elewacje są tynkowane rozczłonkowane gzymsami, opaskami okiennymi oraz pilastrami. Elewacja frontowa (północna) jest 7-osiowa z wejściem w środkowej osi owalnego ryzalitu, poprzedzonego schodami, na którym oparto taras z balustradą z tralkami.

Nad nim znajduje się dwuosiowa, trójkątna wystawka kryta dachem dwuspadowym. Elewacja południowa (ogrodowa) jest 6-osiowa z kolumnowo-filarowym gankiem dźwigającym taras z balustradą. Całość zwieńczona wystawką analogiczną jak w elewacji północnej. Elewacja zachodnia jest dwuosiowa oddzielona gzymsem od 6-osiowego szczytu. Elewacja wschodnia jest parterowa, 3-osiowa ze szczytem analogicznym jak w elewacji zachodniej, z kuchennym wejściem poprzedzonym schodami z balustradą.

- **Dwór w Gogółkowie**

Dwór w Gogółkowie został wzniesiony na pocz. XX w. prawdopodobnie dla Walentego Michalskiego, właściciela majątku. W 1922 r. budynek został przebudowany o czym świadczy data w szczycie. Dobudowano wówczas jednoosiową część zachodnią oraz zmieniono wnętrza i elewacje. Dwór położony jest przy drodze prowadzącej do Gąsawy. Po jego południowej stronie znajdują się dawne zabudowania folwarczne.

Budynek został wzniesiony na planie prostokąta, jest 3-traktowy, podpiwniczony, parterowy z 2-kondygnacyjnym poddaszem, kryty dachem mansardowym, 2-spadowym, naczółkowym. Elewacja tynkowana, na kamiennym cokole z gzymsem. W narożnikach pilastry z motywem roślinnym w głowicy. Otwory okienne ujęte profilowanymi opaskami z festonami i girlandami. Elewacja frontowa jest 8-osiowa, z lekką cofniętą skrajną, zachodnią osią. Główne wejście poprzedzone schodami znajduje się w piątej osi od wschodu z dekoracją przedstawiającą putto z rybą. Elewacja południowa jest również 8-osiowa ze skrajną, zachodnią osią lekko cofniętą, z 3-osiowym ryzalitem na osi budynku z wejściem w skrajnej, zachodniej osi zwieńczonym falistym szczytem z gzymsem, datą „1922” i płaskorzeźbą przedstawiającą lwa. Elewacja zachodnia jest 3-osiowa zwieńczona trójkątnym szczytem z ptakiem na palmiecie. Elewacja wschodnia poprzedzona jest przybudówką w środkowej osi.

W latach 70. zniszczono kolumnowy ganek w elewacji południowej oraz wejścia w elewacji północnej oraz zachodniej.

- **Tartak, dawna cegielnia w Gogółkowie**

Cegielnia w Gogółkowie powstała w końcu XIX w. prawdopodobnie z inicjatywy właściciela majątku Walentego Michalskiego. Charakterystyczny owalny kształt budynku podyktowany był specyficzną funkcją jaką pełnił tj. wypalania cegieł i ich składowania. Po

1945 r. majątek przejęła Spółdzielnia Produkcyjna „Przyszłość”, która kontynuowała produkcję do lat 70. kiedy postanowiono zaadaptować budynek na tartak. Naprawiono wówczas więźbę dachową oraz wzniesiono nowe, murowane pomieszczenia.

Jest to budynek wolnostojący w kształcie wydłużonego owalu z przybudówką od strony północnej usytuowany w sąsiedztwie linii kolejowej Żnin-Rogowo oraz drogi prowadzącej do Żnina i Gąsawy. Budynek dawnej cegielni jest drewniany, 2-kondygnacyjny z górną częścią znacznie mniejszą, cofniętą w stosunku do dolnej, kryty dachami jedno- i dwuspadowymi. Elewacje odeskowe wzmocnione pionowymi lisicami, rozczłonkowane prostokątnymi otworami okiennymi. Wnętrze jest jednoprzestrzenne z częścią parterową dookoła oraz systemem współczesnych podpór, z wejściami na osi wschód-zachód.

- **Zespół pałacowo-parkowy w Obudnie**

Pałac w Obudnie został wzniesiony w poł. XIX w. dla Sylwestra Paruszewskiego, ówczesnego właściciela. Po II wojnie światowej majątek znacjonalizowano i stał się siedzibą PGRu. Skuto wówczas bogatą sztukaterię dekorującą elewację pałacu. Obecnie budynek jest dzierżawiony przez prywatne osoby.

Pałac wzniesiony w stylu eklektycznym z elementami klasycystycznymi i neogotyku. Budynek jest murowany z cegły, otynkowany, zwrócony elewacją frontową w stronę południową. Zbudowany jest na nieregularnym planie. Wschodnie skrzydło jest 2-kondygnacyjne, zachodnie parterowe z niskim piętrem i wysoką, 8-boczną wieżą w narożniku południowo-zachodnim. Na styku dwóch skrzydeł znajduje się wysoki, wgłębny portyk z arkadami, ujęty po bokach sterczynami. W jego głębi znajduje się wejście do budynku zamknięte półkoliście z kartuszem z herbem Rogala. Dach jest 2-spadowy, wieża kryta jest niskim dachem namiotowym, pierwotnie łupkiem, po II wojnie światowej zamienione na pokrycie z papy.

W otoczeniu znajduje się cenny krajobrazowo park założony z polecenie Kazimierzy i Franciszka Jarmuła Mlickich. Zachowała się do dzisiaj aleja modrzewiowa, brzozowa, leszczynowa, świerkowa oraz grabowa oraz liczne, często egzotyczne drzewa m.in. miłorząb dwukłapowy. Obecnie całe założenie pałacowo-parkowe jest zaniedbane.

- **Zespół dworski w Chomiąży Szlacheckiej**

Dwór w Chomiąży Szlacheckiej został wzniesiony w 2. ćw. XIX w. z inicjatywy ówczesnego właściciela Józefa Sulerzyskiego. W 1934 r. przebudowano elewację południową. Powstała wówczas weranda oraz wystawka z tympanonem. Zmieniono również poddasze, stolarkę okienną oraz drzwiową. W kolejnych latach budynek często zmieniał właścicieli, aż do 1946 r. kiedy majątek został znacjonalizowany, a sam dwór przekazany Dyrekcji Lasów Państwowych, a następnie PGR w Cerekwicy, służąc jako ośrodek kolonijny dla dzieci. Po zmianach ustrojowych w 1990 r. budynek sprzedano prywatnemu właścicielowi, który przystąpił do generalnego remontu i urządził w nim luksusowy ośrodek hotelowy dostawiając do budynku z dwóch stron nowe pawilony mieszczące basen oraz restaurację. Naprzeciwko dworu wzniesiono również zupełnie nowy budynek.

Dwór usytuowany jest w południowo-zachodniej części wsi. Zbudowany został na planie prostokąta z płytkimi pseudoryzalitami w narożnikach oraz na osi elewacji frontowej. Jest podpiwniczony, parterowy z wysokim cokołem z otworami okiennymi i mieszkalnym poddaszem, kryty dachem 2-spadowym z facjatami. Elewacja frontowa jest 9-osiowa z 3-osiowym pseudoryzalitem na osi elewacji mieszczącym główne wejście do budynku poprzedzone 4-kolumnowym portykiem dźwigającym balkon, ponad którym znajduje się 3-osiowa facjata z frontonem i oculusem, rozczłonkowana lizenami oraz gzymsem. Otwory okienne ujęte są profilowanymi opaskami. Elewacja południowa jest analogiczna, z tym że zamiast portyku jest weranda. Elewacja wschodnia jest 4-osiowa, zachodnia 5-osiowa ze szczytami 2-kondygnacyjnymi. Do elewacji dostawione współczesne pawilony.

Wokół dworu rozciąga się park krajobrazowy z poł. XIX w. założony na zboczu opadającym do jeziora Chomińskiego, z malowniczymi stawami połączonymi kaskadami oraz cennym starodrzewiem, graniczącym z kościołem oraz plebanią.

Do rejestru zabytków wpisana jest również stajnia z k. XIX w. usytuowana w południowej części zespołu. Jest to budynek na planie wydłużonego prostokąta, parterowy, kryty dachem 2-spadowym.

- **Zespół dworski w Marcinkowie Dolnym**

Dwór w Marcinkowie Dolnym został wzniesiony w 4. ćw. XIX w. prawdopodobnie dla Stanisława Jasińskiego, ówczesnego właściciela. W 1902 r. budynek uległ rozbudowie, w czasie której dobudowano ryzalit oraz wystawkę. W 1924 r. dobudowano z kolei boczne skrzydło. Po

1945 r. dworem administrował Ośrodek Kultury Polskiej, a następnie Zespół Gospodarstw Rolnych. Obecnie zespół dworski przeszedł w posiadanie potomków właścicieli.

Dwór położony jest w centralnej części wsi. Od frontu poprzedzony jest owalnym trawnikiem, a od strony elewacji tylnej rozległym parkiem ze starodrzewem z poł. XIX w. Po stronie północno-wschodniej znajdują się zabudowania folwarczne.

Budynek został wzniesiony na planie prostokąta z bocznym skrzydłem od strony wschodniej. Jest 2-kondygnacyjny, częściowo podpiwniczony kryty dachem 2-spadowym, łącznik kryty dachem pulpitowym, na podmurówce kamiennej. Elewacje boniowane oddzielone od wyższej kondygnacji gzymsem z lizenami w narożach. Elewacja frontowa jest 14-osiowa z 9-osiowym korpusem głównym z 3-osiowym gankiem pośrodku zwieńczonym tarasem z tralkową balustradą i 3-osiową trójkątną wystawką z datą rozbudowy „1902” z otworami okiennymi zamkniętymi półkoliście. Elewacja tylna jest 8-osiowa, wielokrotnie zryzalitowana z tarasem ograniczonym balustradą tralkową. Elewacja zachodnia jest 4-osiowa z otworem drzwiowym na osi. Elewacja wschodnia jest 2-osiowa z dwoma, niewielkimi oknami w partii poddasza.

Wokół dworu znajduje się park o powierzchni ok. 4 ha z końca XIX w. obejmującym staw z wieloma ciekawymi gatunkami drzew, wśród których można wymienić iglicznę trójcierniową, lipę krymską, topolę holenderską oraz chińską i inne. W 1926 r. odsłonięto w parku popiersia Chopina oraz Pucciniego autorstwa Jakuba Juszczyka. Park został zakomponowany wokół stawów zasilanych lokalnymi strumykami. Wyznaczono trzy osie widokowe: zachodnią biegnącą w kierunku altany, środkową w kierunku polany z popiersiem Chopina oraz południowo-wschodnią w kierunku rzeźby Pucciniego.

- **Zespół dworski w Marcinkowie Górnym**

Dwór w Marcinkowie Górnym został wzniesiony dla Ignacego Zdębińskiego w XVIII w. na miejscu wcześniejszego drewnianego, którego najstarszy opis pochodzi z 1679 r. Budynek został rozbudowany przez rodzinę Karskich w 1. ćw. XIX w. Wzniesiono wówczas dwie oficyny, a w 2. ćw. XIX w. powstała trzecia. Po wojnie majątek został znacjonalizowany. W latach 2009-2010 budynek przeszedł generalny remont i pełni funkcje hotelowe.

Barokowy dwór o skromnych cechach stylowych położony jest po północno-zachodniej stronie drogi prowadzącej z Gąsawy do Rogowa, w otoczeniu parku z bramą przedstawiającą

dwóch wojowników wg projektu Jakuba Juszczyka autora pomnika Leszka Białego, który powstał w 1927 r. na pamiątkę śmierci księcia w Marcinkowie.

Budynek został wzniesiony na planie prostokąta z prostokątną salą balową w elewacji tylnej i oficyną na planie litery L od strony południowej. Budynek główny jest częściowo podpiwniczony, parterowy z 2-poziomowym poddaszem, kryty dachem 2-spadowym. Oficyna również podpiwniczona częściowo, parterowa, kryta dachem wielospadowym z attyką. Sala balowa również parterowa, kryta dachem płaskim. Elewacje są tynkowane z boniowaniem w narożach zwieńczone profilowanym gzymsem. Otwory okienne i drzwiowe ujęte są profilowanymi opaskami. Elewacja frontowa (zachodnia) jest symetryczna, 5-osiowa z gankiem w środkowej osi poprzedzonym schodami, na którym wznosi się balkon z kutą balustradą, ponad którym znajduje się facjata z trójkątnym naczółkiem. Elewacja wschodnia przesłonięta 5-osiową oficyną zwieńczoną narożnymi obeliskami. Ponad nią facjata jak w elewacji frontowej. Elewacja północna jest symetryczna, 4-osiowa z czterema ślepymi oknami w parterze oddzielonym od szczytu profilowanym gzymsem. Szczyt ze spływami zwieńczony naczółkiem mieści dwa okna ujęte opaskami. Elewacja oficyny jest 6-osiowa z 4-kolumnowym portykiem z trójkątnym naczółkiem, zwieńczona attyką tralkową, w części środkowej gładką. Elewacja południowa oficyny jest 9-osiowa. Budynek główny zwieńczony jest szczytem ze spływami z fryzem i trójkątnym naczółkiem.

Wnętrze jest 2-traktowe, z zachowanymi drewnianymi, kręconymi schodami z 8-bocznym słupkiem środkowym.

Na tyłach założenia znajduje się park krajobrazowy oraz dwie oficyny. Pierwsza tzw. domek w stylu klasycystycznym z pocz. XIX w. wzniesiona na planie prostokąta zbliżonego do kwadratu, 2-traktowa, parterowa kryta dachem płaskim. Elewacje tynkowane z otworami okiennymi i drzwiowymi ujętymi opaskami z boniowanymi narożami zwieńczone tralkową balustradą. Druga, usytuowana jest w głębi parku przy bramie wjazdowej na podwórze folwarczne. Zbudowana na planie wydłużonego prostokąta, jest parterowa, kryta dachem płaskim z attyką. Elewacja frontowa jest 10-osiowa, w części środkowej lekko cofnięta rozczłonkowana kolumnami doryckimi i lizenami, zwieńczona attyką z tralkami i słupkami z wazami. Elewacja tylna również 10-osiowa, pozbawiona jest detalu architektonicznego. Elewacje szczytowe z ramową dekoracją ścian, zachodnia - symetryczna, 3-przęsłowa z lizenami, wschodnia - 1-przęsłowa.

3.3. Zabytki archeologiczne

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo-konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on istniejący zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w zbiorach archiwalnych, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są wszelkie informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe zebrane dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP może być źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i zabytkach archeologicznych. Podstawowa prospekcja terenowa obszaru Gminy Gąsawa była wykonana w latach: 1982, 1984, 1996, 1997, 2000, 2002.

Obecnie Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Gminę Gąsawa obowiązek sporządzenia ewidencji zabytków archeologicznych znajdujących się na terenie gminy.

Na ich podstawie założono ewidencję zabytków archeologicznych dla Gminy Gąsawa, którą należy na bieżąco uzupełniać o nowe dane nt. wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP. W ewidencji zabytków archeologicznych ujęto 455 stanowisk, na których stwierdzono różne funkcje osadnicze. 21 zlokalizowanych na terenie Rezerwatu Archeologicznego wraz z jego otoczeniem znajduje się w rejestrze zabytków.

Pozostałe obiekty ujęte w gminnej ewidencji zabytków archeologicznych to w znacznej większości:

- osady i pozostałości osadnicze najliczniej reprezentowane przez kulturę łużycką, kulturę przeworską z okresu rzymskiego oraz osadnictwo średniowieczne
- cmentarzyska i groby najliczniej reprezentowane przez kulturę łużycką i pomorską w mniejszości przez kulturę iwieńską i kulturę grobów kloszowych

Na terenie Gminy Gąsawa występuje także obozowisko, piece wapiennicze i hutnicze, pomost, kraal i wał ziemny.

Prezentacja zasobów archeologicznych dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Gąsawa:

Stanowiska archeologiczne z terenu Gminy Gąsawa			
l.p.	Funkcje	Liczba ogólna	W rejestrze zabytków
1	Cmentarzysko	33	3
2	Groby	9	2
3	Gródek	3	0
4	Kraal	1	1
5	Obozowisko	6	5
6	Osada	221	55
7	Piece	2	0
8	Pomost	1	0
9	Punkt osadniczy	210	0
10	Skarb	1	0
11	Ślad osadnictwa	327	8
12	Wał ziemny	1	1
13	Znalezisko luźne	25	3
14	Nieokreślone	6	0
Razem		846	78

Części stanowiskom archeologicznym przypisano więcej niż jedną funkcję.

Osadnictwo na terenie gminy Gąsawa rozwijało się głównie wokół jezior oraz cieków wodnych, szczególnie wzdłuż południowo-wschodniego brzegu jeziora Biskupińskiego, ale także innych m.in. jeziora Ostrowieckiego. Większość stanowisk archeologicznych położona jest na otwartym polu, przez co w największym stopniu narażona jest na zniszczenie.

Teren dzisiejszej gminy Gąsawa jest jednym z najlepiej przebadanych obszarów w Polsce, wykazującym dużą aktywność osadnictwa z zachowaną ciągłością zaludnienia od paleolitu, poprzez neolit, kulturę łużycką po okres średniowiecza i czasy nowożytnie.

Badania archeologiczne na omawianym terenie prowadzone były już w okresie międzywojennym. Zapoczątkowały je badania prof. J. Kostrzewskiego, a następnie były kontynuowane w 1934 r. (Biskupin) oraz w latach 1936-1939 przez studentów Uniwersytetu

Poznańskiego. Prowadzono wówczas ratownicze badania wykopaliskowe na jednym z pól w Szelejewie, a znalezione zabytki zostały przekazane do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu. Kolejne prace były prowadzone po zakończeniu II wojny światowej.

3.4. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO (z października 2003 r.), dziedzictwo niematerialne rozumiane jest jako zwyczaj, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

Dziedzictwo niematerialne charakteryzuje się tym, że jest przekazywane z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje:

- tradycje i przekazy ustne, w tym język jako narzędzie przekazu,
- spektakle i widowiska,
- zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne,
- wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki,
- umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Na terenie Gminy Gąsawa działają instytucje i organizacje, które poprzez swoją działalność sprawiają, że dziedzictwo niematerialne jest obecne, pielęgnowane i kultywowane. Obiektami kulturotwórczymi są przede wszystkim:

Gąsawska Orkiestra Dęta Paluki

Orkiestra w Gąsawie istniała już w latach powojennych. W latach dziewięćdziesiątych władze gminy postanowiły przywrócić działalność orkiestry. Pierwszy występ Gąsawskiej Orkiestry Dętej „Paluki” miał miejsce w 2004 roku. Gąsawscy muzycy swoimi występami uświetnili wiele uroczystości, nie tylko gminnych, ale i powiatowych.

Stowarzyszenie Sympatyków Gąsawy

Stowarzyszenie zarejestrowano w 2017 r. Skupia mieszkańców i sympatyków Gminy

Gąsawa. Wśród najważniejszych działań organizacji należy wymienić:

- zbiórka pieniędzy na tablicę upamiętniającą lokalnego lekarza - Gustawa Mądroczyka
- coroczna organizacja imprezy - Gąsawskie Biegi imienia Gustawa Mądroczyka
- kwesta przed cmentarzem w Gąsawie na odnowę najstarszych nagrobków
- inscenizacja upamiętniająca wizytę Napoleona w Gąsawie.

Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich Gąsawa i Koło Gospodyń Wiejskich w Szelejewie

Koło ma za zadanie kultywowanie tradycji ludowych, podtrzymywanie zwyczajów i obrzędów, rękodzielnictwo z wykorzystaniem artystycznych form regionalnych. Tradycje Koła nawiązują do tradycji Kół Gospodyń Wiejskich formalnie kształtujących się w Polsce od 1918 r.

Gąsawska Kapela Ludowa

Zespół w repertuarze posiadający pieśni regionalne.

Ochotnicza Straż Pożarna

Na terenie Gminy Gąsawa działa 6 Ochotniczych Straży Pożarnych: Gąsawa, Nowawieś Pałucka, Obudno, Szelejewo Marcinkowo Dolne i Biskupin. Dwie pierwsze dzięki swej prężnej działalności należą do elity polskiego pożarnictwa ochotniczego wchodzą w skład Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego. Ochotnicze Straże Pożarne działające na terenie Gminy Gąsawa stanowią ważny filar kultury niematerialnej regionu. Najstarsze pisemne wzmianki dotyczące działalności Ochotniczych Jednostek Pożarniczych pochodzą z 1900 roku (OSP Nowawieś Pałucka), oficjalnie przyjmuje się jednak, iż najstarszą Strażą jest OSP Gąsawa założona w 1908 roku.

Urząd Gminy Gąsawa wydaje publikacje związane z lokalnym dziedzictwem i historią. Do tej pory ukazały się m.in.:

- Kościół p. w. św. Mikołaja w Gąsawie, 2007 r.
- Monografia Gminy Gąsawa
- Przewodnik po turystyczno-przyrodniczych atrakcjach Gminy Gąsawa Region Pałuki, 2019 r.

Na terenie Gminy Gąsawa nieprzerwalnie funkcjonuje kowal. Jego kuźnia znajduje się w Łysininie.

3.5. Zabytki z terenu Gminy Gąsawa objęte ochroną prawną

3.5.1. Pomnik historii

Rezerwat archeologiczny Biskupin został uznany za Pomnik Historii zarządzeniem Prezydenta RP z 8 września 1994 roku. Odkrycie osady obronnej w Biskupinie jest jednym z najważniejszych w dziejach polskiej i europejskiej archeologii. Wynika to z faktu przetrwania do naszych czasów (z racji korzystnego kontekstu środowiskowego) prawie kompletnych konstrukcji drewnianych tak wielkiej osady, z tak odległej przeszłości. Wobec spotykanej na ogół znikomości i fragmentaryczności materiału archeologicznego na naszych ziemiach Biskupin jest sam w sobie odrębną jakością.

Biskupin - osada przedstawia również koncepcję zwartej, obronnej zabudowy i jest przykładem myśli protourbanistycznej, choć niekontynuowanej w następnych wiekach. Odkrycie to, obok wielkiego poszerzenia wiedzy o pradziejach naszego kraju dało również impuls do rozwoju metodyki, technik wykopaliskowych, rozwoju m.in. archeologii doświadczalnej. Znaczna partia obiektu pozostaje przy tym nadal niezniszczona i nienaruszona badaniami, stanowiąc obszar dla odkryć przyszłych pokoleń. Wspomnieć należy tu również o niebagatelnej roli Biskupina w popularyzacji badań archeologii Polski.

W swojej skali z okresu pradziejów nie posiada odpowiedników w Polsce i na świecie, porównywalne jest do osad palowych z neolitu w Szwajcarii czy Pompejów z Włoch reprezentujących cywilizację rzymską, ale z innych okresów rozwoju kultury.

3.5.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

l.p.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nr rejestru	Data wpisu
1	Biskupin	na terenie Rezerwatu Archeologicznego	Drewniany dom wąskofrontowy, podcieniowy z Pałuk	A/1625	24.01.2013 r.
2	Biskupin		Cegielnia obecnie tartak	A/1145	25.10.1995 r.

3	Chomiąża Szlachecka	Chomiąża Szlachecka 2	Założenie dworsko-parkowe: • dwór • park • stajnia	A/1139	23.10.1991 r.
4	Gąsawa	ul. Żnińska 1	Kościół parafialny p.w. św. Mikołaja	A/238	14.03.1933 r.
5	Gogółkowo	Gogółkowo 16	Dwór	A/1074	21.10.1994 r.
6	Łysinin	Łysinin 53	Dwór	A/1288	10.12.1990 r.
7	Marcinkowo Dolne	Marcinkowo Dolne 2	Założenie dworsko-parkowe	A/1440	15.06.1985 r.
8	Marcinkowo Górne	Marcinkowo Górne 1	Założenie dworsko-parkowe: • dwór • park	A/1005	03.05.1966 r.
			Zespół folwarczny: • oficyna • oficyna • oficyna, tzw. Domek		10.06.1987 r.
9	Obudno	Obudno 1	Założenie dworsko-parkowe	A/1187	15.06.1985 r.
10	Ryszewko		Kościół parafialny p.w. św. Marii Magdaleny, dzwonnica	A/788	14.03.1933 r.

3.5.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków

Cały obszar Rezerwatu archeologicznego w Biskupinie wpisany został do rejestru zabytków na podstawie decyzji z dnia 16 listopada 1995 r., nr rejestru C/147. W latach kolejnych rozszerzono ochronę konserwatorską wpisując do rejestru otoczenie pod numerem rejestru C/164.

Poniżej zestawienie stanowisk archeologicznych, które zlokalizowane są na obszarze objętym ochroną konserwatorską.

Lp.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr Stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura	Nr rejestru zabytków
1	Biskupin	44-35	2	2	osada		kultura pucharów lejkowatych	C/148
			2	2	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			2	2	osada	wczesne średniowiecze		
2	Biskupin	44-35	4	3	osada obronna	okres halsztacki	kultura łużycka	C/148
			4	3	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	
			4	3	osada	wczesne średniowiecze		
			4	3	gródek	wczesne średniowiecze		
3	Biskupin	44-35	5	4	śląd osadnictwa		kultura pucharów lejkowatych	C/148
			5	4	wał ziemny	okres halsztacki	kultura łużycka	
4	Biskupin	44-35	6+6a	5+6	osada	neolit		C/148
			6+6a	5+6	osada		kultura pucharów lejkowatych	
			6+6a	5+6	osada	okres halsztacki	kultura	

							łużycka	
			6+6a	5+6	osada	VII-IX w.	wczesne średniowiecze	
5	Biskupin	44-35	7	7	osada		kultura ceramiki wstęgowej rytej	C/148
			7	7	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	
			7	7	osada	wczesne średniowiecze		
6	Biskupin	44-35	14	12	śląd osadnictwa	mezolit	kultura kundajską	C/148
			14	12	śląd osadnictwa	epoka brązu	grupa iwieńska	
			14	12	osada	okres halsztański	kultura łużycka	
			14	12	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		
7	Biskupin	44-35	15+15a	13+14	obozowisko		kultura świdzka	C/148
			15+15a	13+14	osada		kultura ceramiki wstęgowej rytej	
			15+15a	13+14	grób szkieletowy		kultura lądzielska	
			15+15a	13+14	osada		kultura	

							pucharów lejkowatych	
			15+15a	13+14	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			15+15a	13+14	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	
			15+15a	13+14	osada	wczesne średniowiecze		
8	Biskupin	44-35	18	16	osada		kultura ceramiki wstęgowej rytej	C/148
			18	16	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			18	16	cmentarzyska ciałopalne	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura pomorska	
			18	16	osada	wczesne średniowiecze		
9	Biskupin	45-35	2	1	obozowisko	mezolit		C/148
			2	1	osada	neolit	kultura amfor kulistych	
			2	1	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	

			2	1	osada	wczesne średniowiecze		
10	Biskupin	45-35	2a	2	osada	neolit	kultura amfor kulistych	C/148
			2a	2	śląd osadnictwa	neolit	kultura ceramiki snurowej	
			2a	2	kraal	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	
			2a	2	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	
			2a	2	osada	X-XII w.		
11	Biskupin	45-35	3	3	osada	neolit	kultura amfor kulistych	C/148;
			3	3	osada	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	
			3	3	osada	X/XI w.		
12	Biskupin	45-35	17	6	obozowisko	paleolit/mezolit		C/148
			17	6	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych; kultura amfor kulistych	
			17	6	osada	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	
			17	6	osada	okres halsztacki	kultura	

							łużycka	
			17	6	osada	wczesna epoka żelaza	kultura pomorska	
			17	6	cmentarzysko	późny okres lateński	kultura przeworska	
			17	6	osada	VIII-XIII w.		
13	Biskupin	45-35	17a	7	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu		C/148
			17a	7	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			17a	7	cmentarzysko	późny okres lateński	kultura przeworska	
			17a	7	osada	późne średniowiecze		
14	Biskupin	45-35	18	8	obozowisko	mezolit		C/148
			18	8	osada	neolit	KL-P	
			18	8	osada	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	
			18	8	osada	epoka brązu/wczesny okres lateński	kultura łużycka	
			18	8	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	kultura pomorska	
			18	8	osada	wczesne średniowiecze		
15	Biskupin	45-35	20	9	osada	neolit		C/164
			20	9	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	

			20	9	osada	wczesne średniowiecze		
16	Biskupin	45-35	21	10	osada	X/XI w.		C/164
17	Biskupin	45-35	24	12	znalezisko lužne	mezolit	kultura kundajaska	C/164
			24	12	znalezisko lužne	neolit		
			24	12	śląd osadnictwa		kultura łużycka	
18	Biskupin	45-35	28	13	znalezisko lužne		kultura łużycka	C/164
19	Godawy	44-35	1	114	osada		kultura pucharów lejkowatych	C/148
			1	114	osada		kultura łużycka	
			1	114	osada	późny okres lateński	kultura przeworska	
			1	114	grób szkieletowy			
			1	114	osada	wczesne średniowiecze		
20	Godawy	44-35	1a	115	osada	okres lateński	kultura przeworska	C/148
21	Godawy	44-35	3	117	śląd osadnictwa	paleolit schyłkowy	kultura świdarska	C/148
			3	117	osada		kultura pucharów lejkowatych	
			3	117	osada	okres lateński	kultura	

							pomorska
			3	117	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska
			3	117	osada	wczesne średniowiecze	

3.6. Gminna ewidencja zabytków Gminy Gąsawa

3.6.1. Zabytki nieruchome

ANEKS NR 1

3.6.2. Zabytki archeologiczne

ANEKS NR 2

4. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Rozpoznanie mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego Gminy Gąsawa przeprowadzono w oparciu o analizę SWOT.

Mocne strony:

- potencjał turystyczny związany z funkcjonowaniem Rezerwatu i Muzeum Archeologicznego w Biskupinie oraz trasą Żnińskiej Kolei Powiatowej przebiegającej przez teren gminy
- wysokie walory przyrodnicze i krajobrazowe
- bogaty i zróżnicowany regionalny krajobraz kulturowy
- czytelne: historyczny układ urbanistyczny w Gąsawie i układy ruralistyczne w Gminie wzbogacone o obiekty zabytkowe
- duża ilość wartościowych obiektów architektonicznych i budowlanych
- zachowane obiekty historyczne i miejsca pamięci będące świadectwem wielokulturowości i wielowyznaniowości
- korzystne warunki rozwoju turystyki oparte na dużym potencjale naturalnym i kulturowym
- położenie na terenie o wysokich walorach przyrodniczych i kulturowych otaczających terenów - Pałuki
- wysoki potencjał rolnictwa (żyzne gleby)
- położenie w centrum - pomiędzy dużymi ośrodkami miejskimi
- dobre skomunikowanie z głównymi ośrodkami miejskimi województwa kujawsko-

pomorskiego (Bydgoszcz i Toruń) oraz województwa wielkopolskiego (Poznań)

- położenie w bezpośrednim sąsiedztwie budowanej drogi ekspresowej S5
- uchwalone i sukcesywnie sporządzane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
- działalność związana z rozpowszechnianiem wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa
- utrzymanie w dobrym stanie obiektów sakralnych
- stopniowy wzrost świadomości dotyczącej historii regionu, tradycji oraz wartości dziedzictwa kulturowego wśród lokalnej społeczności, bogata tradycja i przywiązanie mieszkańców do ziemi, silna tożsamość
- rozwinięta infrastruktura oświatowa i sportowa
- placówka kulturalna - Gminny Ośrodek Kultury w Gąsawie
- działalność lokalnych i powiatowych organizacji pozarządowych związanych z rozpowszechnianiem wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa

Słabe strony:

- niewykorzystywanie potencjału związanego z wielokulturową tradycją
- niski poziom przedsiębiorczości
- niezadowalająca popularyzacja wiedzy o wartościach chronionych obiektów
- całkowite wyburzenia lub znaczne przekształcenia cennych elementów zespołów folwarcznych i zabudowy wiejskiej
- niewystarczające wykorzystanie potencjału zabytków i cennych obszarów przyrodniczych
- problemy finansowe mieszkańców, przekładające się w niektórych przypadkach na pogarszający się stan zachowania obiektów zabytkowych
- samowolne działania w obrębie zabytków, bez uzgodnień z konserwatorem zabytków
- niedostateczne oznaczenie miejsc i obszarów atrakcyjnych turystycznie
- zjawisko niewłaściwej termomodernizacji obiektów historycznych
- niewystarczające nakłady na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami
- brak środków na prowadzenie dokładnych badań architektonicznych i historycznych
- niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami

- słaba ekspozycja najważniejszych obiektów zabytkowych gminy
- niska aktywność kulturalno-społeczna mieszkańców gminy
- niedostateczna ilość połączeń transportu zbiorowego komunikujących ze sobą poszczególne obszary Gminy
- zanieczyszczenie wód powierzchniowych
- niedostatecznie rozwinięta baza noclegowo-gastronomiczna
- niewystarczająca ilość miejsc rekreacji i spędzania czasu wolnego
- niedoinwestowanie infrastruktury turystycznej, ogólnodostępnych miejsc wypoczynku nad znajdującymi się na terenie Gminy zbiornikami wodnymi

Szanse i możliwości rozwoju:

- wykorzystanie potencjału Muzeum Archeologicznego w Biskupinie jako motoru napędowego do promocji regionu
- dalszy rozwój jednego ze sztandarowych wydarzeń, jakim jest organizowany cyklicznie Festiwal Archeologiczny, kontynuowanie obecnych i tworzenie nowych okolicznościowych przedsięwzięć, imprez promujących dziedzictwo kulturowe
- rezerwacja w budżecie gminy środków związanych z ochroną zabytków
- uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony środowiska kulturowego i naturalnego w lokalnych dokumentach o znaczeniu strategicznym
- wzbogacenie szlaków turystycznych o miejsca i obiekty zabytkowe
- możliwość pozyskania środków na finansowanie działań rewitalizacyjnych oraz prac konserwatorskich z różnych źródeł zewnętrznych
- rozwój istniejących produktów i tworzenie nowych projektów w oparciu o istniejące, bogate zasoby
- rosnące zapotrzebowanie na tradycyjne, lokalne produkty
- wzrastająca atrakcyjność turystyczna regionu
- wzrost dochodów do budżetu gminy oraz nowe miejsca pracy w związku z rozwojem branży turystycznej
- kompleksowe działania promocyjne o spójnym przekazie, mającym na celu budowanie marki regionu - silnego ośrodka kulturalnego o bogatych walorach krajobrazowych,

przyrodniczych i wypoczynkowych

- ścisła współpraca ze stolicą administracyjną powiatu w zakresie wspólnych działań promocyjnych i inwestycyjnych zwiększających atrakcyjność turystyczną regionu
- rozbudowa istniejących oraz tworzenie nowych tras i szlaków turystycznych w powiązaniu z istniejącymi obiektami i obszarami o dużych wartościach historycznych i kulturowych oraz rozwój bazy noclegowej
- poprawa dostępności informacji o atrakcjach turystycznych gminy
- kształtowanie wrażliwości na kulturę oraz edukacja regionalna dzieci i młodzieży
- organizowanie konkursów, zakresem obejmujących dziedzictwo kulturowe regionu
- nawiązywanie współpracy z sąsiednimi gminami
- wykorzystanie metod aktywnego marketingu do rozpoznania rynku turystycznego w celu wejścia na ten rynek
- rosnące potrzeby mieszkańców okolicznych, dużych ośrodków miejskich dotyczące nieodległych miejsc wypoczynku i aktywnej rekreacji
- sukcesywne prowadzenie prac przy obiektach i założeniach zabytkowych w celu zachowania oraz podnoszenia ich atrakcyjności turystycznej
- inwestycje w infrastrukturę turystyczną oraz wspieranie lokalnych przedsięwzięć mających na celu rozwój agroturystyki i bazy noclegowej na terenie Gminy
- edukacja obecnych i przyszłych użytkowników w zakresie bieżącej pielęgnacji obiektów zabytkowych
- stworzenie atrakcyjnej bazy danych o dziedzictwie kulturowym gminy
- współpraca z organizacjami pożytku publicznego i instytucjami turystycznymi
- coraz większa świadomość społeczna w zakresie oddziaływania pomiędzy posiadanym dziedzictwem kulturowym a rozwojem gospodarczym.

Zagrożenia i bariery:

- niewystarczające środki budżetowe do realizacji planowanych inwestycji
- nieuzyskanie dofinansowania zewnętrznego na planowane inwestycje
- degradacja zabytków poprzez niewłaściwe użytkowanie lub brak użytkowania
- spowolnienie gospodarcze i związane z nim ograniczenie inwestycji
- emigracja młodego, wykształconego pokolenia

- narastająca konkurencja na regionalnym rynku turystycznym
- zagrożenie nieprzewidywalności warunków atmosferycznych
- działalność inwestycyjna w bliskim sąsiedztwie obiektów zabytkowych
- negatywne nastawienie części właścicieli do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa na zachowanie wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i ograniczeń
- ustanowione formy ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego utrudniające prowadzenie planowanych inwestycji

4.1. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej i rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt. 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, wszystkie zabytki archeologiczne - bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece.

Stanowiska archeologiczne niewpisane do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Zasięg stanowisk archeologicznych wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych, nie zawsze jednak dokładnie musi odpowiadać zasięgowi występowania reliktywów archeologicznych. Dlatego, należy go traktować orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne występują także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego- obowiązek (z zastrzeżeniem art. 82a ust. 1 cyt. ustawy) pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest

niezbędne w celu ochrony tych zabytków. Istotnymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego, budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasek i żwirów. Duże zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowiących większość na terenie gminy, stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali. Wiele zagrożeń wynika z przyspieszonego rozwoju gospodarczego – użycie ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwój budownictwa na obrzeżach miejscowości oraz budowa dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Powyższy wymóg jest szczególnie ważny podczas takich inwestycji, jak budowa obwodnic, dróg, kopalni kruszywa, obiektów kubaturowych, gdyż inwestycje te z uwagi na szerokopłaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą substancję zabytkową i obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów urbanistycznych i ruralistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest również rozwój turystyki, zwłaszcza nad rzekami, jeziorami i w obszarach leśnych. Tereny te, dzisiaj atrakcyjne pod względem rekreacyjnym, w przeszłości często były miejscem zakładania osad ludzkich. Dostęp do wody stanowił podstawę egzystencji i umożliwiał tworzenie osad o metryce sięgającej od epoki kamienia po czasy nowożytne.

Rozwój przemysłu, turystyki, budownictwa mieszkaniowego, może stanowić istotne zagrożenie dla zabytków archeologicznych, dlatego ważne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na terenie Gminy Gąsawa największymi zagrożeniami dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych, są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia szerokopłaszczyznowych prac ziemno-budowlanych. Ze względu na specyfikę Biskupina zagrożeniem dla osady jest zanieczyszczenie środowiska, głównie wód jeziora Biskupińskiego poprzez prowadzenie intensywnej gospodarki rolnej wokół osady.

Planowane w najbliższych latach na terenie Gminy Gąsawa inwestycje związane z pracami ziemnymi mogące nieść zagrożenie dla zabytków archeologicznych (wg Strategii Rozwoju Gminy Gąsawa na lata 2008-2020 oraz Programu Rewitalizacji Gminy Gąsawa na lata 2017-2023) to:

- Budowa parku technologicznego wzdłuż drogi Żnin - Gąsawa - Rogowo
- Rozbudowa sieci kanalizacyjnej
- Budowa sieci gazowej
- Wyznaczenie nowych terenów pod budownictwo mieszkaniowe
- Budowa sali gimnastycznej dla szkoły w Laskach Wielkich
- Budowa nowych dróg gminnych z obwodnicą Gąsawy
- Budowa i modernizacja urządzeń melioracyjnych na terenie gminy

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych, w planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków.

5. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE, PRIORYTETY I KIERUNKI DZIAŁAŃ GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD

ZABYTKAMI

Strategicznym celem Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gąsawa na lata 2019-2022 jest zachowanie dziedzictwa kulturowego znajdującego się na terenie gminy, które służyć powinno budowaniu i utrwalaniu poczucia tożsamości lokalnej społeczności, utrzymaniu ładu przestrzennego, rozwojowi turystyki oraz rozwojowi społeczno-gospodarczemu. Aby go osiągnąć należy podjąć działania priorytetowe, zapoczątkowując proces realizowany przez wiele lat, w konsekwencji których zabytki będą otaczane coraz lepszą opieką. W miarę postępów, działania winny być poddawane systematycznej weryfikacji, co pozwoli na realne dopasowanie do aktualnych możliwości finansowych i potrzeb właścicieli.

Urząd Gminy Gąsawa ze względu na ustawowy obowiązek ochrony wartości społecznie istotnych, posiada instrumenty prawne umożliwiające budowanie i ugruntowanie świadomości społecznej względem ochrony i opieki nad lokalnym dziedzictwem kulturowym.

Ponadto poprzez prowadzone działania samorząd ma możliwość wskazywania kierunków rozwoju w stosunku do podmiotów prywatnych posiadających obiekty zabytkowe i kreowania polityki promocyjnej budującej wizerunek oraz prestiż Gminy Gąsawa jako miejsca atrakcyjnego turystycznie, nasyconego bogactwem zachowanych elementów kulturowych, o indywidualnym i unikatowym charakterze. Wobec powyższego objęcie – ze strony Urzędu Gminy Gąsawa – należyłą opieką zabytków stanowi jeden z istotnych aspektów działalności lokalnego samorządu.

Powyższą politykę określa Gminny program opieki nad zabytkami dla Gminy Gąsawa na lata 2019-2022, dla realizacji którego priorytetowe jest osiągnięcie celów określonych w art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami.

Na potrzeby Programu określone zostały trzy podstawowe priorytety, które poprzez wytyczone w ich ramach kierunki działań oraz wskazane do realizacji zadania, w całości wypełniają ustawowe cele dla opracowywania gminnych programów opieki nad zabytkami.

- Priorytet I.

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Gąsawa

- Priorytet II.

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Priorytet III.

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Gąsawa		
Kierunki działań	Zadania	Czas realizacji
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	• Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów) • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy • Przestrzeganie podstawowych wymogów estetyki w stosunku do zabytkowych obiektów i zespołów, ze szczególnym uwzględnieniem zasad konserwatorskich dotyczących umieszczania reklam, kolorystyki elewacji oraz poprzez działania niskonakładowe jak: bieżąca konserwacja, uporządkowanie obejścia, urządzenie zieleni, wymiana nieestetycznych współczesnych ogrodzeń • Prowadzenie w pierwszej kolejności prac zabezpieczających i powstrzymujących proces destrukcji, remontowanie zgodnie z wymogami konserwatorskimi, preferowanie działań zabezpieczających autentyczną substancję zabytkową • Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji • Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy) • Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych	2019-2022

	• Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych zespołów folwarcznych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji • Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.) • Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych • Reagowanie samorządu na brak należytej dbałości właścicieli o bieżące utrzymanie zabytków, w konsekwencji prowadzące do uszkodzeń i zniszczeń • Przy sprzedaży przez gminę obiektów zabytkowych preferowanie inwestorów zobowiązujących się do właściwego zagospodarowania obiektów nieużytkowanych	
Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	• Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, itp. • Ekspozowanie najcenniejszych obiektów o wartości historycznej, w tym wykonanie iluminacji i podświetlenie najciekawszych zabytków • Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych	2019-2022
Podjęmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	• Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną • Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną • Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów (np. poprzez realizację Hallandzkiego Modelu Konserwacji Zabytków, w myśl zasady „ratować zabytki, ratować pracę, ratować rzemiosło”) • Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach, jako jedna z możliwych form ratowania budynków niedoinwestowanych, niszczących i ginących	2019-2022

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego		
Kierunki działań	Zadania	Czas realizacji
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	• Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji) • Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy • Staranne planowanie przestrzenne wsi, respektujące wartości układu urbanistycznego i układów ruralistycznych • Nawiązanie w nowej architekturze do lokalnych wzorów i materiałów oraz konsekwentnego egzekwowania praw w tym zakresie • Walka z samowolami budowlanymi • Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych wsi i założeń historycznych	2019-2022
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	• Podjęcie działań zmierzających do objęcia ochroną prawną poprzez ujęcie w gminnej ewidencji zabytków obiektów zabytkowych o znaczących dla regionu wartościach historycznych, artystycznych i naukowych	2019-2022
Ochrona układów ruralistycznych	• Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: - o ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych	2019-2022

	pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy - o wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącą jego zabudowę - o wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk	
--	---	--

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Kierunki działań	Zadania	Czas realizacji
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	• Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy • Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego • Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego	2019-2022
Edukacja społeczna i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym i jego ochronie	• Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych • Pielęgnowanie (ochrona) tożsamości kulturowej regionu, wzmacnianie procesów integracyjnych w społeczności lokalnej • Utrwalenie w świadomości społecznej tzw. tradycji miejsca, lokalizacji nieistniejących obiektów o dużym znaczeniu dla historii regionu • Używanie i stosowanie (także w stosunku do nowopowstających zespołów zabudowy) historycznych nazw miejscowości – przysiółków, historycznych nazw ulic itp., inicjowanie nowego nazewnictwa lub zmian w istniejącym nazewnictwie, promujących lokalną historię i lokalne tradycje • Oznakowanie obiektów zabytkowych i mających wartość historyczną tablicami informacyjnymi • Publikacja zaktualizowanych materiałów w formie broszur, ulotek, filmów, folderów, informacji na stronie internetowej • Upamiętnianie i utrwalanie w pamięci mieszkańców,	2019-2022

	zwłaszcza młodego pokolenia ważnych wydarzeń historycznych, wybitnych postaci związanych z regionem itp., poprzez działalność wydawniczą (regionalia), prowadzenie lekcji nt. przeszłości kultury regionu, organizowanie okazjonalnych wystaw i ekspozycji • Włączenie edukacji o zabytkach, opiece nad nimi i tradycjach regionu do programów nauczania i innych form pracy z uczniem (konkursy, imprezy) • Udostępnianie informatora o zabytkach i obiektach posiadających wartość historyczną, położonych na terenie gminy turystom • Udostępnianie obiektów historycznych dla celów turystycznych i promocyjnych	
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	• Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych) • Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego) • Prowadzenie i wspieranie działań dokumentujących dziedzictwo kulturowe gminy (w tym: badania archeologiczne, kwerendy w archiwach). • Poszerzanie informacji o kulturze regionu	2019-2022
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	• We współpracy z sąsiednimi samorządami opracowanie szlaków turystycznych, (np. pieszych, rowerowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego • Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej • Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego miasta	2019-2022

6. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zakłada się, że zadania określone w Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Gąsawa będą realizowane w wyniku następujących działań:

- A.** Ścisła współpraca władz samorządowych z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków oraz właścicielami i użytkownikami obiektów zabytkowych, parafiami, organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami regionalnymi, ośrodkami naukowymi
- B.** Działania własne władz samorządowych
- Prawne – sporządzenie i uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów, które winny być objęte ochroną, powołanie parków kulturowych
 - Finansowe – należyte utrzymanie, wykonywanie remontów i prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych, będących własnością gminy oraz stosowanie systemu dotacji i ulg finansowych, nagród czy zachęt dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych
 - Programowe – realizacja projektów i programów regionalnych
- C.** Działania w ramach programów dofinansowywanych z funduszy Unii Europejskiej

Zgodnie z zapisami Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami prezydent, burmistrz, wójt ma obowiązek sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji programu, które przedstawia radzie gminy. Zaleca się, aby sprawozdania te były przekazywane do wiadomości Urzędu Ochrony Zabytków.

Kolejna edycja (aktualizacja) Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Gąsawa ma być opracowana po czterech latach od przyjęcia go przez Radę Miejską w Gąsawie.

7. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz

liczba obiektów poddanych ww. pracom

- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- Inne

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- Liczba utworzonych parków kulturowych
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi
- Inne

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego)
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników)
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego
- Inne

8. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in.

z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym. Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach mogą ubiegać się o ich dofinansowanie z następujących środków:

8.1. Dotacje

Sprawy, związane z dofinansowaniem prac przy obiektach zabytkowych, reguluje Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem, bądź posiadaczem zabytku lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

W przypadku refundacji kosztów prac, wniosek powinien być złożony w roku następującym po roku, w trakcie którego zakończono wszystkie prace konserwatorskie i roboty budowlane podlegające dofinansowaniu. Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa szczegółowo wykaz prac przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, które mogą zostać objęte dotacją:

- a) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- b) przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- c) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- d) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;

- e) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
 - f) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
 - g) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
 - h) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
 - i) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
 - j) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
 - k) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - l) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - m) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - n) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
 - o) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
 - p) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
 - r) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
- Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków bądź organ stanowiący miasta, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

Udzielane są w celu poprawy stanu zachowania zabytków poprzez ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, konserwację i rewaloryzację zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne. Kwalifikują się prace prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, realizowane bez udziału środków europejskich. Planowane w roku udzielenia dotacji lub prowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (refundacja). Uprawnionymi wnioskodawcami są jednostki posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego. Zasady udzielania dotacji: - dofinansowanie może obejmować jedynie nakłady konieczne na prace określone w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone do wysokości 50 % nakładów koniecznych. W wyjątkowych wypadkach (wyjątkowa wartość historyczna, artystyczna lub naukowa obiektu, wymagane przeprowadzenie złożonych technologicznie robót, stan zachowania zabytku wymaga natychmiastowej interwencji) dofinansowanie może stanowić 100 % wartości robót.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa (Powiatu) w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji - fundusz kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw

rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87, z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie. Fundusz ten, stosownie do zasady równouprawnienia kościołów i innych związków wyznaniowych wyrażonej w art. 25 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., działa na rzecz kościołów i innych związków wyznaniowych, posiadających uregulowany status prawny w Rzeczypospolitej Polskiej.

Fundusz Kościelny stanowi wyodrębnioną pozycję w części 43 budżetu państwa - wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne, w dziale 758 – różne rozliczenia, w rozdziale 75822 – Fundusz Kościelny, której dysponentem jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych – obecnie Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji.

Fundusz Kościelny w 2019 r. może być przeznaczony na realizację następujących zadań:

Konserwacja i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo, bądź orzecznictwo, tj. ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (art. 3 pkt. 8), ustawę z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 3 pkt 1), (art. 3 pkt 6).

Dotacje na wspomniany cel przeznaczane będą, co do zasady, na remonty i prace konserwatorskie zabytkowych obiektów sakralnych (w szczególności: remonty dachów, stropów, ścian i elewacji, osuszanie i odgrzybianie, izolację, remonty i wymianę zużytej stolarki okiennej i drzwiowej, instalacji elektrycznej, wodnej, kanalizacyjnej, odgromowej). W szczególnie uzasadnionych przypadkach może nastąpić finansowanie z Funduszu Kościelnego remontu ruchomego wyposażenia obiektów sakralnych (takich jak np.: instrumenty muzyczne, dzwony) oraz stałych elementów wystroju wnętrz (takich jak np.: ołtarze, polichromie, freski, posadzki). Z Funduszu Kościelnego nie finansuje się co do zasady prac dotyczących otoczenia obiektu (takich jak np.: chodniki, ogrodzenia, trawniki).

8.2. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Program *Dziedzictwo Kulturowe*

Program ten stanowi kontynuację finansowania w ubiegłych latach. Celem programu jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej. Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

- Ochrona zabytków

Celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Dofinansowanie dotyczy zabytków wpisanych do rejestru zabytków. Do priorytetu nie kwalifikują się projekty realizowane przy udziale środków europejskich. O dotację mogą starać się osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne (samorządowe jednostki kultury, kościoły, związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą, organizacje pozarządowe). Finansowanie odbywa się w formie udzielenia dotacji lub refundacji w okresie trzech lat od przeprowadzenia prac przy zabytku. Priorytet skupia się na celach: ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego, konserwacja i rewaloryzacja zabytków, udostępnianie zabytków na cele publiczne.

- Wspieranie działań muzealnych

Celem priorytetu jest wspieranie działalności z zakresu opieki konserwatorskiej nad muzealiami, archiwaliami i księgozbiorami, a także prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie zadań w zakresie: organizacji czasowych wystaw muzealnych; modernizacji i tworzenia stałych wystaw muzealnych; publikacji katalogów do wystaw muzealnych; konserwacji muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia

społecznego; a także doposażenia pracowni konserwatorskich.

- Kultura ludowa

Celem priorytetu jest wspieranie najwartościowszych zjawisk z zakresu szeroko pojętej kultury ludowej, między innymi promowanie działań artystycznych będących twórczym upowszechnieniem elementów sztuki regionalnej. Dotacje przeznaczone są na działania o charakterze edukacyjnym, służące przekazywaniu umiejętności i tradycji, szczególnie w formie „warsztatów tradycyjnych rzemiosł” i „szkół ginących zawodów”, a także działania na rzecz ochrony unikalnych elementów kultury tradycyjnej, szczególnie w zakresie architektury regionalnej.

- Ochrona zabytków archeologicznych

Celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. W ramach priorytetu minister realizuje również dotacje na prowadzenie badań archeologicznych wraz z wykonaniem ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- o prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- o prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego. Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań.

- Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego

Celem priorytetu jest zainicjowanie kompleksowego procesu cyfryzacji materialnych zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, obiektów muzealnych,

archiwalnych, bibliotecznych i audiowizualnych, znajdujących się pod opieką podmiotów spoza sfery finansów publicznych, których działalność nie jest nastawiona na osiąganie zysku lub uczelni publicznych.

Program *Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego*

Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury, w tym ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu własnego do wybranych projektów realizowanych przy udziale środków europejskich. Dofinansowanie dotyczy projektów realizowanych w latach 2007- 2013 w ramach: PO Infrastruktura i Środowisko, Regionalnych Programów Operacyjnych, PO Innowacyjna Gospodarka, PO Kapitał Ludzki Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, Programów Europejskiej Wspólnoty Terytorialnej, Programu Kultura oraz ich następców, które ogłoszone są w ramach finansowania UE w latach 2014- 2020.

Uprawnionymi do otrzymania dotacji są: jednostki samorządu terytorialnego, państwowe i samorządowe instytucje kultury, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe działające w sferze kultury, etc. Promesa MKiDN może pokryć maksymalnie 85 % wkładu krajowego (własnego) wnioskodawcy. W szczególnych przypadkach, Minister Kultury może zdecydować o pokryciu więcej niż 85% wkładu krajowego lub nawet odstąpić od wymogu posiadania tego wkładu.

Program *Infrastruktura kultury*

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

8.3. Środki europejskie

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Program Operacyjny *Infrastruktura i Środowisko* - Priorytet XI „Kultura i dziedzictwo kulturowe”

W ramach tego priorytetu możliwa jest realizacja projektów, które zakładają ochronę i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, przyczyniają się do poprawy stanu infrastruktury kultury i szkolnictwa artystycznego oraz zwiększają dostęp do kultury. W grę wchodzi takie działania jak np. rewitalizacja, rewaloryzacja, konserwacja, renowacja, adaptacja na cele kulturalne, konserwacja zabytków ruchomych, tworzenie systemu zabezpieczeń czy też digitalizacja zbiorów. W ramach priorytetu możliwe są działania:

- Działanie 11.1 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym.
- Działanie 11.2 Rozwój oraz poprawa stanu infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym.
- Działanie 11.3 Infrastruktura szkolnictwa artystycznego. Typy projektów przewidzianych do realizacji w ramach działania obejmują:
 - o Rewitalizację, rewaloryzację, konserwację, renowację, restaurację, zachowanie, a także adaptację na cele kulturalne obiektów wpisanych do rejestru zabytków i zespołów tych obiektów wraz z ich otoczeniem.
 - o Zakup i remont trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej w obiektach będących celem projektu (wyłącznie jako jeden z elementów projektu).
 - o Zabezpieczenie zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem. Z uwagi na wyczerpanie środków finansowych w ramach Priorytetu nie przewiduje się prowadzenia kolejnych naborów wniosków. Następne wnioski realizowane będą po ustaleniu zasad finansowania w okresie 2014- 2020.

Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej 2014- 2020

Obecnie trwa przygotowanie trzech typów programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na l. 2014- 2020. Zasadniczą różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia: - obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim budowaniu więzi

łączących społeczności po obu stronach granicy. Ich realizacja służy wzmocnieniu współpracy poprzez wzrost liczby wspólnych inicjatyw dotyczących między innymi ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, czy wzajemnych kontaktów młodzieży; - duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej; - wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty, oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć m.in. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

Mechanizm Finansowy EOG, obok funduszy strukturalnych, stanowi największe źródło zewnętrznego finansowania kultury w Polsce. Środki przeznaczone przez trzy kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego: Norwegię, Islandię i Liechtenstein, aktywnie wspierają działania między innymi z zakresu kultury. Środki nowej perspektywy uruchomione zostały w 2011 r. Wzorem poprzedniej edycji programu można ubiegać się o środki przeznaczone na ochronę dziedzictwa kulturowego na projekty dotyczące:

- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne obiektów historycznych i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, szczególnie realizowane w ramach przyjętych strategii rozwoju produktów turystyki kulturowej;
- rewitalizacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele kulturalne zespołów fortyfikacyjnych i budowli obronnych oraz obiektów przemysłowych o wysokiej wartości historycznej (szczególnie na muzea nowoczesności);
- renowacji, ochrony i zachowania miejsc pamięci i martyrologii;
- budowy oraz rozbudowy publicznych i niekomercyjnych instytucji kultury o europejskim znaczeniu;
- budowy, rozbudowy, odbudowy i adaptacji infrastruktury kulturowej w miejscach o symbolicznym znaczeniu dla polskiej kultury;
- kompleksowych programów konserwacji i digitalizacji zabytków ruchomych oraz zabytkowych księgozbiorów i archiwaliów istotnych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego;
- zabezpieczania zabytków ruchomych i nieruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Dofinansowanie może sięgnąć 90 % kosztów kwalifikowanych, w zależności od rodzaju beneficjenta. W związku z tym, że dokumenty programowe i kryteria przyznawania dotacji ulegają drobnym zmianom w każdym roku budżetowym, należy korzystać z aktualnie obowiązujących dokumentów.

9. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTEKÓW

Realizacja celów zawartych w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Gąsawa realizowana będzie poprzez:

- Współpracę władz Gminy Gąsawa z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Urzędem Marszałkowskim Województwa Kujawsko-Pomorskiego, władzami kościelnymi w oparciu o porozumienia i umowy;
- Wykorzystanie instrumentów finansowych w postaci dotacji;
- Projekty, programy lokalne;
- Inicjatywy własne Gminy Gąsawa.

Przy obiektach zabytkowych, stanowiących własność Gminy planuje się następujące działania:

- Rekultywację terenów zielonych
- Oznaczenie szlaków turystycznych
- Gąsawa ul. Biskupińska 2 – adaptacja budynku dawnego komisariatu policji na bibliotekę gminną wraz z wymianą pokrycia i stolarki okiennej
- Gąsawa ul. Leszka Białego 29 – remont elewacji
- Gąsawa Rynek 3 – remont elewacji wraz z wymianą stolarki okiennej i drzwiowej
- Oćwieka Zespół Szkoły, Budynek gospodarczy – prace remontowe
- Ostrówce 5 – prace remontowe polegające na wymianie pokrycia dachowego i stolarki okiennej
- Drewno 11 Dom – wymiana pokrycia dachowego
- Gogółkowo 28 Kaplica – prace remontowe
- Kapliczki przydrożne na terenie całej gminy – sukcesywne prace remontowe

realizowane z funduszy sołeckich

10. ANEKSY

10.1. ANEKS NR 1 Gminna ewidencja zabytków Gminy Gąsawa - Zabytki Nieruchome

Lp.	Miejscowość	Ulica	Nr	Zespół	Obiekt	Datowanie	Formy ochrony
1	Annowo-Wiktorowo		14		Budynek dawnego zboru, szkoły ewangelickiej, obecnie świetlica	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
2	Biskupin		przy 41		Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	1909 r.	Gminna ewidencja zabytków
3	Biskupin		9		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
4	Biskupin		17		Dom, obecnie Dyrekcja Muzeum Archeologicznego	1907 r.	Gminna ewidencja zabytków
5	Biskupin		26		Szkoła obecnie dom	1914 r.	Gminna ewidencja zabytków
6	Biskupin		38		Dom	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
7	Biskupin		41		Dom	1896 r.	Gminna ewidencja zabytków
8	Biskupin				Budynek gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
9	Biskupin				Rezerwat archeologiczny wraz otoczeniem wpisany do rejestru zabytków	epoka brązu - epoka żelaza	Pomnik historii 8 września 1994 r. Rejestr zabytków C/148; C/164
10	Biskupin				Chata pałucka na terenie rezerwatu	2 połowa XVIII w.	A/1625 z dnia 24.01.2013 r.
11	Biskupin				Dawna cegielnia, obecnie tartak	koniec XIX w.	A/1145 z dnia 25.10.1995 r.
12	Biskupin				Układ ruralistyczny	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków

13	Chomiąża Szlachecka			Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jana Chrzciciela		XIX-XX w.	Gminna ewidencja zabytków
14	Chomiąża Szlachecka			Zespół kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela	Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela	1831 r.	Gminna ewidencja zabytków
15	Chomiąża Szlachecka		1		Plebania	1927 r.	Gminna ewidencja zabytków
16	Chomiąża Szlachecka				Cmentarz przykościelny	1 połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
17	Chomiąża Szlachecka				Kaplica grobowa rodziny Sulerzyskich	1833 r., przebudowa 1989 r.	Gminna ewidencja zabytków
18	Chomiąża Szlachecka				Kaplica grobowa rodziny Jarmult-Milickich	2 połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
19	Chomiąża Szlachecka				Kaplica grobowa rodziny Paruszewskich	1855 r.	Gminna ewidencja zabytków
20	Chomiąża Szlachecka				Cmentarz parafialny	1900 r.	Gminna ewidencja zabytków
21	Chomiąża Szlachecka				Kapliczka z figurą św. Jana Nepomucena	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
22	Chomiąża Szlachecka				Kapliczka z figurą NMP	1 połowa XX w.	Gminna ewidencja zabytków
23	Chomiąża Szlachecka				Kapliczka	XIX/XX w. lata 50 XX w.	Gminna ewidencja zabytków
24	Chomiąża Szlachecka			Zespół dworsko – parkowy z pozostałością folwarku		połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
25	Chomiąża Szlachecka			Zespół dworsko-parkowy	Dwór	połowa XIX w.	A/1139 z dnia 23.10.1991 r.
26	Chomiąża Szlachecka				Park	połowa XIX w.	A/1139 z dnia 23.10.1991 r.

27	Chomiąża Szlachecka				Stajnia	połowa XIX w.	A/1139 z dnia 23.10.1991 r.
28	Chomiąża Szlachecka		4	Zespół folwarczny	Dawna obora obecnie dom w zespole folwarcznym	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
29	Chomiąża Szlachecka		11		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
30	Chomiąża Szlachecka		10		Dom w zespole folwarcznym	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
31	Chomiąża Szlachecka				Remiza w zespole folwarcznym	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
32	Chomiąża Szlachecka		6		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
33	Chomiąża Szlachecka		8		Szkoła	1914 r.	Gminna ewidencja zabytków
34	Chomiąża Szlachecka				Droga brukowa i aleja prowadząca do szkoły	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
35	Chomiąża Szlachecka (folusz)				Młyn ze stopniem wodnym	2 połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
36	Drewno - Belki		25		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
37	Drewno - Belki				Cmentarz ewangelicki	2 połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
38	Drewno - Szrama		27		Dawny dom młynarza	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
39	Drewno - Szrama		27		Stodoła	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
40	Drewno - Szrama				Cmentarz ewangelicki	2 połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
41	Drewno		11		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków

42	Drewno		11		Budynek gospodarczy	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
43	Gąsawa				Układ urbanistyczny	XIV-XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
44	Gąsawa			Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Mikołaja		1674 r., XVIII-XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
45	Gąsawa			Zespół kościoła parafialnego	Kościół p.w. św. Mikołaja	1674 r.	Gminna ewidencja zabytków
46	Gąsawa				Dzwonnica	1764 r. 1945 r.	Gminna ewidencja zabytków
47	Gąsawa				Figura NMP	1866 r.	Gminna ewidencja zabytków
48	Gąsawa				Fragment ogrodzenia	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
49	Gąsawa				Cmentarz przykościelny	XVIII/XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
50	Gąsawa	Żnińska	1		Plebania	1815 r., 1930 r.	Gminna ewidencja zabytków
51	Gąsawa	Biskupińska	2		Komisariat policji obecnie dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
52	Gąsawa	Jeziorna	11	Zespół folwarczny	Dwór	XVII/XVIII w.	Gminna ewidencja zabytków
53	Gąsawa	Jeziorna	11		Brama wjazdowa i ogrodzenie	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
54	Gąsawa	Leszka Białego	3		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
55	Gąsawa	Leszka Białego	4		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
56	Gąsawa	Leszka Białego	5		Dom	1912 r.	Gminna ewidencja zabytków
57	Gąsawa	Leszka Białego	6		Szkoła	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
58	Gąsawa	Leszka Białego	7		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
59	Gąsawa	Leszka Białego	8		Dom	lata 30 XX w.	Gminna ewidencja

							zabytków
60	Gąsawa	Leszka Białego	9		Dom	połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
61	Gąsawa	Leszka Białego	25		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
62	Gąsawa	Leszka Białego	27		Dom	około 1913 r.	Gminna ewidencja zabytków
63	Gąsawa	Leszka Białego	29		Stacja kolejki wąskotorowej	około 1889 r.	Gminna ewidencja zabytków
64	Gąsawa	Rynek	1		Dom	około 1860 r., przebudowa 1889 r.	Gminna ewidencja zabytków
65	Gąsawa	Rynek	2		Dom	około 1895 r.	Gminna ewidencja zabytków
66	Gąsawa	Rynek	3		Poczta	3 ćwierć XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
67	Gąsawa	Rynek	4		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
68	Gąsawa	Rynek	12		Dom	1863 r.	Gminna ewidencja zabytków
69	Gąsawa	Rynek	13		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
70	Gąsawa	Rynek	14		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
71	Gąsawa	Rynek	15		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
72	Gąsawa	Rynek	17		Dom	1 połowa XX w.	Gminna ewidencja zabytków
73	Gąsawa	Rynek	19-19a		Dom	lata 80 XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
74	Gąsawa	Rynek	20		Dom	około 1888 r.	Gminna ewidencja zabytków
75	Gąsawa	Rynek	23		Dom	około 1898 r.	Gminna ewidencja zabytków
76	Gąsawa	Rynek	24		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja

							zabytków
77	Gąsawa	Rynek	26		Dom	1924 r.	Gminna ewidencja zabytków
78	Gąsawa	Rynek	27		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
79	Gąsawa	Rynek	28		Dom	1 połowa XX w.	Gminna ewidencja zabytków
80	Gąsawa	Rynek	29		Dom	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
81	Gąsawa	Rynek	30		Dom	około 1825 r.	Gminna ewidencja zabytków
82	Gąsawa	Trzemeszeńska	1		Dom	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
83	Gąsawa	Trzemeszeńska	2		Dom	około 1853 r.	Gminna ewidencja zabytków
84	Gąsawa	Trzemeszeńska	3		Dom	1868 r.	Gminna ewidencja zabytków
85	Gąsawa	Trzemeszeńska	5		Dom	1841 r.	Gminna ewidencja zabytków
86	Gąsawa	Trzemeszeńska	6		Dom	przed 1813 r.	Gminna ewidencja zabytków
87	Gąsawa	Trzemeszeńska	7		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
88	Gąsawa	Trzemeszeńska	9		Dom	około 1913 r.	Gminna ewidencja zabytków
89	Gąsawa	Trzemeszeńska	11		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
90	Gąsawa	Trzemeszeńska	14		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
91	Gąsawa	Trzemeszeńska	17		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
92	Gąsawa	Trzemeszeńska	18		Dom	1912 r.	Gminna ewidencja zabytków
93	Gąsawa	Trzemeszeńska	19		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków

94	Gąsawa	Trzemeszeńska	20		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
95	Gąsawa	Trzemeszeńska	20		Budynek gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
96	Gąsawa	Trzemeszeńska	22		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
97	Gąsawa	Trzemeszeńska	25		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
98	Gąsawa	Trzemeszeńska	27		Dom	1911 r.	Gminna ewidencja zabytków
99	Gąsawa	Żnińska	4		Dom	około 1880 r.	Gminna ewidencja zabytków
100	Gąsawa	Żnińska	17		Szkoła ewangelicka obecnie przedszkole	lata 1910-1915	Gminna ewidencja zabytków
101	Gąsawa				Cmentarz parafialny rzymskokatolicki	XVIII/XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
102	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Korzbóg-Tuchołków	koniec XIX w., 1925 r.	Gminna ewidencja zabytków
103	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Brochowiczów-Połędzkich	1901 r.	Gminna ewidencja zabytków
104	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Ciemnoczołowskich	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
105	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Kowalików	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
106	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Maciejewskich z Komratowca	1919 r.	Gminna ewidencja zabytków
107	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Maroszków	1919 r.	Gminna ewidencja zabytków
108	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Spornych	1892 r.	Gminna ewidencja zabytków
109	Gąsawa				Kaplica grobowa rodziny Wieczorków	1903 r.	Gminna ewidencja zabytków

110	Gąsawa				Cmentarz żydowski	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
111	Gąsawa				Kapliczka z figurą św. Wawrzyńca	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
112	Głowy			Zespół dworsko folwarczny	Dwór	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
113	Głowy				Zespół folwarczny: budynek gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
114	Głowy				Zespół folwarczny: budynek gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
115	Głowy				Brama	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
116	Godawy				Kapliczka	1905 r.	Gminna ewidencja zabytków
117	Godawy		1		Dom	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
118	Godawy		2		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
119	Godawy		26		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
120	Godawy		26		Budynek gospodarczy	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
121	Godawy		27		Dom	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
122	Godawy		27		Budynek gospodarczy	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
123	Godawy				Kuźnia obecnie magazyn	1897 r.	Gminna ewidencja zabytków
124	Gogólkowo		22		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
125	Gogólkowo		28		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
126	Gogólkowo		16	Zespół dworsko – parkowy z pozostałościami zespołu folwarchnego		1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
127	Gogólkowo		16	Zespół dworsko-	Dwór	1922 r.	A/1074 z dnia

				folwarczny			21.10.1994 r.
128	Gogółkowo				Dawny czworak	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
129	Gogółkowo				Chlewnia	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
130	Gogółkowo				Stajnia	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
131	Gogółkowo				Kuźnia	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
132	Gogółkowo				Spichlerz	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
133	Gogółkowo			Zespół dworsko – parkowy z pozostałościami zespołu folwarcznego		XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
134	Gogółkowo		11	Zespół dworsko-folwarczny	Dwór, obecnie dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
135	Gogółkowo				Park	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
136	Gogółkowo				Spichlerz	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
137	Gogółkowo				Kuźnia	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
138	Gogółkowo				Obora	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
139	Gogółkowo				Stajnia	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
140	Gogółkowo		13		Dom robotników folwarcznych obecnie dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
141	Gogółkowo		11		Służbówka	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
142	Gogółkowo				Układ ruralistyczny	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
143	Komratowo				Krzyż	1871 r.	Gminna ewidencja zabytków
144	Komratowo				Kapliczka z figurą NSPJ	1948 r.	Gminna ewidencja zabytków

145	Komratowo		9		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
146	Komratowo		13		Dwór obecnie dom	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
147	Laski Małe		1		Szkoła	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
148	Laski Małe				Cmentarz ewangelicki	1 połowa XX w.	Gminna ewidencja zabytków
149	Laski Wielkie				Kapliczka	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
150	Laski Wielkie		5		Budynek mieszkalno-gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
151	Laski Wielkie		13		Budynek mieszkalno-gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
152	Laski Wielkie		14		Budynek mieszkalno-gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
153	Laski Wielkie		17		Budynek mieszkalno-gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
154	Laski Wielkie				Cmentarz ewangelicki	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
155	Łysinin				Układ ruralistyczny	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
156	Łysinin				Kapliczka z figurą św. Wawrzyńca	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
157	Łysinin		26		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
158	Łysinin		53	Zespół dworsko parkowy z pozostałościami zespołu folwarcznego		początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
159	Łysinin		53	Zespół dworsko-parkowy	Dwór	1926 r.	A/1288 z dnia 10.12.1990 r.
160	Marcinkowo Dolne		13		Dawna Ochronka, obecnie dom mieszkalny	około 1927 r.	Gminna ewidencja zabytków

161	Marcinkowo Dolne				Pompa z obudową	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
162	Marcinkowo Dolne			Zespół dworsko – parkowy		XIX w.	A/1440 z dnia 15.06.1985 r.
163	Marcinkowo Dolne		2	Zespół dworsko-parkowy	Dwór	4 ćwierć XIX w.	A/1440 z dnia 15.06.1985 r.
164	Marcinkowo Dolne				Zespół folwarczny	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
165	Marcinkowo Górne				Pomnik Leszka Białego, rekonstrukcja	1927 r. 1973 r.	Gminna ewidencja zabytków
166	Marcinkowo Górne				Miejsce historyczne upamiętniające śmierć Leszka Białego	1227 r. 1827 r.	Gminna ewidencja zabytków
167	Marcinkowo Górne			Zespół dworsko – parkowy		XVIII w.	A/1005 z dnia 03.05.1966 r. i 10.06.1987 r.
168	Marcinkowo Górne		1	Zespół dworsko parkowy	Dwór	1 połowa XVIII w.	A/1005 z dnia 03.05.1966 r. i 10.06.1987 r.
169	Marcinkowo Górne				Park	1 połowa XIX w.	A/1005 z dnia 03.05.1966 r. i 10.06.1987 r.
170	Marcinkowo Górne				Oficyna 1	1 ćwierć XIX w.	A/1005 z dnia 03.05.1966 r. i 10.06.1987 r.
171	Marcinkowo Górne		3		Stajnia obecnie dom	XIX w.	A/1005 z dnia 03.05.1966 r. i 10.06.1987 r.
172	Marcinkowo Górne				Oficyna "domek"	2 ćwierć XIX w.	A/1005 z dnia 03.05.1966 r. i 10.06.1987 r.
173	Marcinkowo Górne				Brama dworska z ogrodzeniem	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków

174	Marcinkowo Górne			Zespół folwarczny i mleczarnia		XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
175	Marcinkowo Górne			Zespół folwarczny	Brama folwarczna z ogrodzeniem	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
176	Marcinkowo Górne				Obora	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
177	Marcinkowo Górne		4		Rządcówka	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
178	Marcinkowo Górne		12		Mleczarnia	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
179	Marcinkowo Górne		11		Czworak	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
180	Marcinkowo Górne		10		Czworak	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
181	Marcinkowo Górne		7		Czworak	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
182	Marcinkowo Górne		6		Czworak	1923 r.	Gminna ewidencja zabytków
183	Nowawieś Pałucka		24		Szkoła obecnie dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
184	Nowawieś Pałucka		przy nr 24		Dawna remiza obecnie gospodarczy	1901 r.	Gminna ewidencja zabytków
185	Nowawieś Pałucka		26	Zespół dworsko-folwarczny	Magazyn obecnie obora	1879 r.	Gminna ewidencja zabytków
186	Nowawieś Pałucka		28		Dwór obecnie dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
187	Nowawieś Pałucka		28		Budynek gospodarczy	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
188	Nowawieś Pałucka		przy nr 14		Pozostałości wiatraka	około 1930 r.	Gminna ewidencja zabytków

189	Nowawieś Pałucka				Cmentarz ewangelicki	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
190	Nowawieś Pałucka				Cmentarz choleryczny	XVIII w.	Gminna ewidencja zabytków
191	Nowawieś Pałucka				Układ ruralistyczny	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
192	Obudno				Kapliczka	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
193	Obudno			Zespół pałacowo – parkowy		XIX w.	A/1187 z dnia 15.06.1985 r.
194	Obudno		1	Zespół pałacowo – parkowy	Pałac	połowa XIX w.	A/1187 z dnia 15.06.1985 r.
195	Obudno			Zespół folwarczny		XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
196	Obudno			Zespół folwarczny	Magazyn zbożowy	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
197	Obudno				Magazyn zbożowy-spiczlerz	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
198	Obudno				Waga	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
199	Obudno				Ogrodzenie	1920 r.	Gminna ewidencja zabytków
200	Obudno				Cmentarz (ewangelicki?)	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
201	Oćwieka				Kapliczka z figurą NMP	1 połowa XX w.	Gminna ewidencja zabytków
202	Oćwieka		6		Dom	1910 r.	Gminna ewidencja zabytków
203	Oćwieka		7		Szkoła	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
204	Oćwieka		7		Budynek gospodarczy przy szkole	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
205	Oćwieka		9		Dom	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków

206	Ostrówce		1		Budynek dworca kolejki wąskotorowej	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
207	Ostrówce		5		Dawna szkoła, obecnie budynek niezamieszkały	połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
208	Ostrówce		6		Dom	1908 r.	Gminna ewidencja zabytków
209	Piastowo - Rozalinowo				Cmentarz ewangelicki	1 połowa XX w.	Gminna ewidencja zabytków
210	Pniewy			Zespół dworsko– parkowy		XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
211	Pniewy		1	Zespół dworsko-parkowy	Dwór, obecnie dom	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
211	Pniewy			Zespół folwarczny		XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
213	Pniewy		3	Zespół folwarczny	Dom	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
214	Pniewy		4		Dom	XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
215	Ryszewko			Zespół kościoła parafialnego p.w. Marii Magdaleny		XVIII w.	Gminna ewidencja zabytków
216	Ryszewko			Zespół kościoła parafialnego	Kościół p.w. Marii Magdaleny	1727 r.	Gminna ewidencja zabytków
217	Ryszewko				Dzwonnica	1727 r.	Gminna ewidencja zabytków
218	Ryszewko				Brama z fragmentem ogrodzenia	1924 r.	Gminna ewidencja zabytków
219	Ryszewko				Cmentarz przykościelny	2 połowa XVIII w.	Gminna ewidencja zabytków
220	Ryszewko		1		Plebania	1927 r.	Gminna ewidencja zabytków
221	Ryszewko				Budynek gospodarczy przy plebanii	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
222	Ryszewko			Zespół folwarczny		początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków

223	Ryszewko		2	Zespół folwarczny	Dom dzierżawcy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
224	Ryszewko				Stajnia	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
225	Ryszewko				Chlew	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
226	Ryszewko				Cmentarz parafialny	2 połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
227	Ryszewko				Kapliczka	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
228	Szelejewo			Zespół dworsko – parkowy		XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
229	Szelejewo		1	Zespół dworsko-parkowy	Dwór, obecnie dom	1899 r.	Gminna ewidencja zabytków
230	Szelejewo				Brama i ogrodzenie	XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
231	Szelejewo			Zespół folwarczny		XIX/XX w.	Gminna ewidencja zabytków
232	Szelejewo			Zespół folwarczny	Chlewnia	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
233	Szelejewo				Stajnia	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
234	Szelejewo				Obora	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
235	Szelejewo		7		Dom	początek XX w., 1933 r.	Gminna ewidencja zabytków
236	Szelejewo		7		Budynek gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
237	Szelejewo		10		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
238	Szelejewo		11		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
239	Szelejewo		13		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
240	Szelejewo		15		Pocztownia obecnie dom	1 ćwierć XX	Gminna ewidencja

						w.	zabytków
241	Szelejewo		17		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
242	Szelejewo		18		Dom	2 połowa XIX w.	Gminna ewidencja zabytków
243	Szelejewo		19		Szkoła	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
244	Szelejewo		20		Dom	1 połowa XX w.	Gminna ewidencja zabytków
245	Szelejewo		21		Dom	1 ćwierć XX w.	Gminna ewidencja zabytków
246	Szelejewo		22		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
247	Szelejewo		24		Kuźnia	1947 r.	Gminna ewidencja zabytków
248	Szelejewo		26		Dom	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
249	Szelejewo		28		Dom	1935 r.	Gminna ewidencja zabytków
250	Szelejewo		29		Budynek gospodarczy	początek XX w.	Gminna ewidencja zabytków
251	Gąsawa-Wenecja				Kolejka wąskotorowa - trasa kolejki wraz z towarzyszącymi urządzeniami i zabudową	koniec XIX w.	Gminna ewidencja zabytków

10.2. ANEKS NR 2 Gminna ewidencja zabytków Gminy Gąsawa – Zabytki archeologiczne

l.p.	Miejscowość	Obszar AZP	Nr Stanowiska w miejscowości	Nr stanowiska na obszarze	Funkcja obiektu	Chronologia	Kultura	Formy ochrony
1	Annowo	44-36	1	65	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
2	Biskupin	44-35	1	1	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			1	1	cmentarzyska ciałopalne	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
3	Biskupin	44-35	2	2	osada		kultura pucharów lejkowatych	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			2	2	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			2	2	osada	wczesne średniowiecze		
		45-35	2	1	obozowisko	mezolit		
			2	1	osada	neolit	kultura amfor kulistych	
			2	1	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	
			2	1	osada	wczesne średniowiecze		
4	Biskupin	44-35	4	3	osada obronna	okres halsztacki	kultura łużycka	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			4	3	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	
			4	3	osada	wczesne średniowiecze		
			4	3	gródek	wczesne średniowiecze		

5	Biskupin	44-35	5	4	śląd osadnictwa		kultura pucharów lejkowatych	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			5	4	wał ziemny	okres halszacki	kultura łużycka	
6	Biskupin	44-35	6+6a	5+6	osada	neolit		Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			6+6a	5+6	osada		kultura pucharów lejkowatych	
			6+6a	5+6	osada	okres halszacki	kultura łużycka	
			6+6a	5+6	osada	VII-IX w.	wczesne średniowiecze	
7	Biskupin	44-35	7	7	osada		kultura ceramiki wstęgowej rytej	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			7	7	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	
			7	7	osada	wczesne średniowiecze		
8	Biskupin	44-35	8	8	osada		kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			8	8	osada	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
9	Biskupin	44-35	10	9	osada	epoka brązu	grupa iwieńska	Gminna ewidencja zabytków
			10	9	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			10	9	osada		kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
10	Biskupin	44-35	11	10	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			11	10	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			11	10	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

			11	10	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
11	Biskupin	44-35	13	11	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
12	Biskupin	44-35	14	12	śląd osadnictwa	mezolit	kultura kundajska	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			14	12	śląd osadnictwa	epoka brązu	grupa iwieńska	
			14	12	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			14	12	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		
13	Biskupin	44-35	15+15a	13+14	obozowisko		kultura świderska	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			15+15a	13+14	osada		kultura ceramiki wstęgowej rytej	
			15+15a	13+14	grób szkieletowy		kultura lendzielska	
			15+15a	13+14	osada		kultura pucharów lejkowatych	
			15+15a	13+14	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			15+15a	13+14	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	
			15+15a	13+14	osada	wczesne średniowiecze		
14	Biskupin	44-35	16	15	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			16	15	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			16	15	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			16	15	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

15	Biskupin	44-35	18	16	osada		kultura ceramiki wstęgowej rytej	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			18	16	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			18	16	cmentarzyska ciałopalne	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura pomorska	
			18	16	osada	wczesne średniowiecze		
		45-35	18	8	obozowisko	mezolit		
			18	8	osada	neolit	KL-P	
			18	8	osada	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	
			18	8	osada	epoka brązu/wczesny okres lateński	kultura łużycka	
			18	8	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	kultura pomorska	
			18	8	osada	wczesne średniowiecze		
16	Biskupin	44-35	22	17	osada		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
17	Biskupin	44-35	25	18	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
18	Biskupin	44-35	26	19	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			26	19	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			26	19	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
19	Biskupin	44-35	27	20	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
20	Biskupin	44-35	29	21	śląd osadnictwa		kultura ceramiki wstęgowej rytej	Gminna ewidencja zabytków
			29	21	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków

21	Biskupin	44-35	30	22	osada	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
22	Biskupin	44-35	31	23	osada		kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			31	23	osada	epoka brązu	kultura iwieńska	Gminna ewidencja zabytków
23	Biskupin	44-35	32	24	osada	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
24	Biskupin	44-35	33	25	śląd osadnictwa		kultura ceramiki wstęgowej rytej	Gminna ewidencja zabytków
			33	25	śląd osadnictwa	neolit	kultura amfor kulistych	Gminna ewidencja zabytków
25	Biskupin	44-35	34	26	śląd osadnictwa		kultura ceramiki wstęgowej rytej	Gminna ewidencja zabytków
			34	26	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
26	Biskupin	44-35	35	27	piecowisko hutnicze	późny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
27	Biskupin	44-35	36	28	śląd osadnictwa	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			36	28	osada	okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			36	28	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			36	28	osada	XIII-XIV w.		Gminna ewidencja zabytków
28	Biskupin	44-35	37	29	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			37	29	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			37	29	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

29	Biskupin	45-35	2a	2	osada	neolit	kultura amfor kulistych	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			2a	2	ślad osadnictwa	neolit	kultura ceramiki sznurowej	
			2a	2	kraal	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	
			2a	2	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	
			2a	2	osada	X-XII w.		
30	Biskupin	45-35	3	3	osada	neolit	kultura amfor kulistych	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			3	3	osada	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	
			3	3	osada	X/XI w.		
31	Biskupin	45-35	9	4	znalezisko luźne	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
32	Biskupin	45-35	12	5	znalezisko luźne	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
33	Biskupin	45-35	17	6	obozowisko	paleolit/mezolit		Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			17	6	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych; kultura amfor kulistych	
			17	6	osada	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	
			17	6	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			17	6	osada	wczesna epoka żelaza	kultura pomorska	
			17	6	cmentarzysko	późny okres lateński	kultura przeworska	
			17	6	osada	VIII-XIII w.		
			17a	7	ślad osadnictwa	wczesna epoka brązu		
			17a	7	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	

			17a	7	cmentarzysko	późny okres lateński	kultura przeworska	
			17a	7	osada	późne średniowiecze		
34	Biskupin	45-35	20	9	osada	neolit		Rejestr zabytków C/164
			20	9	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	
			20	9	osada	wczesne średniowiecze		
35	Biskupin	45-35	21	10	osada	X/XI w.		Rejestr zabytków C/164
36	Biskupin	45-35	23	11	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			23	11	osada		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			23	11	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
37	Biskupin	45-35	24	12	znalezisko luźne	mezolit	kultura kundajska	Rejestr zabytków C/164
			24	12	znalezisko luźne	neolit		
			24	12	śląd osadnictwa		kultura łużycka	
38	Biskupin	45-35	28	13	znalezisko luźne		kultura łużycka	Rejestr zabytków C/164
39	Biskupin	45-35	33a	14	śląd osadnictwa		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
40	Biskupin	45-35	34a	15	pomost	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
41	Biskupin	45-35	35a	16	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			35a	16	osada	epoka brązu/okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			35a	16	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			35a	16	punkt	XII w.		Gminna ewidencja

					osadniczy			zabytków
42	Biskupin	45-35	36a	17	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			36a	17	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
43	Biskupin	45-35	37a	18	punkt osadniczy	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			37a	18	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
44	Biskupin	45-35	38	19	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			38	19	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
45	Biskupin	45-35	39	20	punkt osadniczy	okres halszacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			39	20	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	kultura grobów kloszowych	Gminna ewidencja zabytków
			39	20	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
46	Biskupin	45-35	40	21	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
47	Biskupin	45-35	41	22	punkt osadniczy	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			41	22	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
48	Biskupin	45-35	42	23	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
49	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	1	103	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
50	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	2	104	śląd osadnictwa	mezolit		Gminna ewidencja zabytków

51	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	2a	105	cmentarzysko	okres halsztacki	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
52	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	2b	106	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
53	ChomiąŜa Szlachecka	44-36	3	48	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			3	48	osada	XI-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			3	48	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
54	ChomiąŜa Szlachecka	44-36	4	49	śląd osadnictwa	epoka kamienia/epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
			4	49	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
55	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	5	53	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
56	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	6	59	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			6	59	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
57	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	7	60	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
58	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	8	61	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			8	61	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
59	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	9	62	śląd osadnictwa	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			9	62	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
60	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	10	63	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków

			10	63	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
61	Chomiąża Szlachecka	45-36	11	64	śląd osadnictwa	późny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			11	64	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
62	Chomiąża Szlachecka	45-36	12	65	śląd osadnictwa	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			12	65	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
63	Chomiąża Szlachecka	45-36	13	66	punkt osadniczy	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
64	Chomiąża Szlachecka	45-36	14	67	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			14	67	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			14	67	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
65	Chomiąża Szlachecka	45-36	15	68	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
			15	68	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
66	Chomiąża Szlachecka	45-36	16	69	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
67	Chomiąża Szlachecka	45-36	17	70	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			17	70	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
68	Chomiąża Szlachecka	45-36	18	71	punkt osadniczy	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków

69	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	19	87	punkt osadniczy	nowoŜytność		Gminna ewidencja zabytków
70	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	20	88	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			20	88	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
71	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	21	89	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			21	89	śląd osadnictwa	nowoŜytność		Gminna ewidencja zabytków
72	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	22	90	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			22	90	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
73	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	23	55	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
74	ChomiąŜa Szlachecka	45-36	24	56	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			24	56	punkt osadniczy	nowoŜytność		Gminna ewidencja zabytków
75	Drewno	46-36	1	103	punkt osadniczy	nowoŜytność		Gminna ewidencja zabytków
76	Drewno	46-36	2	104	punkt osadniczy	nowoŜytność		Gminna ewidencja zabytków
77	Drewno	46-36	3	105	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			3	105	śląd osadnictwa	nowoŜytność		Gminna ewidencja zabytków
78	Drewno	46-36	4	106	osada	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			4	106	śląd	nowoŜytność		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
79	Drewno	46-36	5	110	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
80	Drewno	46-36	6	111	ślad osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
81	Drewno	46-36	7	112	ślad osadnictwa	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			7	112	ślad osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
82	Drewno	46-36	8	113	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
83	Drewno	46-36	9	114	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
84	Drewno	46-36	10	115	punkt osadniczy	XVII-XVIII w.		Gminna ewidencja zabytków
85	Drewno	46-36	11	126	osada	epoka brązu	kultura iwieńska	Gminna ewidencja zabytków
86	Drewno	45-36	12	50	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
87	Drewno	46-36	13	107	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
88	Drewno	46-36	14	108	punkt osadniczy	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
89	Drewno	46-36	15	109	punkt osadniczy	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			15	109	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
90	Gąsawa	45-35	1	63	osada	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			1	63	osada	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			1	63	osada	XI-XII w.		Gminna ewidencja zabytków
91	Gąsawa	45-35	2	64	obozowisko	schyłkowy paleolit		Gminna ewidencja

								zabytków
			2	64	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			2	64	cmentarzysko	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
92	Gąsawa	45-35	3	65	punkt osadniczy	neolit	KL-P	Gminna ewidencja zabytków
			3	65	śląd osadnictwa	neolit/wczesna epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
			3	65	śląd osadnictwa		kultura trzciniecka	Gminna ewidencja zabytków
			3	65	grób	epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
			3	65	osada	epoka brązu/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			3	65	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			3	65	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			3	65	punkt osadniczy	XIV-XV w.		Gminna ewidencja zabytków
93	Gąsawa	45-35	4	66	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			4	66	osada	epoka brązu/epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
94	Gąsawa	45-35	5	67	znalezisko luźne	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
95	Gąsawa	45-35	6	68	osada	neolit	KL-P	Gminna ewidencja zabytków
			6	68	cmentarzysko	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	Gminna ewidencja zabytków
			6	68	osada	epoka brązu/okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków

			6	68	osada		kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			6	68	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
96	Gąsawa	45-35	7	69	osada		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			7	69	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
97	Gąsawa	45-35	8	70	punkt osadniczy	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			8	70	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			8	70	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			8	70	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
98	Gąsawa	45-35	9	71	grób	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	Gminna ewidencja zabytków
99	Gąsawa	45-35	10	72	grób w obstawie kamiennej	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
100	Gąsawa	45-35	11	73	znalezisko luźne	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
101	Gąsawa	45-35	12	74	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza		Gminna ewidencja zabytków
			12	74	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
102	Gąsawa	45-35	13	75	śląd osadnictwa	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			13	75	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
103	Gąsawa	45-35	14	76	osada	XII-XIII w.		Gminna ewidencja

								zabytków
104	Gąsawa	45-35	15	77	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
105	Gąsawa	45-35	16	78	śląd osadnictwa	neolit	kultura amfor kulistych	Gminna ewidencja zabytków
			16	78	śląd osadnictwa		kultura trzciniecka	Gminna ewidencja zabytków
			16	78	cmentarzysko	epoka brązu/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			16	78	punkt osadniczy	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			16	78	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			16	78	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
106	Gąsawa	45-35	17	79	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			17	79	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
107	Gąsawa	45-35	18	80	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			18	80	cmentarzysko	wczesna epoka żelaza	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			18	80	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			18	80	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			18	80	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
108	Gąsawa	45-35	19	81	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			19	81	śląd	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
109	Gąsawa	45-35	20	82	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
110	Gąsawa	45-35	21	83	śląd osadnictwa	paleolit		Gminna ewidencja zabytków
			21	83	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			21	83	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			21	83	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
111	Gąsawa	45-35	22	84	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
112	Gąsawa	45-35	23	85	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
113	Gąsawa	45-35	24	86	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
114	Gąsawa	45-35	25	87	śląd osadnictwa	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
			25	87	punkt osadniczy	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			25	87	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			25	87	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			25	87	śląd osadnictwa	XIV-XV w.		Gminna ewidencja zabytków
115	Gąsawa	45-35	26	88	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			26	88	śląd osadnictwa	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
116	Gąsawa	45-35	27	89	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków

			27	89	śląd osadnictwa	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
117	Gąsawa	45-35	28	90	osada	okres halszacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			28	90	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			28	90	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			28	90	śląd osadnictwa	XVII/XVIII w.		Gminna ewidencja zabytków
118	Gąsawa	45-35	29	91	śląd osadnictwa	neolit	KL-P	Gminna ewidencja zabytków
			29	91	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			29	91	śląd osadnictwa	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
119	Gąsawa	45-35	30	92	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			30	92	punkt osadniczy	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			30	92	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
120	Gąsawa	45-35	31	93	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
121	Gąsawa	45-35	32	94	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
122	Gąsawa	45-35	33	95	punkt osadniczy	okres halszacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			33	95	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			33	95	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

123	Gąsawa	45-35	34	96	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			34	96	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			34	96	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
124	Gąsawa	45-35	35	97	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
125	Gąsawa	45-35	36	98	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
126	Gąsawa	45-35	37	99	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
127	Gąsawa	45-35	38	100	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
128	Gąsawa	45-35	39	101	znalezisko luźne	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
129	Gąsawa	45-35	40	102	cmentarzisko grobów skrzynkowych		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
130	Gąsawa	45-35	41	103	cmentarzisko grobów skrzynkowych		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
131	Godawy	44-35	1	114	osada		kultura pucharów lejkowatych	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			1	114	osada		kultura łużycka	
			1	114	osada	późny okres lateński	kultura przeworska	
			1	114	grób szkieletowy			
			1	114	osada	wczesne średniowiecze		
132	Godawy	44-35	1a	115	osada	okres lateński	kultura przeworska	Rejestr zabytków C/148; Pomnik

								Historii
133	Godawy	44-35	2	116	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			2	116	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			2	116	śląd osadnictwa	okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			2	116	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
134	Godawy	44-35	3	117	śląd osadnictwa	paleolit schyłkowy	kultura świderska	Rejestr zabytków C/148; Pomnik Historii
			3	117	osada		kultura pucharów lejkowatych	
			3	117	osada	okres lateński	kultura pomorska	
			3	117	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	
			3	117	osada	wczesne średniowiecze		
135	Godawy	44-35	4	118	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			4	118	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			4	118	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
136	Godawy	44-35	5+5a	119	śląd osadnictwa	mezolit	kultura janisławicka	Gminna ewidencja zabytków
			5+5a	119	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			5+5a	119	osada	wczesne średniowiecze/średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

137	Godawy	44-35	6	120	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			6	120	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			6	120	śląd osadnictwa	średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
138	Godawy	44-35	7	121	osada		kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			7	121	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
139	Godawy	44-35	8	122	cmentarzyska ciałopalne	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
140	Godawy	44-35	9	123	osada		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
141	Godawy	44-35	10	124	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
142	Godawy	44-35	11	125	piece wapiennicze	okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
143	Godawy	44-35	12	126	śląd osadnictwa		kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			12	126	osada		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			12	126	śląd osadnictwa	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			12	126	osada	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
144	Godawy	44-36	13	73	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
145	Godawy	44-36	14	74	śląd	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
			14	74	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
146	Godawy	44-36	15	75	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
147	Godawy	45-35	16	134	śląd osadnictwa	XI w.		Gminna ewidencja zabytków
148	Gogółkowo	44-35	1	59	osada	neolit	kultura lendzielska	Gminna ewidencja zabytków
			1	59	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
149	Gogółkowo	44-35	2	60	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			2	60	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
150	Gogółkowo	44-35	3	61	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			3	61	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			3	61	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			3	61	grób	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
151	Gogółkowo	44-35	4	62	osada		kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			4	62	osada	epoka brązu/okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			4	62	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			4	62	osada	okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków

			4	62	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
152	Gogółkowo	44-35	5	63	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			5	63	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			5	63	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
153	Gogółkowo	44-35	6	64	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			6	64	osada		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
154	Gogółkowo	44-35	7	65	osada		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			7	65	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
155	Gogółkowo	44-35	8	66	śląd osadnictwa		kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
156	Gogółkowo	44-35	9	67	cmmentarzyska ciałopalne	okres lateński	kultura grobów kloszowych	Gminna ewidencja zabytków
			9	67	osada	okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			9	67	śląd osadnictwa	XIV-XV w.		Gminna ewidencja zabytków
157	Gogółkowo	44-35	10	68	śląd osadnictwa		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
158	Gogółkowo	44-35	11	69	cmmentarzyska ciałopalne	okres lateński	kultura grobów kloszowych	Gminna ewidencja zabytków
159	Gogółkowo	44-35	12	70	osada	neolit	kultura lędzielska	Gminna ewidencja zabytków
160	Gogółkowo	44-35	13	71	osada	XIV-XV w.		Gminna ewidencja zabytków

161	Gogółkowo	44-35	14	72	osada	okres halszacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
162	Gogółkowo	44-35	15	73	śląd osadnictwa		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			15	73	osada	okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
163	Gogółkowo	44-35	16	74	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			16	74	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
164	Gogółkowo	44-35	17	75	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			17	75	osada	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
165	Gogółkowo	44-35	18	76	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			18	76	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			18	76	osada	XIV-XV w.		Gminna ewidencja zabytków
166	Komratowo	45-35	1	104	cmentarzysko grobow skrzynkowych		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
167	Komratowo	45-35	2	105	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
168	Komratowo	45-35	3	106	cmentarzysko grobow skrzynkowych		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
169	Komratowo	45-35	4	107	cmentarzysko grobow skrzynkowych		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
170	Komratowo	45-35	5	108	śląd	neolit		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
			5	108	punkt osadniczy	epoka brązu/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			5	108	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	kultura grobów kloszowych	Gminna ewidencja zabytków
			5	108	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			5	108	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
171	Komratowo	45-35	6	109		neolit		Gminna ewidencja zabytków
			6	109			kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			6	109		wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			6	109		późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
172	Komratowo	45-35	7	110	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			7	110	śląd osadnictwa	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			7	110	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
173	Komratowo	45-35	8	111	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
174	Komratowo	45-35	9	112	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			9	112	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
175	Komratowo	45-35	10	113	punkt osadniczy	okres halszacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			10	113	śląd	XII-XIII w.		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
176	Komratowo	45-35	11	114	punkt osadniczy	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			11	114	śląd osadnictwa	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
177	Komratowo	45-35	12	115	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			12	115	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
178	Komratowo	45-35	13	116	punkt osadniczy	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			13	116	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
179	Komratowo	45-35	14	117	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
180	Komratowo	45-35	15	118	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
181	Komratowo	45-35	16	119	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
182	Laski Wielkie	45-36	1	107	śląd osadnictwa	neolit	kultura ceramiki sznurowej	Gminna ewidencja zabytków
183	Laski Wielkie	45-36	2	14	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
184	Laski Wielkie	45-36	3	15	śląd osadnictwa	paleolit		Gminna ewidencja zabytków
			3	15	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
185	Laski Wielkie	45-36	4	26	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
186	Laski	45-36	5	27	punkt	nowożytność		Gminna ewidencja

	Wielkie				osadniczy			zabytków
187	Laski Wielkie	45-36	6	28	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
188	Laski Wielkie	45-36	7	29	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			7	29	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
189	Laski Wielkie	45-36	8	30	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
190	Laski Wielkie	45-36	9	31	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
191	Laski Wielkie	45-36	10	32	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
192	Laski Wielkie	45-36	11	33	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
193	Laski Wielkie	45-36	12	34	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
194	Laski Wielkie	45-36	13	35	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
195	Laski Wielkie	45-36	14	36	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
196	Laski Wielkie	45-36	15	37	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
197	Laski Wielkie	45-36	16	38	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			16	38	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
198	Laski Wielkie	45-36	17	39	punkt osadniczy	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
199	Laski Wielkie	45-36	18	40	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
200	Laski Wielkie	45-36	19	41	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			19	41	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

201	Laski Wielkie	45-36	20	42	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
202	Laski Wielkie	45-36	21	43	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
203	Laski Wielkie	45-36	22	44	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			22	44	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
204	Laski Wielkie	45-36	23	45	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			23	45	śląd osadnictwa	wczesna epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
205	Laski Wielkie	45-36	24	46	śląd osadnictwa	późny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
206	Laski Wielkie	45-36	25	47	punkt osadniczy	późny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
207	Laski Wielkie	45-36	26	48	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
208	Laski Wielkie	45-36	27	54	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
209	Laski Wielkie	45-36	28	58	punkt osadniczy	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
210	Laski Wielkie	45-36	29	91	punkt osadniczy	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			29	91	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			29	91	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
211	Łysinin	45-35	1	120	grób	wczesna epoka brązu	kultura iwieńska	Gminna ewidencja zabytków
			1	120	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			1	120	cmentarzysko		kultura	Gminna ewidencja

					grobów skrzynkowych		pomorska	zabytków
212	Łysinin	45-35	2	121	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			2	121	osada		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			2	121	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
213	Łysinin	45-35	3	122	osada	neolit	kultura ceramiki wstęgowej rytej	Gminna ewidencja zabytków
			3	122	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			3	122	śląd osadnictwa		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			3	122	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			3	122	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
214	Łysinin	45-35	4	123	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
215	Łysinin	45-35	5	124	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			5	124	osada		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			5	124	śląd osadnictwa		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			5	124	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
216	Łysinin	45-35	6	125	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			6	125	osada	XII-XIII w.		Gminna ewidencja

								zabytków
			6	125	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
217	Łysinin	45-35	7	126	punkt osadniczy	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			7	126	osada	wczesna epoka żelaza		Gminna ewidencja zabytków
			7	126	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			7	126	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
218	Łysinin	45-35	8	127	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			8	127	śląd osadnictwa	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
219	Łysinin	45-35	9	128	śląd osadnictwa	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
			9	128	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
220	Łysinin	45-35	10	129	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
221	Łysinin	45-35	11	130	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
222	Łysinin	45-35	12	131	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			12	131	śląd osadnictwa	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
223	Łysinin	45-35	13	132	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			13	132	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
224	Łysinin	45-35	14	133	śląd osadnictwa	neolit	kultura ceramiki wstęgowej rytej	Gminna ewidencja zabytków

225	Łysinin	45-36	15	51	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
226	Łysinin	45-36	16	52	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
227	Łysinin	45-36	17	49	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
228	Łysinin	45-36	19	57	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			19	57	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
229	Łysinin	45-36	20	92	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			20	92	śląd osadnictwa	epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
			20	92	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
230	Łysinin	45-36	21	93	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			21	93	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
231	Łysinin	45-36	22	94	śląd osadnictwa	epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
232	Łysinin	45-36	23	95	śląd osadnictwa	epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
			23	95	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			23	95	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
233	Łysinin	45-36	24	96	punkt osadniczy	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
234	Łysinin	45-36	25	97	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
235	Łysinin	45-36	26	98	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków

236	Łysin	45-36	27	99	śląd osadnictwa	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
237	Łysin	45-36	28	100	śląd osadnictwa	późny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			28	100	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
238	Łysin	45-36	29	101	śląd osadnictwa	epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
			29	101	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			29	101	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			29	101	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			29	101	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
239	Łysin	45-36	30	102	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
240	Marcinkowo Dolne	45-35	1	24	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
241	Marcinkowo Górne	45-35	1	25	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			1	25	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
242	Marcinkowo Górne	45-35	2	26	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			2	26	śląd osadnictwa	XII/XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
243	Marcinkowo Górne	45-35	3	27	znalezisko luźne	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
244	Marcinkowo Górne	45-35	4	28	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków

			4	28	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
245	Marcinkowo Górne	45-35	5	29	cmentarzysko		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
246	Marcinkowo Górne	45-35	6	30	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
247	Marcinkowo Górne	45-35	7	31	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			7	31	śląd osadnictwa	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			7	31	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
248	Marcinkowo Górne	45-35	8	32	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
249	Marcinkowo Górne	45-35	9	33	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			9	33	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			9	33	punkt osadniczy	XI-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
250	Marcinkowo Górne	45-35	10	34	osada	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			10	34	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
251	Marcinkowo Górne	45-35	11	35	punkt osadniczy	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			11	35	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			11	35	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			11	35	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
252	Marcinkowo	45-35	12	36	punkt	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja

	Górne				osadniczy			zabytków
			12	36	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
253	Marcinkowo Górne	45-35	13	37	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
254	Marcinkowo Górne	45-35	14	38	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			14	38	śląd osadnictwa	XII w.		Gminna ewidencja zabytków
255	Marcinkowo Górne	45-35	15	39	punkt osadniczy	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			15	39	osada	okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			15	39	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			15	39	punkt osadniczy	XIV w.		Gminna ewidencja zabytków
256	Marcinkowo Górne	45-35	16	40	punkt osadniczy	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			16	40	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
257	Marcinkowo Górne	45-35	17	41	osada	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
258	Marcinkowo Górne	45-35	18	42	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			18	42	śląd osadnictwa	XII w.		Gminna ewidencja zabytków
259	Marcinkowo Górne	45-35	19	43	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			19	43	punkt	epoka brązu/okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja

					osadniczy			zabytków
			19	43	punkt osadniczy	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			19	43	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			19	43	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			19	43	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
260	Marcinkowo Górne	45-35	20	44	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
261	Marcinkowo Górne	45-35	21	45	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			21	45	śląd osadnictwa	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
262	Marcinkowo Górne	45-35	22	46	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			22	46	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
263	Marcinkowo Górne	45-35	23	47	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
264	Marcinkowo Górne	45-35	24	48	śląd osadnictwa	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			24	48	punkt osadniczy	XI w.		Gminna ewidencja zabytków
265	Marcinkowo Górne	45-35	25	49	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			25	49	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
266	Marcinkowo Górne	45-35	26	50	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków

267	Marcinkowo Górne	45-35	27	51	cmentarzysko		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
268	Marcinkowo Górne	45-35	28	52	grób szkieletowy			Gminna ewidencja zabytków
269	Marcinkowo Górne	45-35	29	53	śląd osadnictwa	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
270	Marcinkowo Górne	45-35	30	54	cmentarzysko		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
271	Marcinkowo Górne	45-35	31	55	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
272	Marcinkowo Górne	45-35	32	56	znalezisko luźne			Gminna ewidencja zabytków
273	Marcinkowo Górne	45-35	33	57	cmentarzysko		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
274	Marcinkowo Górne	45-35	34	58	cmentarzysko		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
275	Marcinkowo Górne	45-35	35	59	znalezisko luźne	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
276	Marcinkowo Górne	45-35	36	60	znalezisko luźne		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
277	Marcinkowo Górne	45-35	37	61	znalezisko luźne	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
278	Marcinkowo Górne	45-35	38	62	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
279	Nowawieś Pałucka	45-36	1	108	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
280	Nowawieś Pałucka	45-36	2	109	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
281	Nowawieś Pałucka	45-36	2a	110	osada			Gminna ewidencja zabytków

282	Nowawieś Pałucka	45-36	3	111	cmentarzysko	okres halszacki	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
283	Nowawieś Pałucka	45-36	4	112	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
284	Nowawieś Pałucka	45-36	6	16	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
285	Nowawieś Pałucka	45-36	7	17	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
286	Nowawieś Pałucka	45-36	8	18	śląd osadnictwa	neolit	kultura amfor kulistych	Gminna ewidencja zabytków
			8	18	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
287	Nowawieś Pałucka	45-36	9	19	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
288	Nowawieś Pałucka	45-36	10	20	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			10	20	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
289	Nowawieś Pałucka	45-36	11	21	punkt osadniczy	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			11	21	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
290	Nowawieś Pałucka	45-36	12	72	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
291	Nowawieś Pałucka	45-36	13	23	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
292	Nowawieś Pałucka	45-36	14	73	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
293	Nowawieś Pałucka	45-36	15	74	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkwatych	Gminna ewidencja zabytków
			15	74	śląd	nowożytność		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
294	Nowawieś Pałucka	45-37	16	94	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			16	94	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			16	94	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
295	Nowawieś Pałucka	45-37	17	95	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
296	Nowawieś Pałucka	45-37	18	96	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
			18	96	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
297	Nowawieś Pałucka	45-37	19	97	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
298	Nowawieś Pałucka	45-36	20	76	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
299	Nowawieś Pałucka	45-36	21	77	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			21	77	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
300	Nowawieś Pałucka	45-36	22	78	śląd osadnictwa	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
			22	78	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
301	Nowawieś Pałucka	45-36	23	79	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			23	79	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
302	Nowawieś Pałucka	45-36	24	80	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków

			24	80	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
303	Nowawieś Pałucka	45-36	25	81	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
304	Nowawieś Pałucka	45-36	26	82	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			26	82	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
305	Nowawieś Pałucka	45-36	27	83	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			27	83	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
306	Nowawieś Pałucka	45-36	28	84	śląd osadnictwa	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
307	Nowawieś Pałucka	45-36	29	85	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			29	85	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
308	Nowawieś Pałucka	45-36	30	86	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			30	86	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
309	Nowawieś Pałucka	45-36	31	75	punkt osadniczy	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
310	Obudno	44-36	1	51	śląd osadnictwa	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
311	Obudno	44-36	2	52	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
312	Obudno	44-36	3	53	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
313	Obudno	44-36	4	54	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków

314	Obudno	45-36	5	1	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
315	Obudno	45-36	6	2	śląd osadnictwa	neolit	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			6	2	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
316	Obudno	45-36	7	3	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
317	Obudno	45-36	8	4	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
318	Obudno	45-36	9	5	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
319	Obudno	45-36	10	6	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
320	Obudno	45-36	11	7	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
321	Obudno	45-36	12	8	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
322	Obudno	45-36	13	9	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
323	Obudno	45-36	14	10	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
324	Obudno	45-36	15	11	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
325	Obudno	45-36	16	12	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
326	Obudno	45-36	17	22	punkt osadniczy	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			17	22	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
327	Obudno	45-36	18	24	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			18	24	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
328	Obudno	45-36	19	25	śląd	epoka kamienia		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
			19	25	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
329	Obudno	45-36	20	13	grób skrzynkowy	wczesny okres lateński	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
			20	13	punkt osadniczy	nowożytność		Gminna ewidencja zabytków
330	Oćwieka	45-35	1	152	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			1	152	punkt osadniczy	wczesna epoka żelaza		Gminna ewidencja zabytków
			1	152	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			1	152	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
331	Oćwieka	45-35	2	153	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			2	153	osada	późne średniowiecze/okres nowożytny		Gminna ewidencja zabytków
332	Oćwieka	45-35	3	154	osada	XI-XII w.		Gminna ewidencja zabytków
333	Oćwieka	45-35	4	155	śląd osadnictwa	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
			4	155	śląd osadnictwa	neolit	KL-P	Gminna ewidencja zabytków
			4	155	śląd osadnictwa	epoka brązu/okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			4	155	śląd osadnictwa	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			4	155	śląd osadnictwa	XI w.		Gminna ewidencja zabytków

334	Oćwieka	45-35	5	156	obozowisko	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
			5	156	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			5	156	osada	neolit	kultura amfor kulistych	Gminna ewidencja zabytków
			5	156	punkt osadniczy	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			5	156	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			5	156	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
335	Oćwieka	45-35	6	157	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			6	157	cmentarzysko		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
336	Oćwieka	45-35	7	158	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			7	158	śląd osadnictwa	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			7	158	cmentarzyska ciałopalne		kultura grobów kloszowych	Gminna ewidencja zabytków
337	Oćwieka	45-35	8	159	cmentarzysko	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
338	Oćwieka	45-35	9	160	osada otwarta	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
339	Oćwieka	45-35	10	161	gródek stożkowaty	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
340	Oćwieka	45-35	11	162	punkt osadniczy	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
341	Oćwieka	45-35	12	163	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków

342	Oćwieka	45-35	13	164	osada	epoka brązu/wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			13	164	śląd osadnictwa	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			13	164	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			13	164	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
343	Oćwieka	45-35	14	165	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			14	165	punkt osadniczy	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			14	165	śląd osadnictwa		kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			14	165	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
344	Oćwieka	45-35	15	166	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			15	166	osada	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			15	166	osada	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
345	Oćwieka	45-35	16	167	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			16	167	punkt osadniczy	wczesna epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
			16	167	punkt osadniczy	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			16	167	śląd	XII-XIII w.		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
346	Oćwieka	45-35	17	168	osada	wczesna epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			17	168	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
347	Oćwieka	45-35	18	169	osada	epoka brązu/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			18	169	osada	X-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
348	Oćwieka	45-35	19	170	osada	epoka brązu/okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			19	170	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich		Gminna ewidencja zabytków
			19	170	osada	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			19	170	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
349	Oćwieka	45-35	20	171	punkt osadniczy	wczesna epoka żelaza		Gminna ewidencja zabytków
			20	171	osada	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			20	171	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
350	Oćwieka	45-35	21	172	osada	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			21	172	osada	późne średniowiecze/okres nowożytny		Gminna ewidencja zabytków
351	Oćwieka	45-35	22	173	śląd osadnictwa	epoka brązu/epoka żelaza	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			22	173	śląd osadnictwa	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków

			22	173	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
352	Oćwieka	45-35	23	174	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			23	174	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
353	Oćwieka	45-35	24	175	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			24	175	osada	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			24	175	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			24	175	punkt osadniczy	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
354	Oćwieka	45-35	25	176	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
355	Oćwieka	45-35	26	177	znalezisko luźne			Gminna ewidencja zabytków
356	Oćwieka	45-35	27	178	osada	neolit		Gminna ewidencja zabytków
357	Oćwieka	46-35	28	89	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
358	Piastowo	44-36	1	50	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
359	Pniewy	44-36	1	30	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
360	Pniewy	44-36	2	31	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
361	Pniewy	44-36	3	32	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
362	Pniewy	44-36	4	33	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			4	33	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

363	Pniewy	44-36	5	34	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
364	Pniewy	44-36	6	35	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
365	Pniewy	44-36	7	36	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			7	36	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
366	Pniewy	44-36	8	37	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			8	37	śląd osadnictwa	okres halszacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			8	37	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
367	Pniewy	44-36	9	38	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			9	38	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
368	Pniewy	44-36	10	39	śląd osadnictwa	mezolit		Gminna ewidencja zabytków
369	Pniewy	44-36	11	40	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
370	Pniewy	44-36	12	41	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			12	41	osada	późne średniowiecze/okres nowożytny		Gminna ewidencja zabytków
371	Pniewy	44-36	13	42	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
372	Pniewy	44-36	14	43	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			14	43	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

373	Pniewy	44-36	15	44	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
374	Pniewy	44-36	16	45	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			16	45	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
375	Pniewy	44-36	17	46	znalezisko luźne	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
376	Pniewy	44-36	18	47	znalezisko luźne	neolit		Gminna ewidencja zabytków
377	Rozalinowo	44-36	1	55	śląd osadnictwa		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
378	Rozalinowo	44-36	2	56	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			2	56	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
379	Rozalinowo	44-36	3	57	osada	XII-XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
			3	57	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
380	Rozalinowo	44-36	4	58	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
381	Rozalinowo	44-36	5	59	śląd osadnictwa		kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			5	59	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
382	Rozalinowo	44-36	6	77	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
383	Ryszewko	46-35	1	102	śląd osadnictwa		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
384	Ryszewko	46-35	2	40	gródek stożkowaty	XIV-XV w.		Gminna ewidencja zabytków
385	Ryszewko	46-35	3	62	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków

			3	62	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			3	62	punkt osadniczy	XIV-XV w.		Gminna ewidencja zabytków
386	Ryszewko	46-35	4	63	punkt osadniczy	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			4	63	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
387	Ryszewko	46-35	5	64	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
388	Ryszewko	46-35	6	65	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
389	Ryszewko	46-35	7	15	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
390	Ryszewko	46-35	8	67	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
			8	67	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
391	Ryszewko	46-35	9	68	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			9	68	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
392	Ryszewko	46-35	10	69	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
393	Ryszewko	46-35	11	70	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			11	70	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
			11	70	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

394	Szelejewo	46-35	1	103	cmentarzysko	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
395	Szelejewo	46-35	2	104	cmentarzysko	epoka brązu	kultura iwieńska	Gminna ewidencja zabytków
396	Szelejewo	46-35	3	105	osada	neolit	kultura ceramiki wstęgowej rytej; kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
397	Szelejewo	46-35	4	106	osada	neolit	kultura amfor kulistych	Gminna ewidencja zabytków
398	Szelejewo	46-35	5	107	osada	okres halsztacki	kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
399	Szelejewo	46-35	6	108	cmentarzysko		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
400	Szelejewo	46-35	7	109	cmentarzysko	epoka brązu		Gminna ewidencja zabytków
401	Szelejewo	46-35	8	110	punkt osadniczy	neolit	kultura ceramiki wstęgowej rytej	Gminna ewidencja zabytków
402	Szelejewo	46-35	9	111	skarb	epoka brązu	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
403	Szelejewo	46-35	10	112	punkt osadniczy	nieokreślona		Gminna ewidencja zabytków
404	Szelejewo	46-35	11	113		pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
405	Szelejewo	46-35	12	66	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			12	66	punkt osadniczy	późne średniowiecze/okres nowożytny		Gminna ewidencja zabytków
406	Szelejewo	46-35	13	27	śląd osadnictwa	paleolit schyłkowy	kultura świderska	Gminna ewidencja zabytków
			13	27	śląd osadnictwa	neolit	kultura amfor kulistych	Gminna ewidencja zabytków

			13	27	punkt osadniczy	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			13	27	punkt osadniczy	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			13	27	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
407	Szelejewo	46-35	14	28	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
408	Szelejewo	46-35	15	55	śląd osadnictwa	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			15	55	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
409	Szelejewo	46-35	16	56	śląd osadnictwa	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			16	56	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
410	Szelejewo	46-35	17	60	śląd osadnictwa	okres halsztacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			17	60	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
411	Szelejewo	46-35	18	61	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
412	Szelejewo	46-35	19	71	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
			19	71	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
413	Szelejewo	46-35	20	72	śląd osadnictwa	okres halsztacki/wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			20	72	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
414	Szelejewo	46-35	21	73	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków

			21	73	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
415	Szelejewo	46-35	22	74	punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
416	Szelejewo	46-35	23	75	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			23	75	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
417	Szelejewo	46-35	24	76	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			24	76	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
			24	76	punkt osadniczy	późne średniowiecze/okres nowożytny		Gminna ewidencja zabytków
418	Szelejewo	46-35	25	77	osada	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			25	77	osada	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			25	77	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
419	Szelejewo	46-35	26	78	śląd osadnictwa	okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			26	78	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
420	Szelejewo	46-35	27	79	punkt osadniczy	późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			27	79	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
421	Szelejewo	46-35	28	80	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

422	Szelejewo	46-35	29	81	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
423	Szelejewo	46-35	30	82	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
424	Szelejewo	46-35	31	83	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
425	Szelejewo	46-35	32	84	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
426	Szelejewo	46-35	33	85	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
			33	85	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
427	Szelejewo	46-35	34	86	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
428	Szelejewo	46-35	35	87	śląd osadnictwa	neolit	kultura pucharów lejkowatych	Gminna ewidencja zabytków
			35	87	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			35	87	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
			35	87	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
429	Szelejewo	46-35	36	88	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
430	Szelejewo	46-35	37	90	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
431	Szelejewo	46-35	38	91	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze	kultura prapolska	Gminna ewidencja zabytków
			38	91	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
432	Szelejewo	45-35	39	139	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
433	Szelejewo	45-35	40	140	śląd	późne średniowiecze		Gminna ewidencja

					osadnictwa			zabytków
434	Szelejewo	45-35	41	141	śląd osadnictwa		kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
			41	141	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
435	Szelejewo	45-35	42	142	śląd osadnictwa	okres halszacki	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
436	Szelejewo	45-35	43	143	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
437	Szelejewo	45-35	44	144	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
438	Szelejewo	45-35	45	145	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
439	Szelejewo	45-35	46	146	śląd osadnictwa	neolit		Gminna ewidencja zabytków
			46	146	punkt osadniczy	wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			46	146	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
440	Szelejewo	45-35	47	147	śląd osadnictwa	pradzieje		Gminna ewidencja zabytków
			47	147	osada	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			47	147	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
441	Szelejewo	45-35	48	148	śląd osadnictwa	wczesny okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			48	148	śląd osadnictwa	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
442	Szelejewo	45-35	49	149	punkt osadniczy	XII/XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
443	Szelejewo	45-35	50	150	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
444	Szelejewo	45-35	51	151	śląd	okres halszacki/wczesny	kultura łużycka	Gminna ewidencja

					osadnictwa	okres lateński		zabytków
			51	151	punkt osadniczy	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
445	Szelejewo	45-35	52	138	punkt osadniczy	neolit	kultura ceramiki wstęgowej rytej	Gminna ewidencja zabytków
			52	138	cmentarzysko grobów skrzynkowych		kultura pomorska	Gminna ewidencja zabytków
446	Wiktorowo	44-36	1	60	punkt osadniczy	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
			1	60	osada	późne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków
447	Wiktorowo	44-36	2	61	śląd osadnictwa	okres lateński	kultura łużycka	Gminna ewidencja zabytków
			2	61	punkt osadniczy	późny okres lateński	kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
448	Wiktorowo	44-36	3	62	śląd osadnictwa	epoka kamienia		Gminna ewidencja zabytków
			3	62	śląd osadnictwa	XIII w.		Gminna ewidencja zabytków
449	Wiktorowo	44-36	4	63	śląd osadnictwa	okres halsztacki/wczesny okres lateński		Gminna ewidencja zabytków
			4	63	śląd osadnictwa		kultura przeworska	Gminna ewidencja zabytków
450	Wiktorowo	44-36	5	64	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze		Gminna ewidencja zabytków

Przewodniczący Rady Gminy

Mariusz Kazik